

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2006-2007

8 mei 2007

VLAAMS OUDERENBELEIDSPLAN

2006-2009

ingediend onder de coördinatie van
mevrouw Inge Vervotte,
Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

INHOUD

Vlaams Ouderenbeleidsplan 2006-2009.....	Blz. 3
Advies van de Vlaamse Ouderenraad.....	105

Vlaams ouderenbeleidsplan

2006 – 2009

**Onder de coördinatie van Inge Vervotte
Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin**

INHOUD

	Blz.
DEEL 1: OUDEREN NU EN STRAKS	7
1. Socio-demografische ontwikkelingen	9
2. Ouder worden in een verouderende samenleving: uitdagingen op vele fronten	13
2.1. Welzijn en gezondheid.....	13
2.2. Arbeid.....	21
2.3. Sociale integratie.....	23
2.4. Wonen.....	25
2.5. Mobiliteit.....	29
2.6. Onderwijs en vorming.....	30
2.7. Inkomen.....	32
2.8. Diversiteit	34
DEEL 2: UITGANGSPUNTEN VAN EEN VLAAMS OUDERENBELEID	39
1. Visie op het ouder worden.....	41
1.1. Langer leven: succes én uitdaging.....	41
1.2. Levenslang ouder worden	42
1.3. Evenwaardigheid – uniciteit – diversiteit	42
1.4. Zelfontplooiing – competentie	43
1.5. Autonoom leven.....	43
1.6. Actief leven.....	43
1.7. Anders leven	44
2. Basisprincipes van een Vlaams ouderenbeleid.....	44
2.1. Inclusief en meeromvattend	45
2.2. Gedifferentieerd en selectief	45
2.3. Gecoördineerd en samenhangend	46
2.4. Duurzaam en preventief	46
2.5. Levensloopgericht.....	47
2.6. Interactief en vraaggericht	47
2.7. Gesteund op waarden en feiten	47
2.8. Open en communicatief	47
2.9. Internationaal perspectief	48
3. Samenvattend: missie en visie van een Vlaams ouderenbeleid	50
DEEL 3: HET VLAAMS OUDERENBELEIDSPLAN 2006-2009.....	53
1. Gezond en wel, ook op latere leeftijd	55
1.1. Gezondheidsbevordering	56
1.2. Universele en gelijke toegang tot welzijns- en gezondheidszorg.....	59

1.3. Behoeften van ouderen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg.....	64
2. Aan het werk (blijven).....	66
2.1. Strategische doelstelling: werkzaamheidsgraad van ouderen verhogen.....	67
2.2. Operationele doelstellingen	67
2.3. Maatregelen en plan van aanpak	69
2.4. Oudere ondernemers.....	72
3. Ouderen in gemeenschap	73
3.1. Silver economy.....	75
3.2. Maatschappelijk en cultureel engagement	76
3.3. Solidariteit tussen en binnen de generaties	77
3.4. Strategische doelstelling: de bijdragen van ouderen op sociaal, cultureel, economisch en politiek gebied worden maatschappelijk erkend	77
3.5. Strategische doelstelling: de deelname van ouderen aan het besluitvormingsproces wordt bevorderd op alle niveaus.....	79
3.6. Strategische doelstelling: versterking van de solidariteit tussen en binnen de generaties	79
4. Wonen en leven in een aangepaste omgeving	82
4.1. Strategische doelstelling: onderzoek voeren naar de woonbehoeften en het gebruik van de openbare ruimte door ouderen.....	83
4.2. Strategische doelstelling: stimuleren van de ontwikkeling van woonvormen die de zelfstandigheid van ouderen bevorderen en het beter toegankelijk maken voor ouderen van openbare ruimten, vervoers- en andere diensten	84
5. Mobiel en in beweging	87
5.1. Strategische doelstelling: betere beschikbaarheid van toegankelijke en betaalbare vervoermogelijkheden voor ouderen	88
6. Levenslang en levensbreed leren.....	90
6.1. Strategische doelstelling: gelijke kansen gedurende het hele leven met betrekking tot onderwijs, scholing en omscholing met inbegrip van beroepskeuzevoorlichting en arbeidsbemiddeling	91
6.2. Strategische doelstelling: volledige benutting van het potentieel en de expertise van mensen van alle leeftijden, rekening houdend met opgedane ervaring	95
7. Een toereikend inkomen	96
7.1. Een inclusief armoedebeleid	97
7.2. Inkomenszekerheid, sociale bescherming/sociale zekerheid en voorkoming van armoede	97
7.3. Specifieke aandacht voor ouderen in de sociale huisvesting	100
8. Een rijkdom aan verscheidenheid	100
8.1. Veroudering van de allochtone gemeenschap	100
8.2. Het Vlaamse minderhedenbeleid.....	101
8.3. Het Vlaamse gelijkheidskansenbeleid	102
8.4. Ouderen in beeld.....	103

DEEL 1: OUDEREN NU EN STRAKS

1. SOCIO-DEMOGRAFISCHE ONTWIKKELINGEN

De stelling dat ‘de bevolking veroudert’ is stilaan tot iedereen doorgedrongen. Alle ontwikkelde landen worden ermee geconfronteerd. De belangrijkste demografische tendensen die aan de basis liggen van deze veroudering van de bevolking, zijn enerzijds een hogere levensverwachting voor iedereen en anderzijds de aanhoudende daling van de vruchtbaarheid. Het resultaat van beide tendensen is dat het aandeel van de ouderen in de bevolking alsmaar groter wordt.

De hiernavolgende cijfers zijn veelzeggend maar exemplarisch en pretenderen geen wetenschappelijke volledigheid.

Aantallen en aandelen^{1,2,3}

Volgens de MIRA-projecties zal tussen 2004 en **2025** het aantal 60-plussers in Vlaanderen **toenemen met 44%** van 1.356.473 in 2004 tot 1.957.468 in 2025. Het aantal 80-plussers zal in die periode toenemen met 67% van 243.291 in 2004 tot 406.820 in 2025. Het procentuele aandeel van de 80-plussers in de totale bevolking stijgt van 4% in 2004 tot 6,5% in 2025.

Terwijl het aandeel 65-plussers in de bevolking stijgt (vergrijzing), krimpt het aandeel jongeren beneden de 20 jaar (ontgroening): van 23% nu naar bijna 20% tegen 2050. In **2050** zal volgens de NIS-projecties 28% van de Vlaamse bevolking bestaan uit 65-plussers.

Voorals de oudste groep zal naar verwachting sterk toenemen, zowel in aantallen als in aandelen. Opmerkelijk daarbij is de toename van het aantal honderdjarigen. Volgens de bevolkingsvooruitzichten van het NIS krijgen we in Vlaanderen tegen 2050 een verdrievoudiging van het aantal personen tussen 80 en 99 jaar en zelfs een vertienvoudiging van de honderdjarigen.

¹ Vlaanderen in actie. Een sociaaleconomische impuls voor Vlaanderen. Vlaanderen vergeleken. Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid: Studiedienst van de Vlaamse regering, 2006.

² Willems, P. (2005), Update MIRA projectie 2005, geprojecteerd aantal inwoners naar leeftijd, woonplaats en geslacht, Vlaams Gewest. <http://mis.vlaanderen.be>.

³ Pelfrene, E. (2005), Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050. Verkenningen op basis van de NIS-bevolkingsvooruitzichten, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: administratie planning en statistiek.

Ratio's⁴

Om een algemeen beeld te schetsen van de veroudering binnen de bevolking, worden allerhande ratio's berekend.

De zogenaamde **verouderingsratio** geeft de verhouding weer van de 'oudere bevolking' tegenover de 'jongere bevolking'. Waar er in 2000 nog steeds meer jongeren dan ouderen waren, zal de verhouding vanaf 2010 omdraaien. In Vlaanderen zouden er zelfs de helft meer ouderen dan jongeren zijn tegen 2025.

'**Afhankelijkheid van ouderen**' drukt de verhouding uit tussen de 60-plussers en de bevolking in de leeftijdscategorieën die meestal een beroepsactiviteit uitoefenen. In 2000 waren er op elke 100 inwoners op beroepsactieve leeftijd 40 ouderen: dit cijfer geldt zowel voor België als voor Vlaanderen. Tegen 2025 zullen er in Vlaanderen voor elke 100 personen op beroepsactieve leeftijd, al 63 personen zijn van 60 en ouder. Het spreekt voor zich dat deze afhankelijkheidsratio beduidend hoger wordt, wanneer wordt rekening gehouden met de feitelijke beroepsactieve bevolking.

'**Intensiteit van de veroudering**' verwijst naar het proces van de dubbele vergrijzing. De maat is gelijk aan de verhouding van de bevolking van 80 jaar en meer tot deze van 60 jaar en meer, uitgedrukt in %. Zowel in België als in Vlaanderen zien we dat het aandeel van de oudste ouderen vanaf 2010 schommelt rond de 20%. Dit betekent dus dat in 2010 er op 5 personen van 60 jaar en meer, er één 80-plusser zal zijn.

Pelfrene⁵ berekende de familiale zorgindex, gedefinieerd als de verhouding tussen het aantal (zorgbehoevende) hoogbejaarden (80-plussers) en de (zorgverlenende) bevolking tussen 50 en 59 jaar. Begin 2004 had die ratio een waarde gelijk aan 0,31 tegenover 0,29 begin de jaren '90. **In alle gewesten stijgt die familiale zorgindex op termijn wat betekent dat er naar verhouding meer (potentieel) zorgbehoevende ouderen zullen staan tegenover minder (potentieel) zorgverlenende vijftigers.**

Feminisering van de veroudering

Het **aandeel 65-plussers** in Vlaanderen ligt duidelijk **hoger onder de vrouwen** dan onder de mannen. Begin 2004 bedroeg het aandeel 65-plussers onder de vrouwelijke bevolking 20% tegenover 15% onder de mannelijke bevolking. In absolute aantallen gaat

⁴ Jacobs, Th. (2004), Ouder worden in de 21ste eeuw. In: Jacobs, Th., L. Vanderleyden & L. Vanden Boer (Red.), Op latere leeftijd. De leefsituatie van 55-plussers in Vlaanderen. CBGS-Garant Publicaties 2004/1, 25-40.

⁵ Pelfrene, E. (2005), Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050. Verkenningen op basis van de NIS-bevolkingsvooruitzichten. Stativaria 36.

het hier om nagenoeg 155.000 vrouwen meer dan mannen. Ook in de toekomst zal het aandeel vrouwelijke 65-plussers hoger liggen dan het aandeel mannelijke.

(Gezonde) levensverwachting

Een belangrijke component van de veroudering is de toenemende levensverwachting, zeker op hogere leeftijd. Een stijgende levensverwachting betekent dat ouderen van nu en straks in vergelijking met vroeger meer jaren in het vooruitzicht hebben waarin ze van het leven kunnen genieten. In 2004 werden **Vlaamse mannen gemiddeld 77,57 jaar** oud en **Vlaamse vrouwen** haalden de leeftijd van **82,89 jaar**⁶, maar de kloof inzake levensverwachting tussen mannen en vrouwen vermindert.

Een stijgende levensverwachting is één zaak, maar hoe staat het met **de kwaliteit van de toegevoegde levensjaren**? Om dit te meten ontwikkelde men op basis van de gezondheidsenquêtes een maat voor het verwachte aantal gezonde levensjaren op een bepaalde leeftijd, en voor het verwachte aantal levensjaren zonder functionele beperkingen.

Enkele vaststellingen voor 2001 (België)⁷:

- Een vrouw van 60 jaar kan nog 24,6 levensjaren verwachten waarvan 12,8 jaar in een goede gezondheid en 12,5 jaar zonder functionele beperkingen. Op 80-jarige leeftijd hebben vrouwen een levensverwachting van 9 jaar waarvan 3,5 in goede gezondheid en 3,4 jaar zonder beperkingen.
- Een 60-jarige man heeft een levensverwachting van 19,9 jaar, waarvan 11,9 jaar in goede gezondheid en 10,5 jaar zonder functionele beperkingen. 80-jarige mannen kunnen nog 7 jaar verwachten waarvan 2,9 in goede gezondheid en 2,5 zonder beperkingen.

Private en collectieve huishoudens

Het overgrote deel van de 55-plussers woont in een privaat huishouden. **Zowel bij mannen als bij vrouwen stijgt het aandeel ouderen in collectieve huishoudens met de leeftijd.** Collectieve huishoudens verwijzen in hoofdzaak naar bewoners van een rusthuis/RVT. Opvallend zijn de geslachtsverschillen op hoge leeftijd. Begin 2004 verbleef 5% van de mannelijke 75-plussers in een collectief huishouden, tegenover 14% van de vrouwen van 75 jaar en ouder.

⁶ NIS, Dienst Demografie, www.statbel.fgov.be

⁷ www.iph.fgov.be

Op basis van de Rijksregistergegevens berekende Lodewijckx⁸ dat in de periode 1991-2004 er pas vanaf 80-jarige leeftijd een merkbare toename van het aandeel collectief wonende personen is. Van een duidelijke stijging was slechts sprake bij de 90-plussers, en vooral dan onder de vrouwen van die leeftijd.

Zij berekende tevens voor het Vlaamse Gewest de kans om in 2003 opgenomen te worden in een residentiële voorziening. **Op alle leeftijden is de opnamekans hoger voor alleenwonende vrouwen en mannen** dan voor vrouwen en mannen die samenwonen met een partner of met andere personen.

Alleenwonenden

Het aandeel alleenwonenden stijgt met de leeftijd en is groter onder vrouwen dan onder mannen. **Bijna de helft van de 80- tot 89-jarige vrouwen in Vlaanderen woont alleen.**

Uit onderzoek blijkt dat alleenwonende ouderen - vooral alleenwonende hoogbejaarden - vaker gebruik maken van voorzieningen, een grotere kans hebben op institutionalisering, zich vaker eenzaam en minder gezond voelen dan samenwonenden. Een toename van het aandeel alleenwonende hoogbejaarden zal dus gevolgen hebben voor allerhande hulpverleningsarrangementen en voor het welbevinden van de personen in kwestie. Volgens schattingen van Surkyn⁹ nam in 2006 het aantal alleenwonende vrouwen van 85 jaar en ouder in Vlaanderen met bijna een vijfde toe, in vergelijking met 1996. Tegen 2016 wordt een stijging met 68% verwacht, in vergelijking met 1996.

Familieverbanden

De familie is een belangrijke contactbron voor ouderen. Van de thuiswonende 55- tot 90-jarigen in het Vlaamse Gewest behoren de meesten (60%) tot een driegeneratiefamilie. Dat is bij deze leeftijdsgroep in de grote meerderheid van de gevallen een familie met kinderen en kleinkinderen. Het aandeel van de viergeneratiefamilies bedraagt 17%; de kans ertoe te behoren wordt pas groot vanaf leeftijd 80 à 85¹⁰.

Van de rusthuis/RVT-bewoners behoort globaal genomen één op vier tot een ééngeneratiefamilie (de bewoner heeft dus geen kinderen, kleinkinderen of achterkleinkinderen in leven), 7% tot een tweegeneratiefamilie, 26% tot een

⁸ Lodewijckx, E. (2006), Veranderingen in de huishoudelijke samenstelling (1991 – 2004). Implicaties voor de interne mantelzorg. In: Jacobs, Th. & E. Lodewijckx (Red.) (2006), Grenzen aan mantelzorg. Sociaaldemografische hypothesen over de toekomst van de zorg. CBGS-Garant Publicaties 2006, 189-214.

⁹ Surkyn, J. (1999), LIPRO-huishoudensprojecties voor Vlaanderen (1991-2016). Working Paper 1999-3, Vrije Universiteit Brussel: steunpunt demografie.

¹⁰ Vanderleyden, L. & M. Corijn (2005), Meergeneratiefamilies in het Vlaamse Gewest: geen fictie maar feiten. www.cbgs.be, uit het onderzoek.

driegeratiefamilie en 43% maakt deel uit van een familie bestaande uit vier generaties (de bewoner zelf, kind(eren), kleinkind(eren) én achterkleinkind(eren))¹¹.

2. OUDER WORDEN IN EEN VEROUDERENDE SAMENLEVING: UITDAGINGEN OP VELE FRONTEN

Tal van ontwikkelingen in de levensloop van de (steeds) ouder wordende mens stellen het overheidsbeleid voor de uitdaging om de voorwaarden te scheppen die een sociaal aanvaarde kwaliteit binnen elke fase van deze levensloop kunnen garanderen. Dit deel schetst kort de situatie en tendensen binnen relevante levensdomeinen in het perspectief van de veroudering. Zo krijgen we een zicht op de belangrijkste uitdagingen waarop (o.m.) een Vlaams ouderenbeleidsplan een antwoord moet geven.¹² We pretenderen geen volledigheid. Het is de bedoeling dié aandachtspunten aan te halen waarvoor we extra alert moeten zijn. Bevredigende situaties moeten we in stand houden én (nog) verbeteren. Problemen moeten we verhelpen én voorkomen.

We focussen niet uitsluitend op een strikt afgebakende leeftijdscategorie. Een ouderenbeleid heeft niet in de eerste plaats te maken met leeftijd. Want leeftijd verliest meer en meer kracht als onderscheidend criterium. Ook voor de meerderheid van de 55-plussers in Vlaanderen is leeftijd geen ijkpunt meer. ‘Oud zijn’ en ‘zich oud voelen’ hangen op de eerste plaats sterk samen met hulpbehoevendheid. Vier op tien 55-plussers verwijzen bij ‘oud zijn’ naar fysieke beperkingen en zorgafhankelijkheid. Maar iets meer dan een kwart vermeldt een concrete leeftijd. De meeste ouderen voelen zich ook niet oud, zelfs niet op hoge leeftijd. Zo zegt meer dan twee op drie thuiswonende 75- tot 90-jarigen dat zij zich niet oud voelen¹³.

2.1 Welzijn en gezondheid

Zoals hierboven al aangehaald, heeft gezondheid een belangrijke impact op iemands levenstevredenheid. De WHO omschrijft gezondheid als een algemene toestand van lichamelijk, psychisch en sociaal welbevinden en niet louter als de afwezigheid van ziekte of beperkingen. Een goede gezondheids- en welzijnstoestand op latere leeftijd is alleen mogelijk als mensen daar gedurende hun hele leven aan werken in een omgeving waarin dat mogelijk is.

¹¹ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2006), Rusthuisbewoners: wie zijn ze? Tijdschrift voor welzijnswerk, jrg. 30, nr. 273, 27-41.

¹² zie ook o.m. Pelfrene, E. (2005)

¹³ Vanden Boer, L & K. Pauwels (2004), Het subjectief welbevinden. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 301-328.

Het is de verantwoordelijkheid van de mens zelf om voor een gezonde levensstijl te kiezen; het is de verantwoordelijkheid van de overheid om te zorgen voor een ondersteunende omgeving die mensen de kans biedt in gezondheid en welzijn oud te worden.

Gezondheidsbeleving

De **meeste ouderen schatten hun gezondheid positief in**: 20% van de thuiswonende 55-plussers in Vlaanderen voelt zich zeer goed, 44% goed, 29% zegt 'het gaat wel', 6% voelt zich slecht en 1% zeer slecht.¹⁴

Ook zowat de helft van de residentieel gehuisveste 75-plussers in Vlaanderen schat hun gezondheid positief in. Op de algemene vraag "Hoe is uw gezondheid op dit ogenblik" antwoordt 11% van de bewoners zeer goed, 38% goed. De grootste groep (42%) laat zich gematigd uit; een uitgesproken negatieve evaluatie is ook hier een randverschijnsel (1%).¹⁵

Lichamelijke gezondheidstoestand

In alle delen van de wereld vindt momenteel een epidemiologische transitie plaats, die wijst op een verschuiving van hoofdzakelijk infectieziekten en parasitaire ziekten naar chronische en degeneratieve ziekten.

De gezondheidsenquête 2004¹⁶ wijst uit dat **het voorkomen van langdurige aandoeningen, ziekten of handicaps stijgt met de leeftijd**. De drie meest voorkomende chronische aandoeningen bij mannen zijn hoge bloeddruk (31%), gewrichtsslijtage (24%), hartinfarct en ander ernstig hartlijden (20%). Bij vrouwen zijn de meest voorkomende chronische aandoeningen gewrichtsslijtage (40%), hoge bloeddruk (36%) en gewrichtsontsteking (22%).

M.b.t. de prevalentie van chronische aandoeningen bij 65-plussers bestaan er **belangrijke verschillen tussen mannen en vrouwen**. Zo komen chronische bronchitis, hartinfarct en ander ernstig hartlijden meer voor bij mannen terwijl hoge bloeddruk, gewrichtsslijtage en osteoporose meer voorkomen bij vrouwen.

¹⁴ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2004), Gezondheid en zelfredzaamheid. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 101-138.

¹⁵ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2006), Rusthuisbewoners: wie zijn ze? Tijdschrift voor welzijnswerk, jrg. 30, nr. 273, 27-41.

¹⁶ Van der Heyden, J., S. Demarest, L. Gisle et al. (2006), Ouderen. Gezondheidsenquête België 2004. Boek VII.

Zelfredzaamheid

Volgens het LOVO-onderzoek van 2001¹⁷ wordt **meer dan de helft van de thuiswonende 55-plussers in Vlaanderen helemaal niet belemmerd door een of andere disfunctie of lichamelijk ongemak**. Maar toch ondervindt één op vier alleenwonende 75-plussers voortdurend hinder bij het uitvoeren van de dagelijkse activiteiten. Zij moeten beroep doen op hulp van buitenaf. Van de 55-plussers die samenwonen met een partner is 14% een risicogroep, omdat één van de partners chronisch ziek of gehandicapt is én de andere partner eveneens functionele moeilijkheden ondervindt.¹⁸

Geschat wordt dat 67% van de 55-plussers geen hulp nodig heeft in het huishouden en 84% heeft geen hulp nodig bij de persoonsverzorging. Aan de andere kant is **respectievelijk 22% (huishouden) en 13% (persoonsverzorging) aangewezen op langetermijnhulp**. De zorgbehoefte stijgt met de leeftijd. Het omslagpunt naar de nood aan (langduriger) zorg ligt na de leeftijd van 75 jaar. In elke leeftijdscategorie is er meer nood aan huishoudelijke hulp dan aan persoonsverzorgende hulp¹⁹.

De evolutie van de zorgbehoevende populatie verloopt volgens de SERV²⁰ niet lineair. De sterkste groei van het aantal zorgbehoevenden doet zich momenteel voor. Dit ritme neemt geleidelijk af tot 2020 waarna opnieuw een stijging wordt verwacht tot 2035. Van dan af vermindert de groei dan weer.

Geestelijke gezondheid

Ouderen vormen een aparte doelgroep in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) gezien de **specificiteit van hun problematiek**. Factoren als polypathologie, multicausaliteit, comorbiditeit alsook de specifieke verschijningsvorm van heel wat psychiatrische

¹⁷ Het LOVO-onderzoek verwijst naar het Leefsituatie Onderzoek Vlaamse Ouderen dat door het toenmalige Centrum voor Gezins- en Bevolkingsstudies gevoerd is. In 2001-2002 werd de eerste fase uitgevoerd. Deze fase omvatte een grootschalige gegevensverzameling bij zelfstandig wonende personen van 55 tot 90 jaar. Om en bij de 2500 ouderen werden bevraagd over diverse facetten van hun dagelijks leven: contacten met familie en anderen, wederzijdse hulpverlening, gezondheid, welbevinden, gebruik van voorzieningen, participatie, huisvesting, inkomen,...

In 2004 waren er enquêtes bij de directies van rusthuizen en RVT's (LOVO2).

¹⁸ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2004), Gezondheid en zelfredzaamheid. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 101-138.

¹⁹ Vanden Boer, L. (2006), Tien vragen over zorg. Een ouderenperspectief. In: Deven F. & Th. Jacobs (red.), Vooruitdenken over zorg in Vlaanderen. Antwerpen: Garant. CBGS-Publicaties, 225-252.

²⁰ SERV (2005), Sociaal-economisch rapport Vlaanderen 2005.

ziektebeelden en psychologische moeilijkheden vereisen een gespecialiseerde diagnostiek en een aangepast behandel aanbod²¹.

Volgens de gezondheidsenquête 2004²² bevindt **22% van de bevolking van 65 jaar en ouder zich in een toestand van ‘psychisch onwelbevinden’**. Bij vrouwen ouder dan 85 jaar is dit zelfs 32%. 11% van de bevolking van 65 jaar en ouder heeft een **depressieve aandoening**. Bij vrouwen is dit hoger dan bij mannen.

13% van de 65-plussers rapporteert het gebruik van kalmeermiddelen in de afgelopen 2 weken; het gebruik ligt hoger in instellingen. **Slaapproblemen** treden op bij 24% van de 65-plussers.

Maar **over het algemeen kijken thuiswonende 55-plussers positief aan tegen het leven**: één op vijf is zeer tevreden, bijna driekwart tevreden. Mannen zijn iets meer uitgesproken tevreden dan vrouwen, en dit op elke leeftijd.²³ Ook een meerderheid van de rusthuisbewoners laat zich in gunstige zin uit over het leven: 26% is zeer tevreden en 59% tevreden²⁴.

Doodsoorzaken

De belangrijkste doodsoorzaak voor **mannen** tussen 50 en 75 jaar is **longkanker**, daarna nemen ischemische hartziekten de bovenhand. Voor **vrouwen tot 70 jaar** is de belangrijkste doodsoorzaak **borstkanker**, tussen 70 en 85 jaar ischemische hartziekten en op hoge leeftijd is hartinsufficiëntie de belangrijkste doodsoorzaak.

Zelfdoding komt zowel bij jongeren als ouderen voor, maar hoogbejaarde mannen (85 jaar of ouder) zijn het kwetsbaarst: 1 op 1.000 hoogbejaarde mannen stierf in 2003 door eigen toedoen. Hoogbejaarde vrouwen plegen minder vaak zelfmoord: 4 op 100.000 hoogbejaarde vrouwen stierf in 2003 door suïcide²⁵.

Een gezonde leefstijl

Het belang van een gezonde leefstijl kan niet genoeg worden benadrukt. **Beweging en gezonde voeding, alcoholgebruik en roken** bepalen in belangrijke mate iemands gezondheid.

²¹ Vlaamse Gezondheidsraad (2006), Geïntegreerd advies inzake preventie in de GGZ, de toegankelijkheid van de GGZ voor allochtonen, GGZ voor ouderen en de vermaatschappelijking van de GGZ, VGR2006/1 – WG GGZ

²² O.c. uit Van der Heyden, J., S. Demarest, L. Gisle et al. (2006), Ouderen. Gezondheidsenquête België 2004. Boek VII.

²³ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2004), Het subjectief welbevinden. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 301-328.

²⁴ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2006), Rusthuisbewoners: wie zijn ze? Tijdschrift voor welzijnswerk, jrg. 30, nr. 273, 27-41.

²⁵ Bron: www.wvc.vlaanderen.be/gezondheidsindicatoren. Sterftecertificaten alle overlijdens, Vlaams Gewest 2003

Uit de gezondheidsenquête 2004 blijkt dat 9% van de bevolking van 65 jaar en ouder een onregelmatig eetpatroon heeft. Het betreft vooral alleenwonenden.

In 2004 bedraagt bij personen van 65 jaar en ouder het gemiddeld dagelijks alcoholgebruik 2,3 glazen. Mannen drinken meer dan vrouwen. Het gebruik van alcohol daalt met de leeftijd.

Bijna één op vijf 55- tot 64-jarigen rookt dagelijks. Het roken neemt af met de leeftijd.

Een groot deel van de ouderen beweegt te weinig om hun huidige gezondheid te behouden of te versterken. Maar 44% van de 55-64-jarigen, 43% van de 65-74-jarigen en 21% van de 75-plussers beweegt voldoende om een positieve impact te hebben op de gezondheid. Risicogroepen zijn ouderen met een laag inkomen en opleidingsniveau, de oudste ouderen, bewoners van rust- en verzorgingstehuizen, ouderen met een ziekte of handicap, vrouwen en geïsoleerde ouderen. Deze groepen zijn zich het minst bewust van de aanbevelingen omtrent beweging.²⁶

(onge)Vallen

Valpartijen en de letsels die men erbij oploopt, hebben een **ernstige impact op de kwaliteit van het leven van ouderen**. Valpreventie is dan ook een belangrijk aandachtspunt. Meer dan een kwart van de thuiswonende ouderen valt minstens één keer per jaar. De helft van de 80-plussers valt jaarlijks. In residentiële instellingen ligt dit cijfer nog hoger. Bij 65-plussers vallen vrouwen dubbel zo vaak als mannen. 20% van de valpartijen hebben ernstige letsels tot gevolg. 33% van de ouderen met een heupfractuur als gevolg van een val sterft binnen het jaar. Slechts 20% van de valincidenten wordt aan de huisarts gemeld.²⁷

Zelfzorg, mantelzorg en professionele zorg

De belangrijkste zorg is **zelfzorg**. Uit het LOVO-onderzoek blijkt dat ouderen in grote mate zorg dragen voor zichzelf, vrouwen bijna drie maal meer dan mannen. Tussen 1985 en 2001 werd een toenemende zelfzorg bij de 65-plussers vastgesteld voor de meeste persoonsverzorgende en huishoudelijke activiteiten.

Uit het onderzoek blijkt tevens dat de **informele zorg** in ruime mate **primeert** op de professionele zorg en ondersteuning. De echtgenoot of partner is de belangrijkste hulpverlener. Op de tweede plaats komen de (schoon)kinderen, waaronder vooral de (schoon)dochter. De meerderheid van de ouderen zou niet vaker beroep doen op mantelzorg indien de overheid daarvoor een tussenkomst zou geven. Er is niettemin een

²⁶ Stevens, V., Effectieve methodieken voor meer fysieke activiteit bij 55-plussers, www.vig.be

²⁷ Bron: Vlaams Instituut voor gezondheidspromotie: www.vig.be

groep van 40% die dat wel zou doen voor hulp in het huishouden en 36% bij hulp voor persoonsverzorging.²⁸

In de leeftijdscategorie 25 tot 64 jaar telt Vlaanderen tussen de 400.000 en 580.000 **mantelzorgers** die op één of andere manier zorg verlenen aan een zorgbehoevende persoon uit hun directe omgeving. Hierdoor is mantelzorg, samen met zelfzorg, de meest verspreide vorm van zorg in onze samenleving. Jacobs en Lodewijckx (2004) verwachten dat – uitgaande van bepaalde veronderstellingen - het totale aantal mantelzorgers in de groep van 25-64-jarigen eerst zal stijgen tot 2010 en vervolgens zal dalen tot 2020²⁹.

Naast de zelfzorg en mantelzorg is er de formele zorg: **professionele (thuis)zorg en privé-hulp**. 14% van de thuiswonende 55-plussers in Vlaanderen krijgt in het huishouden en/of bij de persoonsverzorging hulp van een professionele dienst of voorziening. Voor huishoudelijke activiteiten krijgt 10% hulp van een privé-kracht, vooral voor zwaar huishoudelijk werk; bij persoonsverzorgende activiteiten krijgt 13% privé-hulp, grotendeels voor voetverzorging.

Vlamingen rekenen voor de zorg voor ouderen vooral op de inschakeling van de professionele zorgsector en op de uitbreiding van de diensten voor thuiszorg. Zorg dragen voor de hulpbehoevende ouders vinden ze bijgevolg geen prioriteit voor de kinderen. Kinderen die het wel doen, moeten door de overheid financieel en/of organisatorisch worden gesteund.³⁰

Zorgvoorkeuren van ouderen

Ouderen zelf hebben een uitgesproken voorkeur voor **zorg in de eigen vertrouwde omgeving**, ongeacht of de hulp wordt verstrekt door informele hulpverleners, door formele hulpverleners of door beide. 34% van de ouderen kiest in elke voorgelegde zorgsituatie voor informele hulp; 22% uit in elke situatie een voorkeur voor formele hulp. De voorkeur voor professionele hulp is het grootst wanneer men hulp nodig heeft bij de persoonsverzorging, terwijl de voorkeur voor mantelzorg groter is bij huishoudelijke activiteiten. Privé-hulp wordt in totaal door 17% van de 55-plussers overwogen als meest geprefereerde oplossing in één of meer zorgsituaties.³¹

²⁸ Vanderleyden, L. & L. Vanden Boer (2004), Zorg en ondersteuning. In: Jacobs et al., 139-180.

²⁹ Jacobs, T. & Lodewijckx, E. (2004). Zicht op zorg: studie van de mantelzorg in Vlaanderen in 2003. Brussel: Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie.

³⁰ Corijn, M. (2004) Wie moet voor de ouderen zorgen en wie moet voor die zorg betalen? www.cbgs.be, bijdragen uit onderzoek.

³¹ Vanden Boer, L. (2006), Tien vragen over zorg. Een ouderenperspectief. In: Deven F. & Th. Jacobs (red.), Vooruitdenken over zorg in Vlaanderen. Antwerpen: Garant. CBGS-Publicaties, 225-252.

De programmatie van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen

Pacolet et al.³² berekenden dat bij ongewijzigd leeftijds patroon het aantal 80-plussers dat opgenomen zal worden in een ziekenhuis, tegen 2050 zal verdrievoudigen, bij de 55-79-jarigen voorzien de auteurs in 50 jaar tijd een toename met 30%. Tegen 2050 zal 1 op 2 patiënten 65 jaar of ouder zijn en 1 op 3 zal 75 jaar of ouder zijn. Dit geeft aan dat **geriatrie belangrijk** wordt bij de uitbouw van de ziekenhuisdiensten en bij de opleiding van specialisten en bijhorende paramedische beroepen.

Het aantal rusthuisbewoners in Vlaanderen zou volgens dezelfde studie in de periode 2000-2010 stijgen met een factor tussen 1,20 en 1,24; tot 2020 met factor 1,5 tot 1,6; tot 2050 met factor 2,5 tot 3,1. Volgens Breda en Wunsch³³ is de verblijfsduur in rusthuizen in Vlaanderen korter dan in andere regio's en is er een grotere bezettingsgraad, wat kan wijzen op een **grotere druk op de beschikbare institutionele opvang van ouderen**. Uit berekeningen op basis van de huidige programmatienormen zouden er in Vlaanderen tegen 2010 ruim 13.000 plaatsen in rusthuizen en bijna 14.000 plaatsen in serviceflats moeten bijkomen.

De opvang van **dementerende ouderen** is een specifiek aandachtspunt gezien de vergrijzing van de bevolking. Het aandeel dementerenden bij 65-plussers wordt geschat op 9%. Het aandeel verlaagt tot 2% van alle 60-plussers wanneer enkel rekening wordt gehouden met degenen waarbij de diagnose dementie al is gesteld.³⁴

Een toename van de levensverwachting van **personen met een handicap** levert een groeiende groep van cliënten op wiens verblijfsduur in de voorzieningen toeneemt. De uitstroom zal vooral gebeuren door sterfte, vooral in nursingtehuizen.

Personeelsbehoeften in welzijns- en gezondheidsvoorzieningen

De sector van gezondheid en welzijn in Vlaanderen staat de komende twintig jaar voor een uitdaging die van dezelfde orde is als diegene die zij de voorbije kwarteeuw met succes heeft waargemaakt. Wanneer de zorgsector de voorbije 25 jaar ongeveer 5% van de beroepsbevolking van de economie extra kon inschakelen, waarvan ongeveer 2/3 zorgberoepen (of 3%), zal zij in de komende 20 jaar een vergelijkbare 2% van de

³² Pacolet, J., Deliège, D., Artoisenet, C., Cattaert, G., Coudron, V., Leroy, X., Peetermans, A., & Swine, Ch. (2004), Vergrijzing, gezondheidszorg en ouderenzorg in België. Rapport Directie – generaal Sociaal Beleid FOD Sociale Zekerheid 2004/32036.

³³ Breda, J., Wunsch, G., De Koker, K., Geerts, J., e.a. (2002). *Prise en charge des personnes âgées en perte d'autonomie*. (Elderly in need of care between home care and residential care). Report for the Federal Ministry of Social Affairs, Public Health and Environment.

³⁴ Buntinx, F., J. De Lepeleire, M. Yliffe (eds.) (2006), *Zorg voor dementerenden in België*. Honderd vragen en antwoorden op basis van het Qualidem-onderzoek. Antwerpen:Garant.

arbeidskrachten met een zorgberoep nodig hebben. Pacolet et al.³⁵ berekenden dat - bij aannahme van bepaalde hypothesen - de totale vraag naar zorgberoepen in de voornaamste zorgsectoren de komende 20 jaar met 39% groeien in VTE. Vooral de rusthuissector zou 60% groeien in aantal plaatsen voor ouderen, en bijna verdubbelen (meer dan 90%) in tewerkstelling. De auteurs concluderen dat de **instroom van arbeidskrachten in zorgberoepen verder moet aangemoedigd worden**.

Solidariteit tussen en binnen de generaties

Solidariteit tussen de generaties op alle niveaus —binnen families, gemeenschappen en landen— is van fundamenteel belang voor de verwezenlijking van een maatschappij voor alle leeftijden. Solidariteit is tevens een belangrijke randvoorwaarde voor de sociale cohesie en vormt een van de fundamenten van het sociale zekerheidsstelsel en van de informele zorg.

Intergenerationele solidariteit krijgt onder meer gestalte door de uitwisseling van hulp tussen generaties. Anno 2006 primeert de inbreng van het informele zorgcircuit nog steeds. Echtgeno(o)t(e)/partner en kinderen, voornamelijk dochters, hebben hierin het leeuwenaandeel. Ouderen vragen en ontvangen zorg maar ouderen verlenen ook in belangrijke mate zorg. Die zorg wordt verleend naar de onderliggende generatie onder de vorm van oppas van kleinkinderen (eerste plaats in de activiteitenlijst) maar ook naar de bovenliggende generatie (met activiteiten als boodschappen doen, hulp in het huishouden en oppas/gezelschap als meest vermelde activiteiten)³⁶.

Intragenerationele solidariteit kan vorm krijgen op het vlak van het behoud en vrijwaren van het stelsel van de pensioenen, maar ook inzake hulp en ondersteuning (ouderen die elkaar ondersteunen binnen de context van het gezin, in de buurt, in het bredere samenlevingsverband). Onderzoek in het kader van het Europese DIALOG-project leert dat bijna de helft van de Vlamingen van 20 tot 64 jaar vindt dat ouderen veel meer dan nu, moeten ingezet worden om hulp te bieden aan zorgbehoevende leeftijdsgenoten. Vooral jongere en hoger opgeleide Vlamingen delen die mening³⁷.

Mis(be)handeling

Geweld tegen, verwaarlozing en mishandeling van ouderen neemt vele vormen aan - **lichamelijk, psychologisch, emotioneel, financieel** – en komt overal ter wereld voor binnen alle sociale, economische en etnische contexten. Onderzoek bij thuiswonende ouderen kwam tot de vaststelling dat 1 op 8 65-plussers met psychisch, fysiek of seksueel geweld werd geconfronteerd. Wordt ook het financieel misbruik meegerekend, dan zou

³⁵ Pacolet, J., I. Van De Putte, A. Marchal et al. (2002), “Plus est en vous herbekeken”.

Manpowerplanning in de zorgsector in de Vlaamse Gemeenschap 1995-2020, KU Leuven: HIVA.

³⁶ Vanderleyden, L. & L. Vanden Boer (2004), Zorg en ondersteuning. In: Jacobs et al., 139-180.

³⁷ Corijn, M. (2004) Wie moet voor de ouderen zorgen en wie moet voor die zorg betalen?

www.cbgs.be, bijdragen uit onderzoek.

naar schatting 1 op 5 ouderen in de thuissituatie het slachtoffer zijn geworden van één of meerdere vormen van ouderenmis(be)handeling.³⁸

Mantelzorgers van ouderen met een psychische problematiek

Binnen de grote groep van mantelzorgers vormen de personen die zorg verlenen aan iemand met een psychische problematiek **een specifieke categorie**. Naast de typische noden en behoeften van alle mantelzorgers, worden zij geconfronteerd met heel specifieke problemen gerelateerd aan de aard en de ernst van de symptomen van de psychische problematiek van de zorgbehoevende. De Vlaamse Gezondheidsraad³⁹ vermeldt bijvoorbeeld het (leren) omgaan met zelfmoordgedachten van de zorgvrager, dreiging met geweld, onvoorspelbaar gedrag, eigen gevoelens van schaamte of schuld, stigma en taboe.

2.2 Arbeid⁴⁰

Inkrimping van het potentiële arbeidsaanbod

Voor de periode 2003-2009 voorspelt de Hoge Raad voor Werkgelegenheid een **algemene veroudering van de beroepsbevolking**: het aandeel van de klasse 50-64 jaar stijgt van 22% naar 26%; de gemiddelde leeftijd stijgt van 40 naar 41 jaar. Volgens de vooruitzichten op langere termijn zal de totale Belgische bevolking tegen 2030 met 600.000 personen toenemen, maar die op arbeidsleeftijd met 200.000 dalen.

Lage werkzaamheidsgraad van ouderen (55-64 jaar)

De werkzaamheidsgraad bij ouderen (55-64 jaar) wordt gedefinieerd als het aandeel werkenden (55-64 jaar) in de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar). In het Vlaamse Gewest bedroeg de werkzaamheidsgraad 29% in 2004. Er is een opwaartse trend t.o.v. 1999 (24%), toch zijn we een heel eind verwijderd van de arbeidsdeelname in de EU-15 die 42% bedraagt en ook van de Europese werkgelegenheidsdoelstelling in dit verband van 50% tegen 2010.⁴¹

Vroege uittreding

De gemiddelde leeftijd om de arbeidsmarkt te verlaten, is in België met 59 jaar veel lager dan in de Europese lidstaten. Vooral vanaf de leeftijd van 55 jaar wordt de

³⁸ <http://www.meldpuntouderenmishandeling.be/>

³⁹ Advies van de Vlaamse Gezondheidsraad, Mantelzorgers van personen met een psychische problematiek: partners in zorg, VGR.2005/4 – WG GGZ

⁴⁰ We citeren hiervoor uitgebreid uit de eerder aangehaalde studie van Pelfrene (2005), “Demografische ontwikkelingen in Vlaanderen en de gevolgen van de veroudering voor meerdere levensdomeinen”

⁴¹ Cfr. indicatoren Pact van Vilvoorde

afwijking t.o.v. de andere EU-landen en t.o.v. de Europese streefnorm (50% van actieve bevolking tussen 55 en 64 jaar, tegen 2010) zeer groot.

Indien de werkzaamheidsgraad van 55-plussers tegen 2050 nog steeds 29% bedraagt, zal de generatieverschuiving een daling van het werkgelegenheidsniveau tot gevolg hebben: 30.000 eenheden minder in 2010 en 300.000 eenheden minder in 2030 (voor België). Als de werkzaamheidsgraad van de ouderen tegen 2010 stijgt tot 50%, wat de Europese doelstelling van Stockholm is, kunnen in 2010 270.000 extra personen een baan vinden, maar zal op termijn het werkgelegenheidsdeficit blijven bestaan. Indien de actieven tussen 50 en 54 jaar tot hun 65ste zouden blijven werken, zouden er in België 500.000 extra werkenden zijn in 2010 en 250.000 in 2030.

Het Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming (WAV) berekende voor Vlaanderen dat **vanaf 2015** de veroudering zou zorgen voor een **tekort op de arbeidsmarkt** en de verhouding werkenden/niet-werkenden volledig uit balans zou zijn. Vanaf 2030 treedt een stabilisatie op. Om in 2050 eenzelfde verhouding van werkenden en niet-werkenden te behouden op het huidige peil (1,38) zou de totale werkzaamheidsgraad moeten stijgen tot **73,5%**⁴².

Individuele wensen en gedragingen

Er leeft bij de bevolking in België en in Vlaanderen nogal sterk de perceptie dat stoppen vóór de officiële pensioenleeftijd een normale zaak is. 60% van diegenen die vervroegd op pensioen gaan, doet dit op vrijwillige basis. **De gewenste uittredeleeftijd (59 jaar) blijkt zeer dicht te liggen bij de feitelijke gemiddelde uittredeleeftijd.**⁴³

Het zijn vooral de **kwaliteit** en de **beleving** van het werk die **bepalen hoe lang mensen willen blijven werken**. Wie zijn werk naar eigen inzicht kan organiseren, niet gebonden is aan strakke tijden, het gevoel heeft zijn werk aan te kunnen, geen last heeft van stress, geurhinder of lawaai, wil langer blijven werken. Dit bevestigt het belang van het werken aan en het verbeteren van de werkbaarheid van jobs en loopbanen nu en in de toekomst. Iets meer dan de helft (52,3%) van de werknemers in Vlaanderen heeft volgens het SERA rapport (2005) van de Serv een werkbare job. Dat blijkt uit de nulmeting 2004 van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor. Werkbaarheid betekent dat men zowel vanuit het oogpunt van werkstress, motivatie, leermogelijkheden als werk-privé-balans een kwaliteitsvolle job uitoefent.

Maar voor de meerderheid houdt het werk na 45 jaar geen uitdagingen meer in, weinig bindt hen aan het werk. Ook materiële doelstellingen zijn voor deze leeftijdsgroep minder belangrijk geworden⁴¹. Uit andere studies blijkt dat de meeste werknemers enkel bereid

⁴² verslag commissie SZ, 2004

⁴³ Cohen en Elchardus, Eindloopbaan, 2003

zijn langer te werken als de uitkering van welke aard ook, lager uitvalt dan 70% van het laatste netto-loon⁴⁴.

Of men **werkelijk vervroegd uittreedt**, hangt ook af van andere factoren. Van de vroeggepensioneerden en bruggepensioneerden antwoordden 40% dat ze verplicht werden met pensioen te gaan. Bovendien ondervinden oudere werknemers de zachte druk om plaats te maken voor jongeren. Eén op 4 van de 60-jarigen ondervindt dergelijke druk. De belangrijkste motieven om effectief te blijven of uit te stappen zijn van **financiële aard**. **Deeltijds werken** en **loopbaanonderbreking** blijken volgens de studie van Elchardus en Cohen een **gunstig effect** te hebben op het langer werken⁴⁵.

Uit het LOVO-onderzoek blijkt dat vrij zijn om te **doen wat men graag doet**, afgetekend voorop staat bij de redenen voor het vervroegd verlaten van de arbeidsmarkt⁴⁶.

2.3 Sociale integratie

Over het belang van sociale participatie voor het welbevinden van ouderen bestaat weinig discussie. Sociale contacten en maatschappelijke participatie worden beschouwd als belangrijke voorwaarden voor succesvol ouder worden. Deelname aan het verenigingsleven, vrijwilligerswerk, een zinvolle tijdsbesteding, contacten met vrienden, familie, kennissen en burens, hebben een positieve invloed op het algemeen welbevinden.

Familiale contacten

Uit elk onderzoek blijkt hoe belangrijk ouderen de **contacten met hun kinderen** vinden. Ze zijn ook veelvuldig: vier op vijf 55-plussers met kinderen in leven heeft er wekelijks contact mee. Het LOVO-onderzoek wijst uit dat de contacten met kinderen, kleinkinderen, en andere familieleden door de tijd een vast onderdeel vormen van het sociale netwerk van ouderen. In de periode 1985-2001 daalde de frequentie van zowel familiale als niet-familiale contacten weliswaar, maar de contacten met de (schoon)kinderen hielden het best stand⁴⁷.

Ook rusthuisbewoners krijgen het vaakste bezoek van de kinderen: één op vijf dagelijks, bijna de helft minstens éénmaal per week. Kleinkinderen en andere familieleden komen regelmatig langs: respectievelijk 25% en 22% van de bewoners krijgt er minstens wekelijks bezoek van⁴⁸.

⁴⁴ Henkens en van Solinge, 2003

⁴⁵ Cohen en Elchardus, Eindloopbaan, 2003

⁴⁶ Vanderleyden, L. (2004), Ouderen van 55 tot 64 jaar en arbeid. In: Jacobs, T., L. Vanderleyden, L. Vanden Boer (Red.), 253-276.

⁴⁷ Vanderleyden, L. en V. Audenaert (2004), Ouderen en hun sociale contacten. In: T. Jacobs, L. Vanderleyden en L. Vanden Boer (Red.), 205-224.

⁴⁸ Pauwels, K., L. Vanden Boer (2005), 75-plussers en hun sociale contacten, www.cbgs.be.

Vrije tijd en tijdsbesteding

Er tekenen zich **nieuwe trends** af: ouderen doen vaker aan fysieke en sportactiviteiten, ze nemen deel aan artistieke en intellectuele vrijetijdsactiviteiten, ze gaan opnieuw studeren. Deze evolutie heeft te maken met hogere opleiding, beter inkomen, verhoogde levensverwachting en een grotere mondigheid van ouderen. De meeste ouderen zeggen voldoende tijd te hebben voor zichzelf, wat een gunstig effect heeft op hun tevredenheid en gezondheid. Vooral wandelen, fietsen, op café gaan, buitenshuis gaan eten, reizen en uitstapjes maken, tuinieren en luisteren naar de radio zijn geliefkoosde bezigheden. Het leven van ouderen kent een grote regelmaat.⁴⁹

Verenigingsleven

Ook het verenigingsleven heeft een **belangrijke plaats** in het leven van ouderen. Meer dan de helft van de 55-plussers zegt anno 2001 lid te zijn van één of andere vereniging; dat lidmaatschap is constant gebleven sinds 1985. Zo ligt het lidmaatschap van Vlaamse 65-plussers anno 2001 bijna even hoog als in 1985: 59% versus 57%. In 2001 is één derde van de Vlaamse 65-plussers regelmatig actief in het verenigingsleven.⁴⁸

Ouderen nemen vooral deel aan het verenigingsleven voor de gezelligheid en de sociale contacten. Verantwoordelijkheid voor de medemens en de maatschappij wordt vooral door de mannen aangeduid als motief terwijl vrouwen participeren om eigen capaciteiten te ontwikkelen en te benutten. Belemmeringen zijn de lage scholingsgraad en de negatieve beeldvorming rond ouderen.⁵⁰

Vrijwilligerswerk

Negen op de tien 55-plussers verrichten nooit vrijwilligerswerk in het kader van een organisatie. Echter doet één op de tien dat minstens één keer per maand.

Cijfers over veranderingen in de mate waarin ouderen vrijwilligerswerk uitvoeren zijn onder meer gekend uit de PSBH-dataset.⁵¹ **In 1992 gaf 9% van de Vlaamse 65-plussers aan regelmatig vrijwilligerswerk te doen. In 2002 steeg dit tot 14%.**

Sociale isolatie

De helft van de Vlamingen vindt dat ouderen op sommige terreinen sociaal uitgesloten zijn. De perceptie van uitsluiting neemt toe in bijzondere situaties: vervroegd uit de arbeidsmarkt getreden, alleenstaand, sterke lichamelijke beperkingen⁵².

⁴⁹ Houben, M., V. Audenaert, D. Mortelmans (2004), Vrije tijd en tijdsbesteding. . In: T. Jacobs, L. Vanderleyden en L. Vanden Boer (Red.), 225-252.

⁵⁰ Geerts C. en E. Messelis (2000), De maatschappelijke participatie van ouderen. Brussel: VUB.

⁵¹ Verwijst naar Panel Studie van Belgische Huishoudens, zie: <http://www.psbh.be>

⁵² Breda J., Van Geel H. (2003), Hoe Vlamingen sociale uitsluiting percipiëren. In: Vlaanderen Gepeild. Brussel: APS.

Gevoelens van eenzaamheid geven een idee over de subjectieve evaluatie van de sociale contacten. **Bijna drie op vier thuiswonende 55-plussers voelen zich nooit eenzaam**, één op vijf ouderen voelt zich soms eenzaam en 7% verklaart zich vaak eenzaam te voelen. Ook zes op tien rusthuisbewoners zeggen zich nooit eenzaam te voelen; 29% voelt zich soms eenzaam en 11% dikwijls. De meeste ouderen voelen zich dus niet eenzaam, maar voor een niet te verwaarlozen groep is het wel een (dagelijkse) realiteit.⁵³

Zowel sociale isolatie als eenzaamheidsgevoelens worden in belangrijke mate geassocieerd met dezelfde factoren, zoals alleen wonen, verweduwd zijn, kinderloos zijn, een hoge leeftijd en in minder goede gezondheid verkeren.

Onveiligheidsgevoelens

Onveiligheidsgevoelens kunnen sociale integratie en maatschappelijke participatie in de weg staan. Ouderen die zich onveilig voelen in hun omgeving zullen minder geneigd zijn zich buitenshuis te begeven en zelf contacten te leggen met de buitenwereld. Het LOVO-onderzoek wijst uit dat 87% van de 55-plussers zich altijd veilig voelt overdag, terwijl ‘maar’ 64% zich ’s avonds altijd veilig voelt buiten op straat.

Bijna vier op tien ouderen hebben geen schrik om slachtoffer te worden van een misdrijf; 32% is een beetje bang en een ongeveer even grote groep (30%) is erg tot zeer erg bang. Storende gebreken in de woonomgeving en ontevredenheid over de buurt waarin men woont, werken onveiligheidsgevoelens en angst voor criminaliteit in de hand.⁵⁴

2.4 Wonen

Ruimtelijk spreidingspatroon

Een hoge concentratie van ouderen woont in de **Vlaamse kustgemeenten**. De ouderen verlaten de grote steden als Gent en Antwerpen, evenals de regionale centrumsteden. De kleinere stedelijke gebieden en de randgebieden rond de centrumsteden blijken best aantrekkelijk te zijn voor de ouderen. Er is een opmerkelijke uitwijkbeweging vanuit de landelijke gemeenten. Ook de Vlaamse rand rond Brussel blijkt niet aantrekkelijk voor 55-plussers.⁵⁵

⁵³ Vanden Boer, L & K. Pauwels (2004), Het subjectief welbevinden. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 301-328.

⁵⁴ Vanden Boer, L. K. Pauwels & M. Callens (2005), Onveiligheidsgevoelens, angst en slachtofferervaring bij ouderen, CBGS-Werdocument 2005/4.

⁵⁵ Pelfrene E., In- en uitwijking in Vlaamse steden en gemeenten. Stativaria nr. 33, 2004

Privé-woningbezit is belangrijk

Vier op vijf ouderen zijn eigenaar van hun woning. De ‘jongere’ ouderen zijn vaker eigenaar (85%) dan de ‘oudere’ ouderen (72%)⁵⁶. Het aandeel huurders stijgt met de leeftijd. Het bezit van een woning is in vele gevallen een belangrijke vorm van **bestaanszekerheid**. Voor tweederde van de oudere gezinnen met huur- en andere woonkosten, lopen de uitgaven op tot boven 20% van het beschikbare inkomen. Hierdoor komen andere uitgaven in het gedrang.⁵⁷

Woonomstandigheden

Wanneer bewoners minder mobiel worden, bepaalt de **toegankelijkheid van de woning** de mate waarin een oudere zelfstandig kan blijven wonen. Vooral trappen en drempels maken een woning al dan niet toegankelijk. Eén vierde van de 55-plussers moet trappen doen om op straat te komen; 58% om naar de slaapkamer te gaan. Van diegenen die trappen moeten doen om op straat te komen of te gaan slapen, heeft respectievelijk 5% en 2% hulp nodig van derden⁵³.

Betreffende **comfortelementen** noteren we onder meer dat 95% een ingerichte badkamer heeft met warm stromend water, iets meer dan drie op de vier woningen uitgerust zijn met centrale verwarming, het bezit van een vaste of draagbare telefoon bijna algemeen is (96%), terwijl de beschikbaarheid van een pc heel wat lager ligt (19%). Lagere inkomenscategorieën genieten in mindere mate comfort dan hogere inkomensgroepen.

Als grootste **tekort** aan de woning wordt het (te) groot aantal trappen opgegeven die men binnenshuis moet doen. Gevraagd naar de gewenste veranderingen die men in de woning zou willen aanbrengen, wordt een betere isolatie het meest geciteerd⁵³.

Onderzoek toont aan dat ouderen met een systeem van **personenalarmering** zich veiliger voelen en hierdoor ook minder snel verhuizen naar een residentiële voorziening⁵⁸. Toch kennen België en Vlaanderen slechts een beperkte ontwikkeling van het PAS-systeem, in vergelijking met onder meer de Scandinavische landen.

Verhuisbereidheid

Ouderen zijn doorgaans (zeer) **tevreden met hun woning**, ondanks de vaak minder gunstige toestand ervan in vergelijking met jongere leeftijdscategorieën. Ze wonen doorgaans lang in dezelfde woning en woonomgeving (**de helft van de 75-plussers woont al 35 jaar in dezelfde woning**) en beschouwen een verhuizing als het opgeven

⁵⁶ Pauwels, K. & L. Vanden Boer (2004), Huisvesting. In: Jacobs et al., 277-300.

⁵⁷ Pannecoucke I., e.a., Profiel van de sociale huurder en subjectieve beleving van de realisaties van de sociale huisvesting. Universiteit Antwerpen, 2001

⁵⁸ Peetermans et al., 2004.

van een stukje identiteit. Hoe langer men ergens woont, hoe minder men geneigd is om nog te verhuizen.⁵⁹

20% van de 55-plussers zou zeker of misschien verhuizen als de kans zich voordoet. De leeftijd van de ondervraagde speelt hierbij een belangrijke rol. In de leeftijdscategorie 55 tot 64 jaar is er een mogelijke verhuisintentie van 25%, bij de 65- tot 74-jarigen is dit 18% en 13% bij de 75-plussers. De meest voorkomende reden waarom men zou willen verhuizen is dat men zijn woning te groot vindt⁶⁰.

Woonomgeving

Niet alleen de woning zelf, ook de woonomgeving is een wezenlijk element van de woonkwaliteit. De honkvastheid van ouderen leidt ertoe dat ze in toenemende mate op hun directe woonomgeving zijn aangewezen. Vandaar het belang van buurtvoorzieningen, openbaar vervoer, openbaar groen.

De overgrote meerderheid van de 55-plussers is **(zeer) tevreden** over de woonomgeving. Lawaaihinder (19%) en slecht onderhouden voetpaden (17%) worden als het meest storend ervaren.⁵⁷

Sociale huisvesting

In de sociale huursector is **28% van de woningen bewoond door een 65-plusser**. Ouderen blijven lang in een sociale woning wonen. Ze hebben deze woningen ondertussen verfraaid. Ze worden nu geconfronteerd met een publiek dat verschilt van het initiële omdat meer en meer kansengroepen zoals allochtonen, alleenstaanden en eenoudergezinnen een beroep (moeten) doen op sociale huisvesting.

De ruimtelijke gevolgen van vergrijzing en gezinsverdunning

Bij het bepalen van het woonaanbod en de woonomgeving moet meer rekening gehouden worden met een veranderende samenstelling van de bevolking: een toenemende vergrijzing, een stijgende migratiedruk en een verdergaande gezinsverdunning. Het aandeel traditionele gezinnen wordt kleiner en de multiculturaliteit groter. Mensen met uiteenlopende leefstijlen, die leven in verschillende gezinstypes (alleenstaanden, gezinnen zonder kinderen, nieuw samengestelde gezinnen, gepensioneerden,...), hebben specifieke voorkeuren voor bepaalde woonvormen, ruimte voor vrijetijdsbesteding, mobiliteit en publieke ruimte.

⁵⁹ Maes T., Jacobs T., Keerpunten in de woongeschiedenis van ouderen. Universiteit Antwerpen, 1998.

⁶⁰ Pauwels, K. & L. Vanden Boer (2004), Huisvesting. In: Jacobs et al., 277-300.

Meer alleenstaanden in de bevolking, onder meer door de toenemende vergrijzing, betekent **een grotere nood aan aangepaste woongelegenheden** zoals kleinere en aangepaste woningen en appartementen en alternatieve woonformules.

Aanpasbaar bouwen en alternatieve woonformules

Gezien ouderen het liefst zo lang mogelijk zelfstandig en in hun vertrouwde omgeving willen blijven wonen, is **een aangepaste woning en woonomgeving, gecombineerd met de nodige zorg indien vereist**, van groot belang. Dit kan o.m. door het aanpassen van bestaande woningen, door het creëren van nieuwe woonvormen, door het extra ondersteunen van zorg aan huis en door het ontwerpen en verspreiden van een label 'levenslang wonen'.

Een **levenslange woning** is zo gebouwd of verbouwd dat zij een veilige, toegankelijke en comfortabele woonst biedt voor iedereen, ook voor personen die met tijdelijke of langdurige mobiliteitsbeperkingen geconfronteerd worden. Wanneer men te maken krijgt met lichamelijke beperkingen, is men in een levenslange woning niet meer genoodzaakt te verhuizen naar woningen aangepast voor ouderen of personen met een handicap. De laatste jaren ontstaan ook **nieuwe woonvormen** zoals kangoeroewonen, groepswonen, duplexwonen, aanleunwonen, die inspelen op de veranderde behoeften van ouderen.

Het Vlaamse beleid moet op deze maatschappelijke ontwikkelingen tijdig en gecoördineerd inspelen.

Ruimte voor recreatie

Recreatie krijgt een steeds prominentere plaats in de levensstijl van veel mensen. Meer dan vroeger besteden we onze vrije tijd buitenshuis en verplaatsen we ons om van onze vrije tijd te genieten. Dat is het geval voor gezinnen met kinderen en evengoed voor de steeds actievere ouderen.

Deze evolutie heeft nu al gevolgen voor het ruimtegebruik maar zal nog sterk toenemen. Bij het bepalen van de specifieke ruimtebehoefte voor vrije tijd moet hiermee rekening worden gehouden.

Plattelandontwikkeling

Het Vlaamse platteland wordt gekenmerkt door een steeds kleiner wordende open ruimte en een ruimtelijk kwaliteitsverlies. Demografische fenomenen als veroudering, ontgroening en een wijziging van de huishoudtypes hebben een eigen uitwerking op het platteland.

Ouderen en sociaal zwakkeren worden getroffen door een afbrokkelend netwerk. Zij, en ook in mindere mate, de andere plattelandsbewoners ondervinden een verminderende of onvoldoende bereikbaarheid van professionele, commerciële, sociale, culturele en

openbare dienstverlening. Hierdoor komen de toegankelijkheid, klantvriendelijkheid en het garanderen van een minimaal aanbod van diensten in het gedrang. Het platteland heeft ook in grotere mate te maken met vervoersafhankelijken (ouderen, jongeren en financieel zwakkeren) en verdoken armoede.

De woon- en zorgproblematiek in gebieden met een lagere bevolkingsdichtheid omvat vele facetten. Dit handelt over de organisatie en de kwaliteit van het zorgaanbod, maar ook over sociale huisvesting en de dalende toegankelijkheid van de woningmarkt ten gevolge van stijgende huur- en bouwgrondprijzen. Daarenboven is er een kwaliteitsachterstand van de woningvoorraad en leegstand van o.m. karakteristieke gebouwen in de meer landelijke gebieden.

Dorpskernen ten slotte worden vaker geconfronteerd met een dalende verkeersleefbaarheid. Ouderen en sociaal zwakkeren zijn hiervan het eerste slachtoffer.

2.5 Mobiliteit

Als we de categorie van de **vrijtijdsverplaatsingen** bekijken, stellen we vast dat het gebruik van de **auto** als bestuurder daalt vanaf de leeftijd van 75 jaar (15% voor 75-plussers en 32% voor 65-74-jarigen). Een omgekeerde trend is waar te nemen bij het gebruik van de auto als passagier.

Het gebruik van het **openbaar vervoer** is in alle leeftijdsgroepen laag. 1 op 10 van de 75-plussers rijdt met de bus, tram of trein bij het afleggen van bezoeken of andere vrijetijdsactiviteiten. Binnen de totale groep van gebruikers van het openbare vervoer vormen de 75-plussers samen met de jongeren (18-24 jaar), de grootste groep (telkens 21%). Ouderen verplaatsen zich het meest van al met de **fiets** (28% bij de 65-74-jarigen) of **te voet** (24% bij de 75-85-jarigen).

Maatschappelijk belang van het openbaar vervoer

Op de vraag of men het openbaar vervoer een belangrijke factor vindt bij het uittekenen van een ruimtelijk beleid, blijkt de leeftijd een significante factor te zijn. Ouderen, vooral vanaf 65 jaar, vinden het openbaar vervoer belangrijk: meer dan 30%, terwijl dit bij de jongeren tussen 18-34 jaar slechts 10% is⁶¹.

Naast het reguliere openbaar vervoer dient niettemin ook ander, **aangepast vervoer** te worden voorzien. Eén op tien 55-plussers voelt zich immers niet in staat om gebruik te maken van het openbaar vervoer. De ongeschiktheid stijgt met de leeftijd: 4% van de 55-à 64-jarigen, 8% in de leeftijdsgroep 65 tot 74 jaar en niet minder dan één op vier 75-plussers zegt niet in staat te zijn om het openbaar vervoer te gebruiken⁶².

⁶¹ Pickery J., APS-survey 2004

⁶² Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2004), Gezondheid en zelfredzaamheid. In: Th. Jacobs, L. Vanderleyden & L. Vanden Boer, 101-138.

2.6 Onderwijs en vorming

Kenniseconomie versterkt het belang van onderwijs en vorming

In heel wat toekomstscenario's krijgt kennis een centrale rol. Door wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen verruimt de reikwijdte en verhoogt het ritme van de kennisontwikkeling. Ze krijgt een groeiende impact op economische en algemeen maatschappelijke ontwikkelingen. De maatschappij wordt steeds complexer en stelt bovendien steeds hogere eisen.

Het VN-actieplan stelt in dit verband terecht dat de kennismaatschappij vereist dat een beleid wordt ontwikkeld dat **een leven lang toegang tot onderwijs en scholing waarborgt**. Blijvende toegang tot onderwijs en scholing is van essentieel belang voor het in stand houden van de productiviteit van zowel individuen als landen. In alle landen geldt een levenslang leren als randvoorwaarde voor de deelname van ouderen aan het arbeidsproces.

De maatschappelijke dualisering wordt sterker

De kenniseconomie verhoogt het maatschappelijke belang van onderwijs en vorming. Het is dan ook meer dan ooit nodig dat we een goed zicht hebben op de onderwijskansen van mensen en hoe die over verschillende groepen in de samenleving verdeeld zijn.

De stijging van scholing en competenties (kennis en vaardigheden) bij een deel van de bevolking creëerde een diepe kloof met groepen uit de samenleving die daartoe veel minder kansen hebben gekregen. Sociale herkomst bepaalt nog altijd het onderwijsniveau dat iemand bereikt. Te veel volwassen Vlamingen zijn te laag geletterd en te weinig Vlamingen hebben een boodschap aan permanente vorming. Ouderen, met een relatief lage scholing, kunnen op de arbeidsmarkt de competentieontwikkeling van jongeren niet bijbenen.

Zo is ook de participatie aan levenslang leren niet evenwichtig verdeeld over alle bevolkingsgroepen. In het volwassenenonderwijs speelt een duidelijk Mattheüseffect. Het zijn immers vooral de hooggeschoolden die van het aanbod (en onder andere ook de opleidingscheques) gebruik maken.

Vergrijzing, uitdaging voor levenslang leren

Er is een snelle inhaalbeweging op gebied van de scholingsgraad. Op basis van de census van 2001 weten we dat in de leeftijdsgroep van de jong actieven (25-34 jaar) amper 16% enkel een diploma van lager onderwijs of lager secundair onderwijs heeft; 41% heeft een diploma van hoger onderwijs. **Bij de jonge ouderen (55-64 jaar) is 62% kort geschoold. Bij de oudsten (75-85 jaar) is zelfs vier op vijf kort geschoold.**

In de APS-survey wordt regelmatig gepeild naar de houdingen ten overstaan van opleiding. Er is een duidelijke samenhang met de leeftijd van de respondenten. Op de vraag of men het eens is met de uitspraak “dat zonder opleiding men gedoemd is om op termijn niet meer mee te kunnen in onze snel veranderende maatschappij”, zegt 74% het hiermee (volledig) eens te zijn. De ouderen zijn zich heel goed bewust dat ze zonder bijkomende inspanningen achterlopen. Bij de 55-64-jarigen bevestigt 83% deze stelling en bij 75-plussers beaamt 78% deze stelling.

Maar daarom doen ze het nog niet. **Vanaf de leeftijd van 54 jaar daalt de effectieve deelname aan opleiding drastisch.** In deze leeftijdsgroep heeft ongeveer een derde de voorbije 12 maanden een opleiding gevolgd, bij de 55-64-jarigen is dit nog amper 12%.

De **thema's** waarover de ouderen wensen te leren zijn leeftijdsgebonden. Jonge ouderen willen leren in functie van de nieuw verworven vrije tijd en willen hun dromen van weleer waarmaken. Vanaf 75 jaar verschuift de aandacht naar de gezondheidssituatie, zowel preventief als curatief. Op hoge leeftijd komen vragen rond de diepste levenservaringen naar boven⁶³

Eén van de gevolgen van de stijging van de gemiddelde leeftijd van de werkende bevolking is dat er meer ervaring in de organisatie blijft, maar dat tegelijk het belang van kennisonderhoud toeneemt.⁶⁴

Basiscompetenties

In totaal heeft 15 tot 18 % van de Vlaamse bevolking onvoldoende basiscompetenties m.b.t. taal, rekenen en computervaardigheden om zich adequaat te handhaven in de moderne samenleving. Uit de International Adult Literacy Survey blijkt dat er verschillende (risico)doelgroepen zijn voor laaggeletterdheid: jonge schoolverlaters, langdurig werklozen, ouderen, kansarmen.

ICT

Het Digitaal Actieplan Vlaanderen van 22 juli 2005 maakt een analyse van de noden op het vlak van ICT. Het citeert een enquête van juni 2004, in opdracht van de Vlaamse overheid, waaruit blijkt dat naarmate de respondenten ouder zijn het PC-bezit daalt, alsook de toegang tot het internet. Ook socio-demografisch onderzoek aan de KU-Leuven en de VUB uit 2004 wijst op **leeftijd als een bepalende factor voor de digitale kloof**. Europees onderzoek uit 2005 stelt dat nieuwe risicogroepen personen zijn die op een kruising van ‘risico-achtergronden’ zitten, bijvoorbeeld oudere vrouwen.

⁶³ Leirman, W. (2001), Leren en vorming van en met ouderen: het verleden een toekomst geven in het heden. 15/11/2001.

⁶⁴ Idea Consult, Verkenning van en beleidsuitdagingen voor de Vlaamse arbeidsmarkt in de periode 2004-2010

Onderzoeksbureau Insites en ISPA, de vereniging van Service Providers, wijzen wel op een inhaalbeweging: sinds begin 2005 werd de grootste groei in internetgebruik vastgesteld bij vrouwen en ouderen (55+). Vooral de combinatie van de twee, namelijk oudere vrouwen, levert de meest spectaculaire groei op (meer dan 60 %).

De socio-culturele sector

Ook het sociaal-culturele werk zit ingebed in het discours van levenslang en levensbreed leren. Het levenslang leren doelt hierbij op het leren gedurende de hele levensloop, terwijl het levensbrede slaat op het bereik: “alle” levensdomeinen (bv. gezondheid, vrije tijd, cultuur, religie, burgerschap, ICT, enz.).

Via het sociaal-culturele aanbod wil men voorkomen dat ouderen, die nu in een wereld vol veranderingen leven, vervreemd zouden raken van de maatschappij.

2.7 Inkomen

Het welvaartspeil van de gepensioneerden is dicht genaderd tot dat van de actieve bevolking⁶⁵. Stabiele gezinsrelaties en eigendom van de woning bevorderen de opbouw van vermogen. Eenverdienergezinnen en gescheiden personen vormen een risicogroep en hebben doorgaans een zwakkere financiële situatie, ook na hun loopbaan⁶⁶.

De meerderheid van de ouderen schat zijn inkomen positief in: 38% zegt (zeer) gemakkelijk rond te komen, 30% eerder gemakkelijk. De categorie die het meest beweert (zeer) moeilijk rond te komen, is te vinden bij de alleenstaanden. Koppels hebben eerder het gevoel goed rond te komen. Een andere grote risicogroep vormen de hoogbejaarden: niet minder dan 16% moet rondkomen met het wettelijke bestaansminimum (leefloon) of minder. Juist die groep heeft de meeste zorg en hulp nodig⁶⁷. Het minimuminkomen dat men nodig acht om volwaardig te kunnen participeren aan de maatschappij steeg tussen 1974 en 2001 met 78% (geïndexeerd). Dit correspondeert met een hoger aspiratieniveau en met een andere levensstijl.

De **uitgaven** van de gepensioneerden op het vlak van huisvesting, voeding en gezondheidszorgen liggen hoger dan bij de gemiddelde Belg. De uitgaven voor vervoer, cultuur en ontspanning liggen doorgaans lager⁶⁸. Volgens de gezondheidsenquête van

⁶⁵ Deleeck H., (2000), Veroudering en pensioen. Universiteit Antwerpen.

⁶⁶ Vrolix M., e.a. (1995), Het recht en de oude dag. LISO en UIA.

⁶⁷ Pauwels, K., L. Vanden Boer & M. Houben (2004), De sociaal-economische status. In: Jacobs et al., 61-80; Ouderen van vandaag willen hun levensstijl handhaven. Dat wordt ook uitvoerig aangetoond in een recente studie van het HIVA, “Consumptie, sparen en vermogen bij ouderen” (2006)

⁶⁸ Pacolet J., (2000), De rijkdom van de oudere en de jongere generatie, HIVA. Pacolet, J., Cattaert, G., & Van Steenberghe, A. (2006). De rijkdom van de ouderdom herbekeken. De gids op maatschappelijk gebied, 2006 (5), 5-20.

2004 moest 3% van de 65-plussers in het Vlaams Gewest het gebruik van gezondheidsdiensten uitstellen omwille van financiële redenen. In dat jaar verklaarde 38% van de 65-plussers dat ze het moeilijk hadden om de uitgaven voor hun gezondheidszorgen te betalen.

Armoederisico

Het armoederisico in België bedraagt 15%. Dit betekent dat 15% van onze bevolking in een huishouden woont waar het beschikbare inkomen beneden de 9 270,67 € ligt. Deze drempelwaarde wordt berekend door 60% te nemen van het nationaal mediaan inkomen op individueel niveau.

Voornamelijk vrouwen (16%) en **65-plussers (23%) lopen een hoger risico om in armoede te leven** dan mannen (14%) en personen jonger dan 65 jaar (14%)⁶⁹. **11% van de 65-plussers had in 2004 grote moeilijkheden om de eindjes aan elkaar te knopen.**

Het LOVO-onderzoek bij **rusthuis/RVT-bewoners** wees uit dat in totaal 27% van de bewoners financiële hulp krijgt om de maandelijkse factuur en/of extra's te betalen. In 17% van de gevallen betaalt de familie mee, 7% krijgt financiële steun van het OCMW en bij 3% komen andere instanties tussen⁷⁰.

De Vlaamse Zorgverzekering

De Vlaamse Zorgverzekering is een instrument dat los van de sociale zekerheid reserves opbouwt voor de financiering van de bijstand aan personen en de middelen verdeelt onder haar leden die bijdragen aan een fonds.

Dit jaar zullen bijna 168.000 zorgbehoevenden van de Vlaamse zorgverzekering een uitkering ontvangen voor hun niet-medische kosten. Dat zijn er 6 procent meer dan vorig jaar. De totale vergoedingen aan zorgbehoevenden zullen dit jaar voor het eerst de 200 miljoen euro benaderen.

De SERV⁷¹ ontwikkelde een model om de evolutie van de zorgverzekering te ramen tot 2050 en berekende meerdere scenario's. De mogelijke uitbreiding van de leden in het Brusselse Gewest heeft slechts een beperkte impact op de uitgaven. De optrekking van de uitkering voor de zwaar zorgbehoevenden in de thuissituatie tot 125 euro zoals in de residentiële sector⁷², doet de uitgaven stijgen met meer dan 15% tegen 2010.

⁶⁹ Bron: EU-SILC, 2004

⁷⁰ Vanden Boer, L. & K. Pauwels (2006). Wie betaalt het rusthuis? Bewoners en (zak)geld. www.cbgs.be.

⁷¹ SERV (2005), Sociaal-economisch rapport Vlaanderen 2005

⁷² Dit is gepland voor 2009.

Het studierapport van Pelfrene⁷³ in opdracht van het Vlaams Parlement voerde een prognostische analyse uit. Men vertrok vanuit het aantal personen dat in 2004 een tegemoetkoming ontving in het kader van de zorgverzekering: 149.694 personen of 2,5% van de bevolking. Een uitsplitsing naar leeftijd leert dat vanaf 70 jaar meer dan 5% van de mannen en vrouwen genieten van een tegemoetkoming vanuit de zorgverzekering en dit percentage loopt stelselmatig op tot bijna 100% bij de honderdjarige mannen en vrouwen in Vlaanderen. Louter op basis van demografische ontwikkelingen stijgt dit gebruikspercentage van 2,5% van de totale bevolking in 2004 tot 5,6% in 2050. Geschat wordt dat het aantal personen dat gebruik zal maken van een tegemoetkoming vanuit de zorgverzekering tegen 2020 zal toenemen met 60.000 personen. Tegen 2040 zouden 300.000 personen gebruik maken van een tegemoetkoming van de zorgverzekering, bijna een verdubbeling van het huidige aantal gebruikers.

Financiële transfers tussen generaties

Volgens het LOVO-onderzoek zou een kwart van alle ouderen (55-plus) in de loop van de laatste vijf jaren **financiële hulp of hulp in natura geboden** hebben aan één of meer buitenhuiswonende kinderen en schoongeboden. 18% van de oudste ouderen (75-90 jaar) geven geld aan de kinderen terwijl maar 9% van de kinderen de ouders financieel bijstaan. Opmerkelijk is dat bij de jonge ouderen (55-64 jaar) de transfer nog groter is: 39% verleent financiële hulp en slechts 7% ontvangt er⁷⁴.

2.8 Diversiteit

De senior bestaat niet. De menselijke diversiteit neemt toe met de leeftijd. 80-jarigen verschillen meer van elkaar dan 8-jarigen. Zij hebben een erg uiteenlopende levensloop die niet alleen de fysieke maar ook de psychische draagkracht bepaalt. Ook het geslacht en de seksuele voorkeur en de verwachtingen en rollenpatronen die ermee gepaard gaan, bepaalt, voor de ouderen van vandaag waarschijnlijk nog veel meer dan voor toekomstige generaties ouderen, in belangrijke mate het eigenlijke verloop van het leven. Een efficiënt en effectief ouderenbeleid dient daarmee rekening te houden.

Bovendien wordt die diversiteit versterkt door de toenemende multiculturaliteit van de samenleving. De migranten van de eerste generatie hebben zich psychologisch niet voorbereid op het ouder worden in onze samenleving. In stilte dromen ze van een terugkeer of van de zorg binnen de familie. De realiteit is dat ze hier ouder worden en dat we hiermee in de uitbouw van een ouderenbeleid rekening moeten houden.⁷⁵

⁷³ Pelfrene, E. (2005), Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050. Verkenningen op basis van de NIS-bevolkingsvooruitzichten, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: administratie planning en statistiek.

⁷⁴ Vanderleyden, L. & L. Vanden Boer (2004), Zorg en ondersteuning. In: Jacobs et al., 139-180.

⁷⁵ We citeren uit het eindadvies van de werkgroep allochtone ouderen voor het rapport "Naar een vernieuwd Vlaams ouderenbeleid", december 2001

Omgaan met diversiteit is een uitdaging voor de ganse samenleving

Een eerste uitdaging voor het ouderenbeleid en voor de ganse samenleving is het omgaan met etnisch-culturele minderheden. In het contact tussen autochtonen en allochtonen (⁷⁶) kunnen reële cultuurverschillen een rol spelen, maar dikwijls zijn er ook andere factoren in het spel: een sociaal-economische kloof, misverstanden op basis van gebrekkige taalkennis of slechte communicatie, of gewoon wantrouwen en vooroordelen van beide zijden. Cultuurverschillen - op zich al nauwelijks grijpbare dingen – worden daarom best gewoon op gelijke hoogte geplaatst met andere belangrijke en minder belangrijke verschillen binnen de samenleving: die tussen mannen en vrouwen, tussen de sociale klassen, de generaties, gelovigen en ongelovigen. Ook afwijkende seksuele voorkeuren moeten een plaats krijgen. Waarschijnlijk voor het eerst in de Vlaamse geschiedenis is er immers een belangrijke groep mensen die al (bijna) hun hele leven openlijk hun holebi-zijn beleven. Wanneer zij bij het ouder worden echter hun autonomie (dreigen te) verliezen, stellen ze uit angst voor eventuele negatieve reacties een beroep op hulpverlening vaak uit.

Daarom mag een interculturele samenleving niet teruggebracht worden tot twee (of meer) afzonderlijke samenlevingen. Het gaat om een organisch geheel van verandering die zich binnen één en dezelfde samenleving voltrekt. Dit impliceert het aanvaarden van een samenlevingsmodel waarin diversiteit als een vanzelfsprekende zaak wordt gezien.

Een belangrijke stap naar een interculturele samenleving is dan ook dat we mensen van allochtone afkomst en holebi's ook gaan beschouwen als onze ouderen. Wij moeten er voor zorgen dat deze mensen voldoende kansen aangereikt krijgen om ook als ze ouder worden een menswaardig leven te hebben.

Allochtone ouderen moeten erkend worden als een groep met specifieke problemen.

In de oudere bevolkingsgroep maken de allochtonen tot nu toe nog een kleine minderheid uit. Het is echter een minderheid waarvan de noden moeten worden erkend.

Een toenemend aantal allochtonen wordt oud in een tweede thuisland. Op dit ogenblik heeft Vlaanderen vooral te maken met vragen van ouderen van de zogenaamde eerste generatie, namelijk diegenen die destijds als trekarbeiders op de arbeidsmarkt terechtkwamen. Zij dienden zich toen aan te passen aan de verschillende facetten van het

⁷⁶ Ten behoeve van een leesbare tekst gebruiken we de term 'allochtonen' waar de benaming "etnisch-culturele minderheden" te omslachtig blijkt. Etnisch-culturele minderheden omvatten allochtonen, vluchtelingen en woonwagenbewoners, en is dus ruimer. In de concrete praktijk van de ouderenzorg gaat het in een eerste periode voornamelijk over allochtonen. Dat mag er niet toe leiden dat we de andere groepen uit het oog verliezen en dat men zich op een bepaald ogenblik ook zal moeten afvragen of er specifieke aandacht moet gaan naar bvb oudere zigeuners, de groep die wordt aangegeven met 'woonwagenbewoners' ...

leven in een ander land. Veelal hebben zij zich ook als ‘gasten’ min of meer onzichtbaar gemaakt. Dit verandert op het ogenblik dat zij beseffen niet te zullen terugkeren naar het land van herkomst. Als ouderen staan zij opnieuw in de ‘pioniersrol’ om ook in deze levensfase hun weg te vinden in een andere samenleving.

We stellen op het terrein ook vast dat er steeds meer alleenstaande allochtone senioren zijn en dat ze niet terugkeren naar hun land van herkomst. Ook komen we oudere allochtonen tegen die hier op latere leeftijd in het kader van gezinshereniging gekomen zijn. Voor elk van hen betekent migratie de overgang naar een samenleving waarin de positie van ouderen en de zorg die voor hen wordt opgenomen in meer dan één opzicht verschilt van die in het herkomstland.

Allochtone ouderen hebben een andere beleving van oud-zijn. In de samenlevingsverbanden waarvan zij afkomstig zijn, is onder meer de informele hulp in familiaal verband sterk aanwezig. Maar hier komt de ontnuchterende vaststelling dat dit systeem niet meer in alles kan voorzien. Terwijl men dit niet openlijk onder ogen durft zien. Het “niet rekenen op de kinderen” is immers binnen de allochtone gemeenschappen vaak taboe. Zo ontstaat er grote onzekerheid over de toekomstige hulp en zorg.

Bovendien kampen allochtone ouderen met een terugkeerdilemma ("keer ik terug of niet?"). Het leidt ertoe dat men in een aantal gevallen gaat pendelen tussen ginds en hier. Met alle (administratieve) gevolgen van dien.

Naast deze nieuwe omstandigheden, die het ouder worden meebrengt, komen een aantal specifieke problemen pas bij het ouder worden aan de oppervlakte: de kennis van het Nederlands is meestal erg beperkt, de werking van diensten voor zorgbehoevenden is nauwelijks bekend, de contacten met Belgen zijn beperkt. Tenslotte stellen we ook vast dat zich bij deze groep eerder ouderdomsaandoeningen voordoen, onder andere wegens het migratieverleden, het arbeidsverleden en de voedingsgewoonten. Studies wijzen op verschillen in ziektepatronen en gezondheidsgedrag, zaken waaraan gezondheidswerkers en voorzieningen de nodige aandacht moeten geven.

Als er geen antwoord wordt gegeven op de specifieke hulpvragen van allochtone ouderen, dan dreigen ze een risicogroep te worden.

Allochtone ouderen kunnen onvoldoende terugvallen op de vertrouwde informele zorg. Er rust een taboe op het onderkennen van dit gegeven. Anderzijds hebben allochtone ouderen een gebrek aan kennis van het Vlaamse zorgsysteem. Bovendien hebben ze veelal een negatief beeld van de manier waarop Belgen voor hun oudere familieleden zorgen. Dit alles leidt ertoe dat men weinig geneigd zal zijn actief te zoeken naar hulp van buiten, laat staan hulp uit algemene voorzieningen.

Bij de zorgvoorzieningen neemt men vaak aan dat de allochtone ouderen volledig door hun kinderen geholpen worden of terugkeren naar het land van herkomst. Beide

veronderstellingen blijken niet te kloppen. Gevolg is echter wel dat zorginstellingen het dan ook niet nodig vinden om een aangepast aanbod te ontwikkelen.

Er is dus sprake van een vicieuze cirkel van wederzijdse onbekendheid: "geen vraag, geen aanbod". Beide aspecten versterken elkaar. Dit leidt tot de vaststelling dat allochtone ouderen een risicogroep zullen worden indien er geen maatregelen worden getroffen.

Zorg op maat betekent: interculturaliteit aanwezig brengen in diensten en voorzieningen en ruimte bieden voor een categoriaal aanbod

De dienst of voorziening zal zelf stappen moeten zetten. Het opvangen van allochtone ouderen in een bestaande voorziening of dienst kan een goede oplossing betekenen. Belangrijk is dan wel dat de voorziening de nodige inspanningen levert om tegemoet te komen aan de specifieke noden van allochtone gebruikers. Het veronderstelt dat alle betrokkenen, allochtone ouderen, autochtone ouderen, de voorziening en het personeel dat er werkzaam is, bekwaam (geworden) zijn in het omgaan met (culturele) verschillen in een hulpverleningssetting of, al naar gelang het geval, in een leef- en woonsituatie. Het vergt niet alleen een houding van uitdrukkelijk respect voor de verschillen tussen de betrokken gemeenschappen, maar ook het treffen van een aantal praktische schikkingen, zoals bvb op het gebied van voeding, godsdienstbeleving (bv. gebedsruimte) of andere elementen die in de beleving van een aantal culturen een belangrijke rol spelen, zoals bvb een taboe op de verzorging van vrouwen door mannen.^{77,78} Meestal gaat het hierbij over een aantal duidelijk omschreven en herkenbare elementen.

Een dergelijk inclusief beleid vraagt van alle betrokken actoren veel actieve bereidheid tot veranderen, zowel van de meerderheid als van de minderheden. Het is de rol van de overheid om de hulp op maat als belangrijk en waardevol kwaliteitscriterium voorop te zetten, met respect voor de hulpvraag als uitgangspunt. Zo kunnen de reële noden erkend worden en kan er een open debat gevoerd worden over de wijze waarop met verscheidenheid en de vraag naar specifieke aandacht, diensten en voorzieningen moet omgegaan worden.⁷⁹

⁷⁷ Louckx F.(1992), Hulpverlening aan oudere allochtonen, Brussel: VUB.

⁷⁸ Janssens A., C. Timmerman (2003), Hoe elkaar de hand reiken? De zoekende interactie tussen allochtone ouderen en het zorgaanbod in Antwerpen.

⁷⁹ Dit geldt ook voor de seksualiteitsbeleving van de gebruiker. Wanneer ouderen terecht komen in verzorgingsinstellingen worden ze vaak verondersteld hun seksleven op te geven. Hun voorheen langdurige relaties, van welke aard ook, worden vaak niet (langer) erkend. Een sociaal of emotioneel verlies kan door dit alles onzichtbaar worden (zeker als het afwijkende seksuele relaties betreft), waardoor men ook geen erkenning of steun verkrijgt. Uit angst voor negatieve reacties verbergen holebi's bvb. vaak hun seksuele oriëntatie.

De dienst of voorziening zal dan ook open moeten staan voor de seksualiteitsbeleving van haar cliënten.

**DEEL 2: UITGANGSPUNTEN VAN EEN VLAAMS
OUDERENBELEID**

Een conditio sine qua non bij het ontwikkelen van een ouderenbeleidsplan is het expliciteren van de visie op ouder worden en van de principes op basis waarvan de Vlaamse overheid een ouderenbeleid wenst uit te bouwen om tegemoet te komen aan de (nieuwe) evoluties.

*“Het ouderenbeleid van de Vlaamse Gemeenschap wil elke mens de kansen bieden om actief en vooral groeiend ouder te kunnen worden. Ouder worden houdt ongetwijfeld een aantal beperkingen in; toch biedt het ook heel wat kansen tot ontwikkeling en groei. Participatie, gezonde levensstijl, levenslang leren, zorg voor anderen, betaalde en onbetaalde inzet, etc., zijn begrippen die dit ouder worden mee mogelijk moeten maken. Het ouderenbeleid moet vertrekken vanuit de uniciteit, de competentie en de kracht van de ouderwordende mens in zijn sociale context. Doel is de ouderen een eigen en betekenisvolle plaats in de samenleving te blijven verzekeren. Het Vlaamse ouderenbeleid voor de 21ste eeuw moet uitgaan van het principe van ‘groeiend levenslang ouder worden’ en van een vernieuwd Vlaams engagement voor een sterke solidariteit tussen en binnen de generaties. Het ultieme doel is dat elke mens zich goed kan voelen in zijn vel. Dit houdt een betere gezondheid voor iedereen in, maar ook het algemeen welbehagen van elke mens.”*⁸⁰ Dat is in een notendop waar de Vlaamse overheid voor staat.

We gaan kort in op de belangrijkste aandachtspunten die onze visie op het ouder worden verder verhelderen en de basisprincipes van ons beleid toelichten.

1. VISIE OP HET OUDER WORDEN

Vlaanderen kleurt langzaam grijs. Of misschien zeggen we beter: zilver. Zilver verwoordt immers beter de waarde die de 60-plussers hebben. Het is belangrijk dat we in de beleidsvisie aangeven welke plaats ouderen innemen in deze maatschappij en rekening houden met hun behoeften. Zij hebben het recht zelf een eigen invulling te geven aan deze volgende fase in hun leven. Zij verdienen sowieso ons respect, of ze nu gewoon puur genieten van een rustige oude dag, dan wel of ze zich nog actief willen inzetten in het sociale en culturele leven of in hun job.

1.1 Langer leven: succes én uitdaging

Dat mensen vandaag vele jaren ouder worden dan een eeuw of zelfs een halve eeuw geleden is het mooiste bewijs dat onze welvaartstaat vruchten afwerpt. Op vijftig jaar is de gemiddelde levensverwachting met 10 jaar gestegen. De keuzes die in de afgelopen vijftig jaar hiertoe genomen werden, waren beslissingen van vorige generaties. Een verdienste die niet ophoudt bij het einde van een generatie, maar die integendeel opnieuw kansen biedt aan de toekomstige generaties.

⁸⁰ Beleidsbrief 2005-2006. Minister Inge Vervotte, Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

De kansen die jongeren nu in onze samenleving krijgen, zijn een stuk groter dan de kansen die de huidige ouderen hadden toen ze jong waren. Maar ook ouderen van vandaag krijgen meer kansen dan de generaties voor hen. En dat is goed: vooruitgang heeft tot doel kansen te scheppen tot ontplooiing, welke leeftijd men ook heeft, wat de afkomst of het geschreven levensverhaal ook is.

Dat zoveel mensen oud worden, is een verrijking voor de samenleving én tegelijkertijd ook een uitdaging. Het is duidelijk dat we ouderdom en vergrijzing vaak te veel problematiseren, als een evolutie die het einde van de welvaarstaat inleidt. Wij wensen de discussie rond vergrijzing te voeren over de ruimte en de steun die de overheid kan geven aan de dingen die nu juist wél gaan kunnen in een verouderende samenleving. Geen maatschappij van verlies, maar één van steeds opnieuw beginnen. Vergrijzing blijft een succes als we tijdig keuzes maken en ons een positieve kijk op ouderen eigen maken.

1.2 Levenslang ouder worden

Ouder worden is een proces dat een leven lang duurt. Wij vertrekken vanuit een levensloopmodel waarbij het ouder worden van de mens begint bij de geboorte en eindigt bij de dood. Vandaag transformeert deze levensloop naar een veel minder vast stramien dan vroeger: periodes van werken en niet-werken, scholing en studie, zorgverlening wisselen elkaar af. Ze zijn niet meer automatisch gekoppeld aan verschillende levensfasen. Deze nieuwe invulling van de levensloop willen we als overheid ondersteunen.

In het ouderenparticipatiedecreet wordt ‘de oudere’ gebonden aan de minimumleeftijd van zestig jaar. Deze grens heeft haar verdienste, maar betekent ook dat mensen die gemiddeld 85 jaar worden gedurende 25 jaar, of bijna een derde van hun leven, “oud” genoemd worden. Wat enigszins overdreven lijkt. En dan zwijgen we nog over bepaalde leeftijdsgrenzen van rond de 50 jaar die op de arbeidsmarkt gehanteerd worden. Mensen vastpinnen op hun leeftijd is niet zinvol als we als samenleving wensen uit te gaan van de uniciteit van elke mens.

Het bevorderen van de gezondheid, het uitbouwen van een sociaal netwerk, het kiezen voor een zinvolle invulling van de tijd, voor boeiende hobby’s enzovoort, begint niet bij zestig maar vangt eigenlijk al aan in de kinderjaren. De levensloopbenadering is erop gericht elke mens kansen te bieden om zijn leven in handen te nemen met het oog op het uitbouwen van een gelukkige toekomst en een zelfontwikkeling die voldoening schenkt. We willen als overheid de keuze maken om daadwerkelijk te investeren in de toekomst en om ‘groeidend oud te worden’. Het Vlaamse ouderenbeleidsplan is opgebouwd rond de vanzelfsprekendheid van het ouder worden.

1.3 Evenwaardigheid – uniciteit - diversiteit

Elke mens, en zeker ook de oudere, is een persoon met eigen verlangens en wensen, met een eigen levensgeschiedenis die verlangt om als mens ‘volwaardig’ en ‘evenwaardig’ mee te tellen, ieder met zijn eigen specifieke talenten of specifieke noden. Deze ‘uniciteit’

en deze ‘evenwaardigheid’ vragen om een beleid dat deze diversiteit zo veel mogelijk ondersteunt en respecteert.

De diversiteit is binnen de ‘ouderen’-groep een gegeven: het gaat over verschillen in competentie (van actieve jonge ouderen tot zwaar zorgafhankelijke hulpbehoevenden), woonplaats (verstedelijkte en meer landelijke gebieden), scholingsgraad, geslacht, seksuele voorkeur, etnische afkomst, arbeidsverleden, inkomen en nog veel meer. Kortom, de veelheid van de verscheidenheid moeten we verzoenen met een beleid dat slagkrachtig is voor de ganse doelgroep.

1.4 Zelfontplooiing – competentie

Het Vlaamse ouderenbeleid vertrekt vanuit de competentie en de kracht van de ouder wordende mens in zijn sociale context. Deze visie herwaardeert en herintegreert de oudere in de maatschappij. Het geeft hem opnieuw een eigen en betekenisvolle plaats in de samenleving. De maatschappelijke ontwikkelingen hebben het mogelijk gemaakt dat meer mensen bewust zelf kiezen voor een eigen levensinvulling, dit zowel binnen de familiale relaties als binnen de gemeenschap waarin zij leven. Kansen tot blijvende ontwikkeling en/of ontplooiing - zowel sociaal, educatief, cultureel, sportief, als vormend - dienen ‘algemeen toegankelijk’ en ‘aangepast’ te zijn en ‘levenslang’ aangemoedigd te worden.

1.5 Autonoom leven

Autonomie en zelfbeschikking zijn andere kernwoorden binnen onze visie op ‘ouder worden’. Onderzoek toont keer op keer aan dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig willen blijven. Vaak wordt deze bekommernis verengd tot het ‘zo lang als mogelijk thuis blijven wonen’. Maar autonomie is veel meer dan dat. Het gaat erom dat ouderen zolang als enigszins mogelijk de regie behouden over hun eigen leven en zelf keuzes maken over zaken die hen aanbelangen. Autonomie staat niet steeds haaks op een eventuele fysieke en/of mentale afhankelijkheid. Juist in geval van afhankelijkheid moeten ouderen zich kunnen herkennen in de keuzes die zij maken en moeten de voorwaarden worden geschapen om die keuzes inderdaad mogelijk te maken. Het gevoel van controle te hebben over het eigen leven, zelf keuzes te kunnen maken en voorkeuren te kunnen uiten, verhoogt de zelfwaardering en daaraan verbonden het welbevinden van ouderen.

1.6 Actief leven

Aangespoord door het succes van een nog steeds toenemende levensverwachting stijgt de vraag naar een blijvende deelname van de ouderen aan de samenleving. Voor elke mens, dus ook voor de ouderen, is de grootste zorg een zinvolle dagbesteding, voldoende levenskwaliteit. Om deze kwaliteit, dit welzijn, mogelijk te maken, moeten we een actieve participatie van ouderen aan onze samenleving stimuleren.

Onder ‘actief’ ouder worden verstaan we ook ‘groeierend’ ouder worden waarbij het groeien meer inhoud krijgt dan actief zijn en ook refereert naar ‘anders’ worden. Behalve achteruitgang is er ook veel diepgang op de oude dag. Vaak verandert met het ouder worden de kijk op het leven, waarbij waarden zoals productiviteit en effectiviteit aan belang inboeten en waarden als ontspanning, sereniteit, creativiteit en wijsheid op de voorgrond treden. Niet iedereen maakt dit proces door en er bestaan verschillende gradaties. Maar niettemin zullen we ook met deze evoluties rekening houden.

1.7 Anders leven

Tot slot moeten we in onze visie op het ouder worden anticiperen op de aankomende generaties ouderen die naar verwacht anders zullen zijn dan het beeld dat we tot nog toe hebben van ouderen. Op de vooravond van de verzilveringsgolf van de babyboomgeneratie stellen we vast dat de woon-, leef- en zorgbehoeften van de ouderen aanzienlijk veranderd zijn. Nu reeds valt een duidelijke tendens te bespeuren naar een grotere mondigheid, een sterker zelfbewustzijn en een grotere zelfstandigheid. Rond 2010 zullen ouderen uit de – door Becker⁸¹ zo genoemde – ‘protestgeneratie’ (geboren 1940-1955) veruit de grootste groep ouderen vormen. Deze generatie wordt volgens de auteur gekenmerkt door een grote belangstelling voor politiek, een activistische opstelling, protest tegen bestaande machtsstructuren, antiautoritair. Zij zijn opgegroeid in een periode van economische voorspoed. Hun waardepatroon wijkt af van dat van de voorgaande generaties (de stille en de vooroorlogse generatie) en zal meer dan waarschijnlijk voor ‘andere’ ouderen zorgen dan nu het geval is.

2. BASISPRINCIPES VAN EEN VLAAMS OUDERENBELEID

Op welke manier tracht de Vlaamse overheid een antwoord te bieden op de verwachte uitdagingen, vanuit de eerder geschetste visie op het ouder worden? Het ouderenparticipatiedecreet somt de volgende doelstellingen op:

Een Vlaams ouderenbeleid moet de voorwaarden creëren om:

1. de toegang van elke oudere tot de economische, sociale en culturele rechten te waarborgen;
2. discriminatie en sociale uitsluiting op basis van leeftijd te voorkomen, te verminderen en op te lossen;
3. de deelname van ouderen aan het uitstippelen, het uitwerken en het evalueren van dit beleid mogelijk te maken en te versterken.

⁸¹ Becker, H.A. & P.L.J. Hermkens (Red.) (1989), Oude naast nieuwe generaties. Maatschappelijke positie en waardenoriëntaties van ouderen vergeleken met die van jongeren, Utrecht.

Andere belangrijke aandachtspunten zijn:

§ 1. Het ouderenbeleid is een inclusief beleid. Op de verschillende beleidsdomeinen en -niveaus moeten doelgerichte acties ondernomen worden vanuit een partnerschap tussen alle betrokken actoren.

§ 2. Het ouderenbeleid is een gecoördineerd en samenhangend beleid.

Voor de uitvoering van dit beleid voorziet de Vlaamse Regering in:

1° het nemen van maatregelen in de diverse beleidsdomeinen;

2° de coördinatie tussen beleidsdomeinen;

3° het overleg en de coördinatie tussen de betrokken actoren;

4° de ondersteuning van de participatie van de doelgroep.

De Vlaamse regering geeft opdracht aan alle diensten van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, om:

1. het ouderenbeleid binnen hun sector voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren;
2. de geëigende initiatieven te nemen om de doelgroep en het werkveld aan dit beleid te laten participeren.

Hiertoe dient de aandacht voor ouderen te worden geïntegreerd in verschillende thema's, doelstellingen en maatregelen. Inspraak van de doelgroep is daarbij een vereiste.

We lichten de belangrijkste basisprincipes van een Vlaams ouderenbeleid in het kort toe.

2.1 Inclusief en meeromvattend

De veroudering van de bevolking is niet enkel een demografisch gegeven, het raakt alle beleidsdomeinen op alle beleidsniveaus. Samenspraak en coördinatie zijn dan ook bijzonder belangrijk om de uitdagingen aan te gaan. Een ouderenbeleid levert ook meer resultaat op als er tegelijkertijd een flankerend beleid gevoerd wordt dat o.m. gericht is op jonge gezinnen met kinderen. Een toekomstgericht beleid houdt immers rekening met de impact op de draagkracht van de verschillende generaties.

Ouderenbeleid is veel meer dan een zorgbeleid, het kan niet herleid worden tot één bepaalde sector, maar raakt per definitie alle beleidsdomeinen. Met inclusief beleid wordt bedoeld dat op alle beleidsterreinen ouderen als een relevante aandachtsgroep dient te worden meegenomen en de diverse beleidssectoren en beleidsniveaus hiertoe laten samenwerken.

2.2 Gedifferentieerd en selectief

Enkel voor aspecten waaraan het algemene beleid geen of onvoldoende aandacht schenkt, is een specifiek ouderenbeleid nodig en gewenst. In een aantal gevallen zijn de behoeften en wensen zo specifiek voor de categorie ouderen dat aangepaste maatregelen en voorzieningen noodzakelijk zijn (categoriaal beleid). Vooral op het vlak van zorg-, hulp- en dienstverlening wordt de doelgroepenbenadering (nog) vaak toegepast. Een leidend

principe zou kunnen zijn: ‘algemeen wat kan, categoriaal wat moet’. Bovendien kunnen we niet spreken van ‘de’ categorie ouderen. De grote heterogeniteit binnen die groep noopt ons tot een gedifferentieerde aanpak. We streven naar een specifieke benadering in functie van de zeer diverse en wijzigende behoeften en wensen.

Als overheid moeten we ook selectief zijn en keuzes maken in ons beleid. Het is een kwestie van eerlijk delen, tussen de generaties en binnen de generatie ouderen. Ook afwegingen tussen eigen en collectieve verantwoordelijkheid zijn onontkoombaar.

2.3 Gecoördineerd en samenhangend

Op 2 september 2005 stelde de Vlaamse Regering de Vlaamse minister, bevoegd voor de bijstand aan personen, aan als coördinerend minister voor het ouderenbeleid. De coördinerende minister inventariseert alle acties en maatregelen, bedoeld voor ouderen, en stemt ze op elkaar af. De ouderen worden vanuit de verschillende beleidsdomeinen benaderd en het uiteindelijke doel is een integratie van de beleidsinspanningen die ook andere actoren, binnen en buiten de Vlaamse Gemeenschap, leveren. In al zijn facetten en geleidingen staat het ouderenbeleid voor een aanpak die zich in zijn visie niet tot de traditionele beleidsdomeinen kan beperken.

Ook de lokale vertaling in gemeentelijke seniorenparticipatie zal door de Vlaamse overheid ondersteund worden. Het lokale ouderenbeleid wordt ingebed in het lokaal sociaal beleidsplan.

2.4 Duurzaam en preventief

Een preventief en duurzaam ouderenbeleid krijgt meer kans op slagen als er ook geïnvesteerd wordt in jeugd, in onderwijs, in innovatie en creativiteit om ook voor toekomstige generaties een hoge en duurzame levensstandaard mogelijk te maken. Dit is een opgave en een uitdaging voor jong én oud en veronderstelt solidariteit binnen en tussen de generaties op alle mogelijke vlakken. Solidariteit is de bindende kracht die generaties, zowel intern als extern, drijft. Door meer solidariteit zal onze samenleving haar evenwicht herwinnen, zowel sociaal, economisch als moreel. Hiertoe moeten we als overheid de keuze maken om daadwerkelijk te investeren in de toekomst.

Vlaanderen heeft vandaag nood aan een uitgesproken engagement voor het gemeenschappelijk belang dat het individuele belang overkoepelt: een engagement van de verschillende generaties om voor elkaar te blijven zorgen.

We wensen een breder debat dat het financieel-budgettaire aspect overstijgt: een debat over het versterken van de solidariteit, de participatie en het respect voor de diversiteit van de mensen in onze samenleving, opdat iedereen zich betrokken en gerespecteerd voelt.

Een preventiebeleid kan in belangrijke mate de levenskwaliteit verhogen. In iedere leeftijdsfase dient men zich voor te bereiden op een gezonde, oude dag. De Vlaamse overheid wenst acties te ondernemen om gezonde leef-, woon-, werk- en eetgewoonten van kindsbeen af te promoten om zo het leven langer en aangener te maken.

2.5 Levensloopgericht

Nauw aansluitend hierbij opteren we dus voor een levensloopgericht ouderenbeleid. We moeten ons beleid beter afstemmen op de moderne levensloop van mensen. Daarom maken we andere keuzes. Mensen meer vrijmaken en vrijlaten zodat ze hun verantwoordelijkheid kunnen opnemen voor elkaar. We moeten mensen de mogelijkheid geven om in elke levensfase verschillende zaken makkelijker te combineren: werken, studeren, zorgen, opvoeden, rusten... en zo het samenleven binnen en tussen generaties harmoniseren.

2.6 Interactief en vraaggericht

Dialogo en overleg met de geëigende doelgroep zijn cruciaal om een Vlaams ouderenbeleidsplan vorm te geven en te dragen. Participatie creëert betrokkenheid. De Vlaamse Regering stelde het Vlaams Overleg Komitee in 2005 officieel aan als Vlaamse ouderenraad, een orgaan dat advies moet uitbrengen over alle aangelegenheden die ouderen aangaan. Dit orgaan maakte deel uit van de werkgroep die het ouderenbeleidsplan vorm gaf. Participatie van de betrokkenen is uiterst belangrijk want 'actief en betrokken blijven is de beste preventie'.

We willen zelfs nog een stapje verder gaan en een 'interactief' beleid nastreven. Onder 'interactief' verstaan we 'elkaar wederzijds beïnvloedend, op elkaar inwerkend'. Ouderen beschouwen we als co-producenten van het beleid, als ervaringsdeskundigen en bron van informatie en als klankbord voor eventuele bijsturing.

2.7 Gesteund op waarden en feiten

Het Vlaamse overheidsbeleid is steeds meer gebaseerd op evidenties. Deze evidenties verwerft men uit de wetenschap en uit ervaring. Het is de verantwoordelijkheid van beleidsvoerders en professionele organisaties om 'evidentie gerichte' keuzes te maken. Maar om ethisch verantwoord te werken moeten zij minstens ook rekening houden met de verscheidenheid aan waarden in de samenleving (waardegericht). Waarden zoals zelfstandigheid, zelfontplooiing, inspraak, evenwaardigheid en respect, zijn niet meer weg te denken in het huidige maatschappelijk denken.

2.8 Open en communicatief

De Vlaamse overheid wenst tevens een open en communicatief ouderenbeleid te voeren. Een correcte, neutrale, volledige, voor iedereen begrijpelijke en toegankelijke informatie die tijdig en waar mogelijk pro-actief verstrekt wordt, is essentieel om het vertrouwen van

de ouderen te winnen en om een appél te doen op hun inzet voor het welslagen van een ouderenbeleidsplan. Het spreekt voor zich dat de overheid hiervoor de meest aangepaste voorlichtings- en sensibiliseringsstrategieën kiest.

2.9 Internationaal perspectief

De Vlaamse overheid kiest het actieplan dat door de Verenigde Naties in mondiaal verband werd uitgewerkt, als leidraad voor het Vlaamse ouderenbeleidsplan. Hiermee wil Vlaanderen zich ook inschrijven in een perspectief dat ouderen verenigt, niet enkel binnen de eigen gemeenschap maar in een ruimer verband dat de landsgrenzen overstijgt.

De hierboven aangehaalde uitgangspunten van een Vlaams ouderenbeleid sluiten naadloos aan bij de prioriteiten van het actieplan van de Verenigde Naties.

De eerste prioriteit die het actieplan van de Verenigde Naties aanduidt is dat **ouderen moeten kunnen deelnemen aan het maatschappelijk ontwikkelingsproces en er ook de vruchten van moeten kunnen plukken.**

Zoals het actieplan stelt: “[...] de gevolgen van de vergrijzing voor de sociaal economische ontwikkelingen van de maatschappij, in combinatie met de sociale en economische veranderingen die in alle landen plaatsvinden, nopen tot snelle actie teneinde te waarborgen dat het integratieproces van ouderen niet stagneert en dat zij zeggenschap krijgen over hun eigen leven. Daarnaast kunnen factoren als migratie, urbanisatie, de verschuiving van gezinnen met meerdere generaties naar kleine gezinnen in een mobiele samenleving, gebrek aan technologieën die de zelfstandigheid bevorderen en andere sociaal-economische veranderingen ertoe leiden dat ouderen aan de zijlijn van de ontwikkeling komen te staan, waardoor zij niet langer een nuttige economische en sociale rol in de maatschappij kunnen spelen en de ondersteuning waar zij traditioneel op konden rekenen afbrokkelt”.

Het Internationaal Actieplan richt zich hierbij op **acht thema's**:

- Actieve deelname aan de maatschappij en de ontwikkeling;
- Werk en de vergrijzende bevolking;
- Plattelandsontwikkeling, migratie en urbanisatie;
- Toegang tot kennis, onderwijs en scholing;
- Solidariteit tussen de generaties;
- Uitbanning van armoede;
- Inkomenszekerheid, sociale bescherming/sociale zekerheid en voorkoming van armoede;
- Noodsituaties.

De tweede prioriteit binnen het actieplan van de Verenigde Naties is dat **ouderen in goede gezondheid moeten kunnen leven en, waar nodig, recht hebben op de juiste en de beste zorg.**

Zoals het actieplan stelt: [...]”Een goede gezondheid is van vitaal belang voor ieder mens. Evenzo is een hoog peil van de volksgezondheid cruciaal voor de economische groei en de ontwikkeling van een maatschappij. Ouderen hebben volledig recht op toegang tot preventieve en curatieve zorg, met inbegrip van revalidatie en seksuele gezondheidszorg. Volledige toegang voor ouderen tot gezondheidszorg en -diensten, met inbegrip van ziektepreventie, veronderstelt erkenning dat gezondheidsbevordering en ziektepreventie gedurende alle levensfasen gericht moeten zijn op behoud van zelfstandigheid, voorkoming en uitstel van ziekten en handicaps en de behandeling ervan, alsmede op het verbeteren van de kwaliteit van het leven van ouderen die reeds een handicap hebben. Gezondheidszorg en -diensten dienen tevens de noodzakelijke opleiding van personeel te omvatten alsmede faciliteiten waarmee aan de bijzondere behoeften van de oudere bevolking kan worden voldaan.”

Het bevorderen van gezondheid en welzijn is uitgewerkt in **zes thema's**:

- Gezondheidsbevordering en welzijn gedurende het hele leven
- Universele en gelijke toegang tot gezondheidszorg
- Ouderen en HIV/AIDS
- Opleiden van verzorgers en mensen die werkzaam zijn in de gezondheidszorg
- Behoeften van ouderen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg
- Ouderen en handicaps.

Vlaanderen heeft belangrijke bevoegdheden voor de uitwerking van deze thema's. Daarenboven willen we het welzijnsthema verder introduceren binnen de sterk aanwezige gezondheidsfocus van de Verenigde Naties.

De **derde prioriteit** die de Verenigde Naties voor ouderen naar voren schuiven, is het **waarborgen van een stimulerende en ondersteunende omgeving**. Het bevorderen van een omgeving die de sociale ontwikkeling stimuleert is één van de centrale doelstellingen waarover wereldwijd eensgezindheid bestaat.

Dit hoofdstuk onderscheidt **vier thema's**:

- Huisvesting en de leefomgeving
- Zorg en ondersteuning voor mantelzorgers
- Verwaarlozing, mishandeling en geweld
- Vergrijzing in beeld

De lidstaten van de Verenigde Naties gaan verplichtingen aan met betrekking tot een aantal **belangrijke randvoorwaarden**:

- een politiek stelsel dat gestoeld is op participatie, transparantie en verantwoordelijkheid;
- goed bestuur op nationaal en internationaal niveau, zoals vastgelegd in de Millenniumverklaring;
- erkenning van de universaliteit, ondeelbaarheid, onderlinge afhankelijkheid en verbondenheid van de rechten van de mens;

- uitgebreide externe hulp aan ontwikkelingslanden via officiële ontwikkelingshulp en schuldverlichting;
- onderkenning van de belangrijke interactie tussen milieu-, economisch en sociaal beleid;
- betere toegang voor ontwikkelingslanden en landen met een overgangseconomie tot de markten van de ontwikkelde landen en afzwakking van de negatieve gevolgen van grote schommelingen op de financiële markten.

Het gros van deze thema's en doelstellingen werd opgenomen in het Vlaams ouderenbeleidsplan, uiteraard vertaald naar de Vlaamse context. Niet alle thema's zijn even relevant voor Vlaanderen. Plattelandsontwikkeling, migratie en urbanisatie hebben bijvoorbeeld een duidelijk andere invulling naargelang de economische en geografische context. Uitbanning van armoede en het waarborgen van inkomenszekerheid en sociale zekerheid zijn ook sterk afhankelijk van federale maatregelen. Noodsituaties zoals natuurrampen, gewapende conflicten en andere humanitaire noodsituaties zijn in Vlaanderen dan weer zo goed als onbestaande en hebben niet de impact en het effect op ouderen zoals ze dat in sommige ontwikkelingslanden wel kunnen hebben.

De Vlaamse vertaling van het VN-actieplan beperkt zich dus tot de relevante onderdelen die tot de Vlaamse bevoegdheden behoren. We focussen op de beleidsdomeinen in het perspectief van de hoger beschreven uitdagingen en uitgangspunten en houden daarbij een eigen volgorde aan.

3. SAMENVATTEND: MISSIE EN VISIE VAN EEN VLAAMS OUDERENBELEID

De Verenigde Naties verwoorden het concept van een maatschappij voor alle leeftijden als een maatschappij waaraan elk individu actief bijdraagt en daaruit zijn rechten en plichten put. Door vergrijzing te beschouwen als een verworvenheid, onderkennen wij dat de vaardigheden, ervaring en middelen van de hoogste leeftijdscategorieën vanzelfsprekend van (even) groot belang zijn voor de ontwikkeling van een volwassen en volledig geïntegreerde humane samenleving.

Dat is wat Vlaanderen ook moet bewerkstelligen: een samenleving waaraan mensen van alle leeftijden autonoom kunnen deelnemen, waarin generaties in elkaar investeren en daar de vruchten van plukken, in een geest van gelijkheid en wederkerigheid. Vlaanderen ijvert voor een zo groot en duurzaam mogelijk welbevinden van haar inwoners. Op haar specifieke terrein, met een doelgroep in de leeftijdscategorie van 60-jarigen en ouder, wil het Vlaamse ouderenbeleid vorm en inhoud geven aan dat streven.

De **missie** voor een Vlaams ouderenbeleid zou dan kunnen luiden: *'Het Vlaamse ouderenbeleid wil bijdragen tot de participatie, ontplooiing en ontwikkeling van alle ouderen, zowel in individueel als collectief verband. Het besteedt bijzondere aandacht*

aan maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid in al zijn diversiteit. Het is gebaseerd op vertrouwen in de competenties van ouderen en op geloof in de kracht van de ouder wordende mens in zijn sociale context. De gelijkwaardigheid van alle leeftijdscategorieën staat voorop in de opbouw en organisatie van de democratische samenleving’.

Participatie moet begrepen worden zowel in zijn consumerende betekenis van ‘gebruikmaken, genieten’ als in zijn scheppende, creatieve betekenis van ‘deelhebben’, ‘vorm geven’ aan de samenleving; mee beslissen. Het aspect participatie komt in dit beleidsplan niet als een afzonderlijk thema aan bod maar behoort tot de kern van de diverse beleidsdomeinen. De inspraak van de doelgroep is één van de opdrachten die de Vlaamse Regering geeft aan alle diensten van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Participatie van ouderen is niet alleen een beleidsmiddel, maar een permanent beleidsdoel.

Ontplooiing en ontwikkeling verwijzen naar het creëren van voorwaarden om talenten, aspiraties, potentieel, noden en behoeften van oudere mensen zo veel mogelijk kansen te geven, zodat ze elk op hun ritme en binnen hun specifieke competenties kunnen ingevuld worden. Het ouderenbeleid wil deze ontplooiingskansen garanderen aan individuele oudere mensen, maar zeker ook aan de informele en formele groepen (verenigingen) waarin ze zich organiseren.

Deze missie wordt gekoppeld aan een **visie**: *‘de Vlaamse overheid wil deze ontplooiing vormgeven op een inclusieve, duurzame, gecoördineerde en samenhangende wijze, in alle facetten, geledingen, structuren en niveaus van haar beleidsvoering, in dialoog en overleg met de geëigende doelgroep’.*

De overheid benadrukt daarbij het belang van maatschappelijke betrokkenheid en sociale context: het ouderenbeleid wil expliciet bijdragen tot gemeenschapsvorming en intergenerationele solidariteit. Gebaseerd op vertrouwen in de mogelijkheden van de oudere steunt het ouderenbeleid op het geloof dat de oudere prima in staat is om zowel op het persoonlijke vlak als in een sociale omgeving zijn verantwoordelijkheid verder op te nemen, en op de overtuiging dat hij recht heeft op maatschappelijke ondersteuning wanneer het opnemen van deze verantwoordelijkheden moeilijker wordt.

DEEL 3: HET VLAAMS OUDERENBELEIDSPLAN 2006-2009

1. GEZOND EN WEL, OOK OP LATERE LEEFTIJD

De veroudering van de bevolking is een proces dat al jaren aan de gang is en dat vooral vanaf 2010 nog zal versnellen. Opvallend is de toename van het aantal oudere personen met een zeer hoge leeftijd (80 jaar en meer). Typerend voor deze categorie van ouderen is de multipale pathologie die een eigen aanpak vergt. Alleen al daarom verdient het gezondheidszorgbeleid voor ouderen extra aandacht. Doeltreffende zorg voor ouderen heeft pas slaagkansen als er rekening gehouden wordt met lichamelijke, geestelijke, sociale, spirituele en omgevingsfactoren.

De veroudering van de bevolking is in de eerste plaats een succesverhaal dat we ook in de toekomst willen bestendigen. Daartoe wensen we blijvend inspanningen te leveren. Een levensloopbenadering biedt hierbij de meeste kansen.

Een levensloopbenadering veronderstelt de erkenning dat gezondheidsbevordering en ziektepreventie gedurende alle levensfasen gericht moeten zijn op het behouden van de zelfstandigheid, het voorkomen en uitstellen van ziekten en handicaps, het krijgen van een behandeling waar nodig en het verbeteren van de kwaliteit van leven van ouderen die al een handicap hebben.

Het gezondheidsbeleid van de Vlaamse Gemeenschap wil hiertoe bijdragen, niet door mensen snel te veel uit handen te nemen, maar door het mogelijk te maken dat elke mens op elk moment van het leven de krachten waarop hij op dat moment beschikt ook effectief inzet. Want zelfs als ouderdom of ziekte krachten weggenomen hebben, resten er nog heel wat mogelijkheden. Juist die resterende mogelijkheden moeten we benutten, in plaats van ons te verlammen door het verlies van bepaalde mogelijkheden. We willen ook het psychische welbevinden van mensen ondersteunen. Het op een positieve manier omgaan met ouder worden, met verlies aan fysieke kracht, aan fitheid, aan familieleden en vrienden,... speelt hierbij een belangrijke rol.

Gezondheid wordt ook sterk beïnvloed door omgevings-, economische en sociale determinanten, met inbegrip van leefomgeving, geografische positie, onderwijs, beroep, inkomen, sociale status, sociale ondersteuning, cultuur en geslacht. Verbeteringen in de economische en sociale situatie van ouderen zullen ook leiden tot een betere gezondheid.

Kinderen en ouderen zijn ook veel gevoeliger voor verschillende vormen van milieuverontreiniging dan mensen in de tussenliggende leeftijden en lopen een grotere kans gevolgen te ondervinden van zelfs lage verontreinigingsniveaus. Gezondheidsproblemen die het gevolg zijn van milieuverontreiniging hebben een negatieve invloed op de productiviteit en de kwaliteit van het leven van mensen naarmate zij ouder worden. Daarnaast kunnen ook onvoldoende en slechte voeding ouderen bijzonder kwetsbaar maken en hun gezondheid en vitaliteit negatief beïnvloeden. De belangrijkste oorzaken van ziekte, invaliditeit en sterfte onder ouderen kunnen worden bestreden door maatregelen in het kader van gezondheidsbevordering en ziektepreventie die zich richten op voeding, lichaamsbeweging en stoppen met roken.

Langer leven betekent ook vaak dat de zorggraad toeneemt. De Vlaamse Gemeenschap wil werk maken van de creatie van een kwaliteitsvol zorgcontinuüm voor ouderen door het correct en individueel aangepast inzetten van zelfzorg, mantelzorg en professionele zorg.

Zolang het kan, wordt een oudere liefst thuis verzorgd en ondersteund. De demografische evoluties houden in dat een verdere uitbouw van thuiszorgondersteunende diensten nodig is. Dergelijke maatregelen vereisen ook dat er voldoende en deskundig personeel beschikbaar is.

Het zorgaanbod moet tegelijk voldoende ruim en toegankelijk zijn. Niet enkel de ondersteuning van de oudere zelf, maar ook van de mantelzorger en vrijwilligers moet een ankerpunt zijn in het beleid. Haalbaarheid en efficiëntie zullen de toetssteen zijn voor overlegstructuren.

Als thuiszorg geen haalbare kaart meer is, moet residentiële opvang een oplossing kunnen bieden. Thuiszorg en residentieel ouderenbeleid zijn geen twee gescheiden werelden. Thuiszorg, tijdelijke opvangmogelijkheden en residentiële voorzieningen moeten elkaar vinden, aanvullen en versterken. Een opname voor een persoon met een zware zorgbehoefte moet op zo weinig mogelijk ingrijpende wijze gerealiseerd kunnen worden, met een goede dialoog tussen de verschillende zorg- en hulpverleners binnen en buiten de muren.

De uitwerking van een nieuw woonzorgdecreet en de integratie van de decreten betreffende de ouderenvoorzieningen en het thuiszorgdecreet zullen hiertoe belangrijke realisaties zijn.

1.1. Gezondheidsbevordering

We geloven niet in het deficitmodel waarbij oud worden synoniem staat met minder kunnen. We hebben het over ‘groeïend’ ouder worden. Waarbij het groeien niet alleen refereert naar het actief ouder worden, maar ook naar groter en anders worden. Ook op latere leeftijd maken we de link met het levenslang ouder worden, want ook dan blijft gezondheidsbevordering en het leven in gezonde levensstijl uitermate belangrijk.

1.1.1. Strategische doelstelling: Terugdringen van de cumulatieve effecten van factoren die de kans op ziekte verhogen en daarmee ook de kans op afhankelijkheid op latere leeftijd.

1.1.1.1. Operationele doelstelling: Vaststellen van doelstellingen om de gezondheidsstatus van ouderen te verbeteren en ziekte en sterfte terug te dringen

Maatregelen:

- **Vlaams bevolkingsonderzoek borstkanker**
- Actualisatie **baarmoederhalskankerscreening**

- Deelname Europese **studie prostaatkankerscreening**
- **Onderzoek haalbaarheid darmkankerscreening**

1.1.1.2. Operationele doelstelling: Gericht aandacht schenken aan de voornaamste bekende risico's die voortvloeien uit een ongezond voedingspatroon, gebrek aan lichaamsbeweging en ander ongezond gedrag, zoals roken en alcoholmisbruik, bij gezondheidsbevordering, gezondheidsonderwijs, preventiebeleid en voorlichtingscampagnes

Maatregelen:

- **Gezondheidsconferenties gezonde voeding en middelengebruik**
 - o Eind 2006: conferentie rond **middelengebruik**
 - o Begin 2008 volgt een gezondheidsconferentie rond het thema **beweging en gezonde voeding**. De resultaten zullen worden besproken in het Vlaams Parlement en worden vertaald naar concreet beleid.
- **Seksuele gezondheid**
De Vlaamse overheid heeft verschillende vierjarige convenants afgesloten met organisaties die bijdragen tot de seksuele gezondheid van de bevolking en van bepaalde risicogroepen in het bijzonder. Dat beleid wordt voortgezet.

1.1.1.3. Operationele doelstelling: Inventariseren en aanpakken van de belangrijkste omgevings- en sociaal-economische factoren die bijdragen aan het optreden van ziekte en invaliditeit op latere leeftijd

Maatregelen:

- Een vergunningsbeleid voeren dat gezondheidsschade door milieutoestanden voorkomt
- Maatregelen nemen bij milieufactoren (zowel buitenshuis als in het huis) die gezondheidsschade veroorzaken (of dreigen te veroorzaken)⁸²
- De inwendige blootstelling aan vervuiling opvolgen

1.1.1.4. Operationele doelstelling: Geven van prioriteit aan armoedebestrijding teneinde, onder andere, de gezondheidsstatus van met name arme en gemarginaliseerde ouderen te verbeteren

In het decreet van 3 maart 2004 betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de samenwerking tussen de zorgaanbieders zijn diverse bepalingen opgenomen die oog hebben voor de kansarmoedeproblematiek. Zo moeten de zorgverstrekkers en de Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg bijzondere inspanningen leveren

⁸² Voor Vlaanderen werd met betrekking tot maatregelen ter reductie van fijn stof door minister bevoegd voor Leefmilieu een saneringsplan opgesteld.

om de toegankelijkheid van de eerstelijnsgezondheidszorg te optimaliseren, **in het bijzonder voor personen die leven in achterstellingsituaties.**

1.1.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een beleid dat gezondheidsproblemen onder ouderen voorkomt.

1.1.2.1. Operationele doelstellingen

- Besteden van aandacht aan de gevaren die voortvloeien uit sociaal isolement en psychische aandoeningen en het beperken van de negatieve gevolgen daarvan
Maatregelen
 - Het preventiebeleid voor geestelijke gezondheid wordt uitgewerkt in functie van drie leeftijdsdoelgroepen: jongeren, volwassenen en **ouderen.**
- Bevorderen van deelname van ouderen aan het gemeenschaps- en culturele leven als strategie om sociaal isolement te bestrijden en zeggenschap over het eigen leven te ondersteunen

Maatregelen

- Oprichting en ondersteuning van **lokale en regionale dienstencentra.**
- Ondersteunen van verenigingen in het **sociaal en cultureel werk:** zie 3.4.1 en 3.4.2. Operationele doelstellingen en maatregelen om de bijdragen van ouderen op sociaal, cultureel, economisch en politiek gebied maatschappelijk te erkennen
- Voorkomen van ongevallen door **valpreventieprogramma's** in te voeren, gevaren in huis tot een minimum te beperken, met inbegrip van brandpreventie in woningen en voorzieningen, en door veiligheidsadviezen te geven

Maatregelen

- De Katholieke Universiteit Leuven heeft gedurende de voorbijgaande jaren expertise ontwikkeld op vlak van valpreventie bij thuiswonende ouderen. Daarom besliste de Vlaamse Regering om een subsidie aan hen te verlenen voor de ontwikkeling van een uniforme aanpak van valproblematiek bij thuiswonende ouderen met een verhoogd valrisico. Als resultaat zal er een multifactorieel **screenings- en interventieprotocol** beschikbaar zijn dat getest is op toepasbaarheid en haalbaarheid in Vlaanderen.
- Waarborgen dat ouderen in ziekenhuizen en andere zorginstellingen op adequate wijze de **juiste voedingsstoffen en voedingsmiddelen** worden toegediend.

Maatregelen

- Invoering **kwaliteitsnormen** in de erkenningsprocedure van voorzieningen en toezicht door de inspectie hierop.

Het verstrekken van (aangepaste) voeding is een kernproces: de kwaliteit ter zake moet bepaald, beheerst, bewaakt en verbeterd worden. Het gebruik van het kwaliteitshandboek en de kwaliteitsplanning zorgen ervoor dat dit op een systematische wijze gebeurt.

1.2. Universele en gelijke toegang tot welzijns- en gezondheidszorg

Investeren in de gezondheidszorg, revalidatie, thuis- en residentiële zorg ten behoeve van ouderen zorgt ervoor dat zij langer een gezond en actief leven leiden. Het uiteindelijke doel is een integraal zorgaanbod te creëren dat varieert van gezondheidsbevordering en ziektepreventie tot primaire gezondheidszorg, acute zorg, revalidatiezorg, residentiële zorg in geval van chronische aandoeningen, lichamelijke en geestelijke revalidatie voor ouderen met inbegrip van ouderen met een handicap, en palliatieve zorg voor ouderen die aan een pijnlijke of ongeneeslijke ziekte lijden.

Doeltreffende zorg voor ouderen kan alleen tot stand komen als er rekening wordt gehouden met lichamelijke, geestelijke, sociale, spirituele en omgevingsfactoren. Primaire gezondheidszorg is essentiële gezondheidszorg gebaseerd op praktische, wetenschappelijk verantwoorde en maatschappelijk aanvaardbare methoden en technologieën die toegankelijk zijn voor iedereen, en tegen kosten die de gemeenschap en het land kunnen blijven opbrengen.

Ouderen kunnen financiële, lichamelijke, psychologische en wettelijke belemmeringen ondervinden wanneer zij van gezondheids- of welzijnsdiensten gebruik willen maken. Overheden hebben de primaire taak normen voor gezondheids- en welzijnszorg vast te stellen en te bewaken en tevens te voorzien in een aanbod voor alle leeftijden.

Samenwerkingsverbanden tussen diverse overheden, het maatschappelijk middenveld en de private sector leveren, samen met de informele zorg van familieleden, mantelzorgers en vrijwilligers, een waardevolle bijdrage aan de dienstverlening en zorg ten behoeve van ouderen.

1.2.1. Strategische doelstelling: Uitbanning van sociaal-economische ongelijkheden op grond van leeftijd, geslacht of andere redenen, met inbegrip van taalkundige en culturele barrières, om te waarborgen dat ouderen universele en gelijke toegang hebben tot gezondheidszorg.

1.2.1.1. Operationele doelstelling: Bevorderen van gelijke toegang tot zorg onder andere door verzekeringsstelsels in te voeren en financiële ondersteuningsmaatregelen te treffen

Maatregelen:

- Introductie, handhaving en verdere uitbouw van de Vlaamse **zorgverzekering**. Vanaf 1 januari 2006 bedraagt de uitkering voor erkende zorgbehoevenden in de thuiszorg 95 euro, om dan jaarlijks op 1 januari toe te nemen met 10 euro, zodat

op 1 januari 2009 een gelijkschakeling tussen thuiszorg en residentiële zorg op 125 euro gerealiseerd wordt.

- Met ingang vanaf 1 september 2006 werd de verplichte maandelijks bewijsvoering van zorgconsumptie afgeschaft voor erkende zorgbehoevenden in de thuiszorg die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen. De toegankelijkheid van de Vlaamse zorgverzekering in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt hierdoor in aanzienlijke mate verhoogd.
- Voor gezinszorg betaalt de gebruiker een **bijdrage** per gepresteerd uur, **volgens het gezinsinkomen en volgens de graad van zorgbehoevendheid** zoals beoordeeld met de B.E.L.-schaal. Er zijn ook kortingen voorzien onder meer in geval van ernstige zorgbehoevendheid.
- In overleg met de federale overheid wordt een financiering van de **vervoerskost** uitgewerkt van en naar het dagverzorgingscentrum, om op deze wijze dit zorgaanbod vanuit financieel oogpunt beter toegankelijk te maken voor de gebruiker.
- Om de betaalbaarheid van een **rusthuisverblijf** en de transparantie van de facturen in de rusthuizen te verhogen is in de schoot van de Vlaamse Regering een besluit goedgekeurd waarbij de erkenningsnormen rond dagprijs en facturatie werden aangepast.

1.2.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een integraal zorgaanbod om tegemoet te komen aan de behoeften van ouderen.

1.2.2.1. Operationele doelstelling: Voorzien in universele en gelijke toegang tot de primaire gezondheidszorg/welzijnszorg en het opzetten van gezondheidsprogramma's voor ouderen op gemeenschapsniveau

Maatregelen:

- **Eerstelijnsgezondheidszorg:** Inwerkingtreding op 1 januari 2008 van de Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg (SEL), samenwerking zorgaanbieders, uitwisseling, opvolging en updating van gegevens, beter in kaart brengen van de 'blinde vlekken' in het aanbod van de eerstelijnsgezondheidszorg,...

1.2.2.2. Operationele doelstelling: De (vernieuw)bouw van voorzieningen op het gebied van welzijn en gezondheid versnellen

Maatregelen:

Aanpassing VIPA-reglementering op 4 vlakken:

1. Invoering van **alternatieve vormen van investeringssubsidies**.
In deze legislatuur wordt middels een investering van ongeveer 1 miljard euro door de Vlaamse Gemeenschap (waarvan ongeveer een half miljard voorzien voor de ouderenzorg) voor **ongeveer 1.67 miljard euro bouwwerken gerealiseerd**. Deze financieringsmethode maakt het mogelijk om wachtlijsten weg te werken en bovendien ook een aantal bijkomende initiatieven te realiseren. Het wegwerken van de wachtlijsten resulteert in **65 ouderen- en thuiszorgvoorzieningen**, 45 ziekenhuizen en 11 gehandicaptenvoorzieningen die sneller kunnen starten met bouwen of renoveren. Het betreft **5000 ouderen** en bijna 200 personen met een handicap.
2. Ook de **uitbreiding van het toepassingsgebied van de VIPA-investeringswaarborg** naar verenigingen mét winstoogmerk die een rusthuis uitbaten laat toe om makkelijker de noodzakelijke onderhandelingen met investeringsfinanciers te voeren.
3. De opbouw van kennis en expertise op conceptueel, financieel en bouwtechnisch vlak moet vernieuwende ideeën en creatieve mogelijkheden inzake infrastructuur, technologie, uitrusting, ecologie en/of alternatieve financieringstechnieken stimuleren.
4. Verder is ook een **vereenvoudiging van de procedure** gepland die de initiatiefnemer van een bouwproject moet toelaten het administratieve subsidietraject sneller te doorlopen.

1.2.2.3. Operationele doelstelling: Invulling van de programmatie in thuiszorg en ouderenzorg

Maatregelen:

- In 2005 is het aantal uren gezinszorg met 328.290 uren toegenomen. In 2006 is het aantal uren gezinszorg opnieuw uitgebreid met **2,5%** of 360.761 extra uren, een investering van **8,2 miljoen euro**.
- In 2006 werden 4 nieuwe lokale dienstencentra, 2 diensten voor oppashulp, 6 dagverzorgingscentra en 125 bijkomende woongelegenheden in Centra voor Kortverblijf erkend.
- De werkmiddelen van de erkende diensten voor oppashulp werden vanaf 1 september 2006 met nagenoeg 50% op jaarbasis verhoogd om een deels prestatiegerichte financiering toe te laten voor de coördinatie van vrijwilligersoppas.
- De Vlaamse Regering heeft in haar Vlaams Meerbanenplan 'Samen voor meer werk' 1,5 miljoen euro vrijgemaakt voor de uitbreiding met **600 opvangplaatsen** in Centra voor Kortverblijf en Centra voor Dagverzorging de komende jaren.

- Ook de spreiding wordt verbeterd. Elke Vlaamse gemeente met een erkend rusthuis wordt in de mogelijkheid gesteld om drie woongelegenheden voor kortverblijf uit te baten. Vanaf 2006 wordt de subsidiëring losgekoppeld van de gemiddelde bezetting.
- In uitvoering van een protocolakkoord nummer 3 tussen de Federale regering en de overheden van de Gemeenschappen en Gewesten kan Vlaanderen gedurende zes opeenvolgende jaren (2005 – 2010) telkens op 1 oktober bijkomende middelen toekennen aan ouderenvoorzieningen. Deze overeenkomst maakt het mogelijk om vanaf 1 oktober 2005 aan 1.484 bestaande rustoordwoongelegenheden een **bijkomende erkenning als RVT** te geven. Vanaf 1 oktober 2006 wordt deze operatie herhaald voor nog eens 1.786 bedden. Elk rusthuis met een RVT-erkenning beschikt nu over minstens 25 RVT-bedden. Deze verdeling leidt ertoe dat eind 2006 aan elk rust- en verzorgingstehuis voor ten minste 76% van de zwaarzorgbehoevenden een RVT-forfait wordt toegekend. Deze dekkingsgraad zal in uitvoering van het protocolakkoord in de volgende jaren verder sterk verhogen.
- Minimaal 20% van de totale middelen uit het protocol 3 zal in de periode 2005-2011 ingezet worden in zogenaamde **alternatieve zorgvormen**. Hieronder wordt verstaan: “alle vormen van geprogrammeerde, niet definitieve, residentiële zorg (i.e. dagverzorgingscentra, kortverblijf, nachtopvang,...) of van geprogrammeerde niet residentiële thuiszorgondersteunende zorg” of een samenwerkingsverband tussen één of meer van deze voorzieningen en residentiële voorzieningen. Ook de palliatieve zorg wordt hieronder gevat.
- Tussen 1 januari 2005 en 1 januari 2006 werden in totaal 677 bijkomende woongelegenheden in rusthuizen erkend. Tussen 1 januari 2006 en 1 januari 2007 ging het om 379 bijkomende woongelegenheden. Hierdoor telt Vlaanderen op 1 januari 2007 63.382 erkende woongelegenheden verspreid over 749 rusthuizen. Dit stemt overeen met een invulling van het programmacijfer 2007 met 78,97%. Om de achterstand in de invulling van de programmacijfers voor de rusthuizen in de provincie Limburg weg te werken voorziet het door de Vlaamse Regering goedgekeurde **Limburgplan** (2006-2009) in de prioritaire realisatie van 1.900 bijkomende woongelegenheden.
- Tussen 1 januari 2005 en 1 januari 2006 werden **485 bijkomende serviceflats** erkend, tussen 1 januari 2006 en 1 januari 2007 nog **75**. In de begroting van 2007 staat **970.000 euro** ingeschreven voor de tegemoetkoming aan private en openbare initiatiefnemers die serviceflats bouwen via de **BEVAK** formule.

1.2.2.4. Operationele doelstelling: Ondersteunen van experimentele zorgprojecten

Maatregelen:

- Er wordt uitvoering gegeven aan de bijzondere zorgvorm ‘opvang in **zorgboerderijen**’.
- Specifieke thuiszorgprojecten onderzoeken in welke mate de aanwending van technologie kan bijdragen tot een betere ondersteuning van de mantelzorg en het langer continueren van de thuiszorg.
- ‘Zorgvernieuwingsprojecten’ bieden bijkomende stimulansen aan kortlopende initiatieven die het aanbod aan thuiszorgondersteunende diensten verhogen buiten de traditionele centra voor kortverblijf en dagverzorging, én aan initiatieven betreffende kleinschalig genormaliseerd wonen voor dementerenden in een erkend rusthuis.

1.2.2.5. Operationele doelstelling: Ondersteuning van de mantelzorger

Maatregelen:

- De uitbreiding van de professionele zorg, waaronder de gezinszorg, de stimulansen m.b.t. de vrijwilligerszorg, de evoluties binnen de transmurale zorg, de genomen opties m.b.t. projectsubsidieering, laten toe de lasten van de mantelzorger te verlichten en de draagkracht te verhogen. Voor de toekomst is nog meer analyse vereist hoe de mantelzorger (in het bijzonder de mantelzorger van de persoon met een psychische aandoening) daadwerkelijk de ondersteuning en waardering kan ervaren, die de thuiszorg voor hem/haar draaglijk maakt.
- De maandelijkse uitkering van de Vlaamse zorgverzekering voor thuiszorg verhoogt jaarlijks met 10 € zodat vanaf 1 januari 2009 de uitkering zowel voor thuiszorg als residentiële zorg 125 € bedraagt.
- Op vrijdag 10 maart 2006 organiseerde het toenmalige Centrum voor Gezins- en Bevolkingsstudies een colloquium waarbij de resultaten van een enquête “Mantelzorg in Vlaanderen” en diverse praktijkvoorbeelden in Vlaanderen werden toegelicht.

1.2.2.6. Operationele doelstelling: Ondersteunen van de palliatieve functie in de welzijns- en gezondheidszorg

Maatregelen:

- Om deze deskundigheid op te bouwen worden nu reeds palliatieve netwerken erkend en gesubsidieerd door de Vlaamse gemeenschap. In 2007 wordt vanuit een globale visie op palliatieve zorg de plaats van de palliatieve netwerken in het kader van de eerstelijnszorg geduid.
- De minister wenst tevens werk te maken van een monitoring van de structuren en instanties die momenteel in de palliatieve functie verantwoordelijk zijn voor de geboden zorg. Doel is het beleid beter te kunnen afstemmen op de reële noden.

- Ondersteuning van het project “Ethiek in de ouderenzorg” waarbij men de zorg voor de wilsonbekwame personen in de laatste levensfase concreet wil maken. Daartoe wordt gebruik gemaakt van “Advance Care Planning”. ACP is een geïndividualiseerde benadering voor elke bewoner waarbij anticiperend op het verloop van het levenseinde bepaalde afspraken met betrekking tot het zorgtraject gemaakt worden
- Verder vormt de uitbouw van palliatieve zorg binnen de thuiszorgondersteunende initiatieven één van de thema’s voor het indienen van projecten voor het begrotingsjaar 2006.
- Tenslotte wordt de telefonische hulplijn, *Leiflijn*, een initiatief van de vzw Recht op Waardig Sterven waar men in het Vlaamse landsgedeelte gedeelte terecht kan met allerlei vragen rond de problematiek van het levenseinde, financieel ondersteund met projectsubsidies.

1.3. Behoeften van ouderen op het gebied van de geestelijke gezondheidszorg

Geestelijke problemen vormen wereldwijd een belangrijke oorzaak van invaliditeit en een verminderde kwaliteit van het leven. Ouder worden gaat weliswaar niet automatisch gepaard met geestelijke problemen, maar de vergrijzing van de bevolking zal naar verwachting wel leiden tot een significante toename van het aantal ouderen dat aan geestesziekten lijdt.

Confrontaties met verlies of veranderingen in het leven kunnen resulteren in een scala van geestesziekten, die, indien er geen goede diagnose wordt gesteld, kunnen leiden tot een ontoereikende behandeling of het geheel ontbreken daarvan, en/of opname in een instelling terwijl dat vanuit klinisch oogpunt niet noodzakelijk is.

De behandelingsstrategieën voor deze ziekten omvatten behandeling met geneesmiddelen, psychosociale ondersteuning, programma’s voor cognitieve training, training voor familieleden en medewerkers die zorg verlenen en specifieke zorgstructuren in de voorzieningen voor zorg en gezondheid.

1.3.1. Strategische doelstelling: Ontwikkelen van een integrale geestelijke gezondheidszorg voor ouderen, met inbegrip van preventie, vroegtijdige interventie, behandeling en bewaking.

1.3.1.1. Operationele doelstelling: Afname van het aantal zelfdodingen en depressies

Maatregelen:

De gezondheidsconferentie over preventie van depressie en zelfdoding, waaraan vele zelfmoordexperten deelnamen, heeft geleid tot een ontwerp van Vlaamse gezondheidsdoelstelling om de sterfte door zelfdoding met 8% te doen dalen tegen 2010

(ten opzichte van 2000). Dit betekent concreet het vermijden van een honderdtal zelfdodingen per jaar. Om dit te realiseren werd het **Vlaams actieplan suïcidepreventie** ontwikkeld dat door de Vlaamse Regering op 8 december 2006 principieel werd goedgekeurd. Dit actieplan bestaat uit de volgende 5 strategieën:

- o Geestelijke gezondheidsbevordering van individu en de maatschappij
- o Afstemming van de bestaande afstands**hulpverlening**.
- o Deskundigheidsbevordering van professionelen
- o Het uitlokken van zelfdoding tegengaan
- o Zorg voor risicogroepen: De Werkgroep Verder wordt financieel ondersteund. Ze vervullen een preventieve functie voor de nabestaanden die een belangrijke risicogroep vormen.

1.3.1.2. Operationele doelstelling: Doelmatigheid van het zorgaanbod

Maatregelen:

- In 2006 voorziet de Regering 175 duizend euro voor outreach projecten vanuit Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg die hulpverleners die dagelijkse contacten hebben met bejaarden moeten coachen en hun indicatiestelling verfijnen.
- Ter optimalisering van de kwaliteit van zorg die verleend wordt aan thuisverblijvende cliënten met een psychische aandoening wordt in 2006 275.000 euro ter beschikking gesteld voor bijkomende inspanningen op het vlak van methodiekondersteuning en deskundigheidsbevordering van professionelen in de erkende voorzieningen.

1.3.1.3. Operationele doelstelling: Ontwikkelen en implementeren van strategieën die gericht zijn op het verbeteren van de preventie, tijdige ontdekking en behandeling van geestesziekten bij ouderen, met inbegrip van diagnoseprocedures, passende medicatie, psychotherapie en onderwijs aan zorgverleners in de formele en verzorgers in de informele sector

Maatregelen:

- Om deze doelstelling te ontwikkelen heeft de Vlaamse Regering een beheersovereenkomst afgesloten met **9 regionale expertisecentra voor dementie**. De taken van de 9 expertisecentra voor dementie worden geëvalueerd en bijgestuurd in voorbereiding van een verdere ondersteuning na het beëindigen van de lopende convenants. Het beleid zal ook nagaan hoe naast de expertisecentra voor dementie de reguliere zorg zoals de ingebouwde centra voor

algemeen welzijnswerk, diensten voor gezinszorg, dienstencentra een bijdrage kan leveren t.a.v. de dementerende persoon en zijn omgeving.

- Binnen de uitvoering van Protocol 3 over het te voeren ouderenbeleid wordt specifiek aandacht besteed aan de zorg voor dementerenden met lage fysieke afhankelijkheid in de rusthuizen. Hierbij wordt ondermeer onderzocht of een specifiek forfait kan uitgekeerd worden voor deze groep rusthuisbewoners.

1.3.1.4. Operationele doelstelling: Ontwikkelen van programma's waarmee zelfhulp wordt ondersteund en respijtzorg wordt geboden aan patiënten, hun familie en andere mantelzorgers

Maatregelen:

- Subsidiëring van de Werkgroep Verder, een organisatie die de nabestaanden van een zelfdoder ondersteunt. (zie ook: 1.3.1.1) Senioren vormen een specifieke doelgroep in 2008.
- De optimalisering van de kwaliteit van zorg verleend aan thuisverblijvende cliënten met een psychische aandoening, door tijdelijke bijkomende inspanningen op het vlak van methodiekondersteuning en deskundigheidsbevordering van professionals in door de Vlaamse overheid erkende en/of gesubsidieerde voorzieningen, is 1 van de in 2006 geselecteerde thema's voor projectsubsidies in de thuiszorg.

2. AAN HET WERK (BLIJVEN)

Elke verwijzing naar het begrip "oudere" in dit hoofdstuk is gerelateerd aan de arbeidsmarkt. Onder "oudere" wordt dan doorgaans begrepen de vijftigplusser. Hij/zij voldoet niet aan de criteria van het ouderenparticipatiedecreet dat ten grondslag ligt aan dit ouderenbeleidsplan, maar de in dit hoofdstuk voorgestelde maatregelen moeten wel een (aanzet tot) antwoord bieden op de financiële en maatschappelijke uitdagingen van de vergrijzingsgolf.

De toename van het aantal 65-plussers en de daling op termijn van de bevolking op beroepsactieve leeftijd vormt één van de grote uitdagingen voor de Vlaamse arbeidsmarkt. Het zet o.m. de betaalbaarheid van ons systeem van sociale zekerheid onder druk. Momenteel zijn er in de Vlaamse bevolking bijna 4 potentieel actieven per 65-plusser. Tegen 2010 zou deze verhouding dalen tot 3,6 en tegen 2030 zelfs tot 2,3. In de toekomst zullen er dus steeds minder (potentiële) werkenden zijn die via hun sociale zekerheidsbijdragen instaan voor de inkomensondersteuning van steeds meer inactieven.

Om het huidige welvaartsniveau te behouden of te verhogen moet het aandeel werkenden binnen de bevolking op actieve leeftijd dan ook aanzienlijk worden verhoogd. We staan bijgevolg voor een belangrijke keuze: samen veranderen of samen armer worden.

Daarom wil de Vlaamse overheid een beleid voeren dat erop gericht is dat mensen zich goed voelen in hun job en, indien mogelijk en gewenst, graag langer werken. Een aangepast werkritme, een aangepaste werkomgeving en een goed uitgeruste werkplaats kunnen daarbij helpen. Het Vlaamse arbeidsbeleid is erop gericht de arbeidsloopbaan beter af te stemmen op de noden en wensen van het moment. Werknemers moeten gedurende de hele loopbaan beter in staat worden gesteld om hun professionele activiteiten te combineren met de privé-sfeer. Deze noden variëren met de leeftijd, de leefsituatie, toekomstperspectieven,...

2.1. Strategische doelstelling: Werkzaamheidsgraad van ouderen verhogen

De Europese doelstelling van een werkzaamheidsgraad van de 50-plussers van 50% tegen 2010 lijkt voor Vlaanderen steeds moeilijker haalbaar. De werkelijke leeftijd waarop mensen in België nu een punt achter hun loopbaan zetten is gemiddeld 58 jaar. Velen haken vroeger af of moeten vroeger afhaken.

De groep mensen in de leeftijd tussen 50 en 65 die in Vlaanderen niet werkt, is voornamelijk inactief en in mindere mate werkzoekend. Daarenboven neemt de leeftijdscohort tussen 55 en 64 jaar stelselmatig toe. Een forse **stijging van de arbeidsdeelname van de ouderen** is dan ook absoluut noodzakelijk willen we de globale werkzaamheidsgraad in Vlaanderen verhogen.

Daarom kiest de overheid voor een aanpak waarin de acties om **ouderen aan het werk te houden** (retentie, opleiding, loopbaanbeleid etc.) en om **oudere werkzoekenden te begeleiden** naar een baan, versterkt worden.

2.2. Operationele doelstellingen

2.2.1 Werkzoekenden kansen bieden

Het gaat niet op om oudere werkzoekenden vanuit de werkloosheid op pensioen te laten gaan. Oudere werkzoekende moeten op een gepaste manier begeleid worden in hun zoektocht naar een nieuwe job. Via de VDAB en via een reeks flankerende maatregelen wordt getracht een brug te maken tussen werkloosheid en werk.

2.2.2. Zorgen voor een snelle overgang van werk naar werk na herstructureringen

Bij oudere werknemers leiden herstructureringen van de arbeidsmarkt meestal tot een definitieve uittreding. Om dit te voorkomen en om deze defaitistische spiraal te doorbreken werkt de Vlaamse overheid een aantal maatregelen uit:

- Vlaanderen maakt werk van een activerend herstructureringsbeleid via sociale interventie en tewerkstellingscellen;
- Een kritische toetsing van de begeleidende maatregelen naar werk bij herstructurering en collectief ontslag in het kader van de vraag naar vervroegd brugpensioen;

- Een uitbreiding van de actieradius van het herplaatsingsfonds vooral ook bij kleinere faillissementen en sluitingen;
- Ondersteuning van de sociale partners en van concrete bedrijfscases door de ontwikkeling van een draaiboek herstructureringen.

2.2.3. Meer mensen aan het werk houden, via werkbaar werk

Mensen die momenteel werken, moeten ook aan het werk kunnen blijven, al dan niet in dezelfde baan. Zeker voor oudere werknemers kunnen andere banen of functies een aanzet en motivatie zijn om langer te werken. Vandaar het belang om de werkbaarheid van de job meer in de focus te brengen. Sleutelen aan werkbaarheid impliceert veelal sleutelen aan de arbeidsorganisatie in de bedrijven.

Via een reeks pilootprojecten wordt ingegaan op innovaties in de arbeidsorganisatie. Een groep deskundigen ondersteunt deze projecten en tracht de problematiek van innovatieve arbeidsorganisatie te verbreden.

2.2.4. Bedrijven stimuleren bewust om te gaan met leeftijd ook in de sociale economie

Het belang van retentiebeleid ten aanzien van oudere werknemers en het in belangrijke mate investeren in werkbare en minder gecompriëerde loopbanen veronderstelt ook de nodige aanpassingen en innovaties in de arbeidsorganisatie. De reguliere en de sociale economie kunnen daarin tot interessante uitwisseling en overdracht komen.

Voor de nodige innovaties in de arbeidsorganisatie werd in 2006 ruimte gecreëerd onder meer via een oproep naar pilootprojecten. De bedoeling van deze pilootprojecten is om in de bedrijven de arbeidsorganisatie op een zodanige wijze te hertekenen dat - rekening houdend met de bestaande technologisch processen en producten en/of parallel aan innovatieve trends hieromtrent-, dit herontwerp gericht is op:

- de afname en preventie van werkstress (o.m. verhogen van leermogelijkheden, meer zelfstandigheid);
- een vlottere combinatie van privé en arbeid (o.m. telewerken);
- een aanpassing van de arbeidinhoud in functie van de persoon (bvb. coachen van jongeren door oudere werknemers);
- een aanpassing van de arbeidsomstandigheden in functie van de persoon (bvb. overgang van zware naar lichtere arbeid).

Ook binnen de sociale economie wordt er belang gehecht aan innovaties in de arbeidsorganisatie en het HR beleid en is er oog voor instroom en behoud van ouderen in het arbeidsproces. Er worden experimenten opgezet om instrumenten en werkvormen te ontwikkelen die bruikbaar zijn voor bedrijven in de sociale en de reguliere economie. De toepasbaarheid van bepaalde methoden zoals bvb skillpooling⁸³ wordt onderzocht.

⁸³ Skill-pooling bestaat erin een werknemer enkel deeltijds in dienst te houden en in te zetten voor die activiteiten waarvoor hij specifieke expertise bezit, nadat men voor hem, met behulp van een skill-pooling adviseur, een bijpassende aanvullende parttime job heeft gevonden. Zo blijft zijn voltijdse tewerkstelling gewaarborgd maar gespreid over twee of meerdere bedrijven.

2.2.5. De Lokale Diensteneconomie, twee vliegen in één klap.

Ook binnen de lokale diensteneconomie worden heel wat oudere werknemers in dienst genomen. Uitgangspunt hier is het creëren van lokale werkgelegenheid voor kansengroepen door in te spelen op lokale noden. Door te focussen op die diensten die aanvullend zijn aan het reguliere aanbod, is dit instrument ook een hefboom voor de verdere ontwikkeling van de **aanvullende huishulp voor ouderen en andere persoonsgebonden behoeften**.

2.3. MAATREGELEN EN PLAN VAN AANPAK

Het Vlaamse ‘samen voor meer banen plan’ (februari 2006) legt de fundamenten voor een globale aanpak van het probleem van vergrijzing en ontgroening van de Vlaamse arbeidsmarkt en geeft daarbij op een aantal punten een aanvulling op wat in het federale generatiepact is afgesproken.

2.3.1. Aanpak via VDAB dienstverlening en trajectwerking

In de beheersovereenkomst die de Vlaamse Regering voor de periode 2005-2009 afsloot met de VDAB gaat bijzondere aandacht naar het realiseren van een positieve **oververtegenwoordiging in de trajectwerking van een aantal kansengroepen**, in het bijzonder **ouderen**, allochtonen, kortgeschoolden en personen met een arbeidshandicap. Hun aanwezigheid in de begeleidings- en opleidingsacties zal strikter worden opgevolgd.

- oudere werkzoekenden worden vanaf de 3e maand werkloosheid systematisch uitgenodigd voor een **verplichte collectieve informatiesessie**, met als doelstelling om van hen 40% te laten doorstromen naar de individuele trajectwerking voor werkzoekenden.
- oprichten van 25 **50+ clubs**
- Inzet van **jobcoaches** op en naar de werkvloer voor de begeleiding bij de inschakeling van leden van de kansengroepen (allochtonen, arbeidsgehandicapten en **ouderen**).

2.3.2. Flankerende en stimulerende maatregelen in het werkgelegenheidsbeleid:

- Tewerkstellingspremie⁸⁴: werkgevers ontvangen gedurende 1 jaar een loonkostenpremie voor de aanwerving van oudere (50+) werknemers die minstens 14 dagen zijn ingeschreven als werkzoekende. De premie varieert van 400-1000 euro per maand, afhankelijk van het brutoloon.
- **Jobkanaal** is een wervingskanaal dat streeft naar 5000 plaatsingen van leden van de kansengroepen

⁸⁴ Vanaf april 2005 zijn er in Vlaanderen 955 premie-aanvragen ingediend (stand eind augustus 2006). 569 daarvan zijn goedgekeurd en 107 zijn nog in behandeling.

- IBO interim: de proeftuin IBO-interim is een samenwerking met de uitzendsector zodat ouderen (50+), (en allochtonen en personen met een arbeidshandicap) via een gecombineerd traject van uitzendarbeid en individuele beroepsopleiding (IBO) kunnen doorstromen naar een contract onbepaalde duur.
- **15 Tewerkstellingcellen (TWC)** en de inzet van op termijn 32 sociale interventieadviseurs bij herstructureringen en collectieve ontslagen met bijzondere aandacht voor oudere werknemers (CAO verplichting outplacement voor 45+).
- Het beleid Evenredige Arbeidsdeelname en Diversiteit (EAD) heeft vanaf 2002 de focus op oudere en ervaren werknemers, het belang van leeftijdsdiversiteit en het voeren van leeftijdsbewust personeelsbeleid in ondernemingen en lokale besturen, in diversiteitsplannen geïntegreerd.
- Het Vesoc actieplan 2006 “Evenredige Arbeidsdeelname en Diversiteit” voorziet de realisatie van 100 extra diversiteitplannen waarbij de focus nadrukkelijk ligt op de ontwikkeling van een leeftijdsbewust personeelsbeleid, binnen een totaal van 532 diversiteitplannen.
- Het departement Werk en Sociale Economie lanceert een Expertisecentrum Leef tijd en Werk gericht op het ondersteunen, inventariseren en stimuleren van goede praktijken m.b.t. leeftijdsbewust personeelsbeleid en de ontwikkeling van instrumenten en methodieken op dat vlak.
- In het kader van de ESF werking zet Vlaanderen ook in op een toenemend bereik van oudere werkzoekenden in trajecten en de ontwikkeling van instrumenten en praktijken ter ondersteuning van leeftijdsbeleid in ondernemingen en organisaties.
- Ouderen in een leven- lang- leren beleid en in het uitvoeren van een competentieagenda: bedrijven worden aangespoord en gestimuleerd om meer en beter te investeren in opleiding en vorming. We plaatsen dit in een loopbaanbeleid waarbij de investeringen van nu het fundament moeten leggen voor houdbare en werkbare loopbanen voor iedereen. Een aantal accenten worden gelegd:
 - wegwerken van de ongelijke opleidingsdeelname van ouderen en andere kansengroepen;
 - stimuleren van het meer strategisch ontwikkelen, waarderen en functioneel hanteren van talenten en competenties in bedrijven (competentieontwikkeling en het erkennen van eerder verworven competenties – EVC - via ervaringsbewijs);
 - *werkgevers* stimuleren om een loopbaan lang te investeren in interne en externe inzetbaarheid van hun werknemers en *individueel* motiveren hun competenties een loopbaan lang maximaal in te zetten, te valoriseren en verder te ontwikkelen.
- Begeleiding via outplacement van ontslagen oudere werknemers (verplichtend voor ontslagen werknemers 45+ via cao 82).

Als indicator voor het meten van effecten streeft de Vlaamse overheid naar de brede toepassing van een diversiteitstoets. Deze toets is vandaag al ingevoerd binnen WEP+, de

VDAB-acties, de sectorconvenants en zal in de komende jaren stelselmatig worden uitgebreid. Het is een eenvoudige methodiek die wordt ingezet als een plannings- en organisatie-instrument en de eindgebruiker tijdens tussentijdse en eindevaluaties be vraagt en beoordeelt over de vorderingen en resultaten inzake evenredige participatie van kansengroepen, **waaronder expliciet ook de oudere werknemers** en werkzoekenden. De diversiteitstoets is een inspanningsverbintenis van de promotor ten aanzien van de verbetering van de arbeidsmarktpositie van kansengroepen. Ook binnen de maatregelen in de sociale economie en de buurt- en nabijheidsdiensten zal de overheid in toenemende mate oog hebben voor het introduceren van diversiteitstoetsen.

2.3.3. De Vlaamse overheid geeft het voorbeeld

In het sectoraal akkoord 2005-2007 zijn een aantal maatregelen opgenomen met betrekking tot een leeftijdsbewust personeelsbeleid:

- Appreciatierecht ten aanzien van ambtshalve pensionering bij ziekte na 60 jaar: vanaf 1 juli 2006 kan de benoemende overheid in bepaalde gevallen de ambtshalve pensionering tijdelijk uitstellen.
- Personeelsleden met een belastend beroep ten gevolge van ploegenarbeid krijgen voorrang om binnen hun entiteit naar een functie met dagdienst te gaan.
- Het wordt mogelijk om de beroepsloopbaan met één vijfde en één vierde te onderbreken. Vanaf de leeftijd van 50 jaar wordt dit een recht.
- Inspannend op de maatregelen vervat in het generatiepact, meer bepaald de aanmoediging van de tewerkstelling op latere leeftijd, wordt met ingang van 1 januari 2008 een anciënniteitverlof ingevoerd voor personeelsleden vanaf 55 jaar, behalve voor de personeelsgroepen die al van een gelijkaardige maatregel genieten.
- Om in de vervanging van tijdelijk afwezige personeelsleden te voorzien, wordt een vervangingspool opgericht. Het sectoraal akkoord bepaalt de krachtlijnen voor de verdere uitwerking.
- Met het oog op het verbeteren van de loopbaanmogelijkheden, het verhogen van de inzetbaarheid van het personeel en het bevorderen van het principe “de juiste mens op de juiste plaats”, worden perspectiefgesprekken geïntroduceerd.
- Binnen het kader van het competentie management worden de mogelijkheden om vorming te volgen die niet specifiek gericht is op de eigen functie, maar op een later uit te oefenen functie, verruimd en binnen bepaalde voorwaarden vanuit centraal budget gestimuleerd.
- De interne mobiliteit wordt verder gestimuleerd.
- De Vlaamse overheid werkt een kader uit voor telewerken, thuis of in een satellietkantoor, voor alle entiteiten die onder het sectoraal akkoord ressorteren.
- Gedurende de periode 2006-2009 worden communicatieacties opgezet om de mentaliteits- en cultuurwijziging te ondersteunen die gepaard gaat met een verdere doorvoering van een reëel leeftijdsbewust personeelsbeleid.

2.3.4. Maatregelen en ontwikkelingen in de social profit sector

Het akkoord van mei 2005 in de Vlaamse social profit sector geeft voor de periode 2006-2010 zuurstof aan de betreffende sectoren in de vorm van extra middelen voor verdere groei en uitbreiding, betere arbeidsvoorwaarden en omstandigheden en een betere ondersteuning van het management. In die zin speelt het akkoord in op de toenemende werkdruk in de sector en op de toenemende vraag naar aangepaste zorg en dienstverlening door onder meer de vergrijzende bevolking. In het akkoord wordt onder meer een belangrijke uitbreiding van het aanbod in de gehandicaptenzorg en de gezinszorg voorzien.

2.3.5. Maatregelen en ontwikkelingen in de sociale economie

In onderdelen van de sociale economie zal ook in toenemende mate rekening worden gehouden met een ouder wordend personeels- en klantenbestand.

- De beschutte werkplaatsen, sociale werkplaatsen en de opleidingen van de Centra voor beroepsopleiding bereiken werkzoekenden met een (arbeids)handicap en langdurig werkzoekenden. Het aandeel oudere werknemers wordt er groter en stijgt naar 40%. Aanpassingen in de werkorganisatie en het voeren van een leeftijdsbewust beleid dienen zich ook hier aan.
- In de flexibele en occasionele kinderopvang worden jobs voor kortgeschoolde langdurig werkzoekenden gecreëerd. De prioriteit wordt hierbij gegeven aan 50+ ers. Zij hebben zelf vaak geen jonge kinderen meer, maar wel een zekere ervaring. Daarenboven geeft het werken met deze groep de mogelijkheid om de loonlast te verlagen door de federale tegemoetkoming en lastenverlaging.

2.4. Oudere ondernemers

Een betere voorbereiding van de overname van de onderneming bij ouderen, een betere afstemming tussen vraag en aanbod en het verminderen van knelpunten zoals het vinden van financiering, is een (operationele) doelstelling voor het beleid om een antwoord te geven op de problemen van oudere ondernemers.

Het aantal overnames in Vlaanderen op jaarbasis wordt op 3% van alle ondernemingen of circa 13.500 eenheden geschat. In het licht van de toenemende vergrijzing die zich ook in de ondernemerswereld sterk voordoet dreigt het aanbod aan over te laten ondernemingen drastisch de vraag te overstijgen. Belangrijk is dat daarmee goede ondernemingen, overwegend met groeipotentieel en kans op slagen, dreigen verloren te gaan voor onze economie. Dit heeft eveneens financiële gevolgen voor de overlater die hiermee een verzekerde pensioenbonus ziet verwateren. Ook emotioneel is het belang van een goed voorbereide overname niet te onderschatten. Indien de ondernemer zijn onderneming kan overlaten dan ziet hij zijn levenswerk verder gezet. Bij een tijdige (50 à 55 jaar) en minder bruuske overdracht heeft de overlater bovendien de mogelijkheid om zich geleidelijk aan terug te trekken uit het bedrijf.

Hoewel de overnameproblematiek niet volledig ontging aan de vorige Vlaamse Regering – zo werden aanpassingen doorgevoerd aan de successierechten en werd de virtuele overnamedatabank op de sporen gezet – is specifieke aandacht voor deze aangelegenheid aangewezen.

Onderzoeksresultaten tonen aan dat het succes van een bedrijfsoverdracht staat en valt met de kwaliteit van de ondernemer en het ondernemerschap. Nieuw bloed in de onderneming resulteert veel vaker in een betere performance: management buy-ins en buy-outs, fusies en overnames, presteren op langere termijn beter (gemeten aan omzet-, winst- en werkgelegenheidsgroei).

Om bedrijfsoverdrachten te ondersteunen, moet een juiste **regelgeving** voorhanden zijn en tegelijkertijd gepaste **ondersteunende structuren en diensten**. Een aantal bestaande maatregelen zullen gericht worden ingezet om de overname met een maximale kans te doen slagen. Vooreerst is voortdurende **sensibilisatie** noodzakelijk: niet iedereen heeft een creatief idee om een nieuwe onderneming uit het niets op te richten. Daarnaast moeten kandidaat-overnemers een geschikte over te nemen onderneming vinden. De afstemming van kandidaat-verkopers en kandidaat-kopers van bedrijven kan in navolging van andere Europese landen via een online marktplaats die het aanbod van en de vraag naar over te nemen bedrijven afstemmen.

Een groot knelpunt bij overnames is de financiering. Bijna twee derde van de Vlaamse ondernemingen die van eigenaar wisselen ondervinden hierbij knelpunten, door 29% van hen wordt financiering aangeduid als belangrijkste knelpunt (in het geval van het uitkopen van het management is dit zelfs 60%).

3. OUDEREN IN GEMEENSCHAP

Het Internationaal Jaar van de ouderen in 1999 vormde wereldwijd een stimulans voor bewustwording, onderzoek en beleidsontwikkeling, met inbegrip van inspanningen om het vergrijzingvraagstuk te integreren in alle sectoren van de maatschappij en mensen aan te moedigen hun capaciteiten tijdens alle levensfasen te benutten. Een maatschappij voor alle leeftijden spitst zich toe op vier hoofdlijnen: levenslange ontwikkeling van het individu, betrekkingen tussen de generaties, de onderlinge relatie tussen vergrijzing en maatschappelijke ontwikkeling, en de situatie van ouderen.

We moeten ouderen de mogelijkheid bieden een bijdrage aan de samenleving te blijven leveren. Daartoe moeten alle factoren uit de weg worden geruimd die leiden tot uitsluiting of discriminatie⁸⁵. De sociale en economische bijdragen van ouderen reiken verder dan louter economische activiteiten. Ouderen spelen vaak een cruciale rol in hun familie of in de gemeenschap. Zij leveren een waardevolle bijdrage die niet steeds in economische termen kan worden uitgedrukt: zorg voor familieleden, opvang van kleinkinderen, huishoudelijk werk en vrijwilligerswerk in de gemeenschap. In deze rollen helpen de ouderen vaak de jongere generaties om zich af te stemmen op het werkzame leven. Al deze bijdragen, met inbegrip van onbetaald werk in alle sectoren door mensen van alle leeftijden moeten worden erkend. Deelname aan sociale, economische en culturele activiteiten, sport, recreatie en vrijwilligerswerk draagt ook bij aan de bevordering van het welzijn van ouderen. Ouderenorganisaties spelen hierbij een belangrijke rol door deze activiteiten aan te moedigen en de relaties tussen de verschillende generaties te bevorderen.

De Vlaamse overheid wil inspanningen leveren om de bijdragen van ouderen aan de samenleving in een positief daglicht te plaatsen en de vergrijzing als een uitdaging eerder dan als een bedreiging te benaderen. Ouder worden moet immers als een vanzelfsprekendheid beschouwd kunnen worden in de context van de Vlaamse samenleving. De ouderenorganisaties moeten daarbij worden aangemoedigd om hun stempel op het beleid te drukken.

⁸⁵ De studie “Meerwaarde en knelpunten van leeftijdsgrenzen in Vlaamse regelgeving en hun effect op oudere personen” deed, in een eerste luik, een screening op de aanwezigheid van bepalingen omtrent leeftijdsgrenzen in de Vlaamse regelgeving. Op het vlak van gezondheid en zorgverlening werden slechts 2 leeftijdsgebonden regels teruggevonden in de Vlaamse regelgeving. Het betreft de sociale (niet-medische) zorg van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap en het preventieve gezondheidsbeleid met betrekking tot borstkankerscreening.

In het tweede luik van de studie werd onderzoek gedaan naar de beleving van leeftijdsgrenzen. Dit onderzoeksluik bevestigde dat ouderen zich op diverse domeinen achtergesteld en gediscrimineerd voelen: uit enquêtes van Eurobarometer, in opdracht van de Europese Commissie, blijkt dat 15% van de senioren (60 jaar en ouder) ooit het gevoel had gediscrimineerd te worden door artsen en/of gezondheidsdiensten. Zij scoren hiermee wel beter dan o.a. de sociale zekerheid, de televisie, en zelfs de eigen familie van de senioren. De cijfers waarop deze vaststellingen gebaseerd zijn, dateren wel van 1992. Zij dateren dus van voor het ontstaan van de kwaliteitsdecreten in de gezondheids- en welzijnsvoorzieningen van 25 februari 1997. Hierin wordt uitdrukkelijk voorzien dat elke verzorgingsvoorziening (zijnde o.a. ziekenhuizen, RVT,...), overeenkomstig haar opdracht, verplicht is aan elke patiënt of cliënt, zonder onderscheid van leeftijd van de betrokkene verantwoorde zorg of bijstand te verstrekken en hem op een respectvolle manier te behandelen of te begeleiden.

De wet betreffende de rechten van de patiënt (van 22 augustus 2002) is hier eveneens van belang: op grond hiervan heeft de patiënt, met eerbiediging van zijn menselijke waardigheid en zijn zelfbeschikking en zonder enig onderscheid op welke grond ook, tegenover de beroepsbeoefenaar recht op een kwaliteitsvolle dienstverstrekking die beantwoordt aan zijn behoeften. Onder beroepsbeoefenaar in de zin van deze wet wordt verstaan de beoefenaar bedoeld in het KB nr. 78 van 10 november 1969 en de beroepsbeoefenaar van een niet-conventionele praktijk. Bijgevolg dienen o.a. artsen de bepalingen van deze wet na te leven.

3.1. Silver Economy

De economie neemt een dominante plaats in in het maatschappelijk debat rond de vergrijzing. De afnemende werkzaamheidsgraad van de ouderen, in combinatie met een stijgende zorgvraag, zou de druk op de in verhouding slinkende jongere generaties om de sociale zekerheid in evenwicht te houden, alsmear doen stijgen. Het economisch evenwicht wordt daardoor grondig verstoord, de welvaartsstaat bedreigd. Anderzijds boort de vergrijzing andere markten aan die een stimulans kunnen betekenen voor het economisch leven.

Vanuit deze context werd binnen de Europese Unie een organisatie opgericht, de SEN@ER - Silver Economy Network of European Regions, om de **positieve gevolgen van de vergrijzing voor de (lokale) economie** te promoten. De aangesloten lidstaten/regio's⁸⁶ engageren zich om binnen hun netwerk de voorwaarden te creëren voor de lancering van nieuwe producten en diensten die de levenskwaliteit van ouderen kunnen verbeteren, daarbij (plaatselijk) werk creëren en de lokale economie aanzwengelen. Om dit doel te bereiken werken de betrokken overheidsdiensten samen met de industriële en sociale partners.

Belangrijkste beleidsdomeinen zijn “independent living” (huisvesting, architectuur, design, nieuwe media en telecommunicatie), toerisme, mobiliteit, sport, cultuur, thuiszorg in de brede zin (inclusief maaltijdbedeling, boodschappendienst, klusjesdienst...), gezondheid en “wellness”, financiële dienstverlening, regionale en lokale netwerkvorming... Meer bepaald de impact die ouderen hebben op elk van deze beleidsdomeinen en de uitdagingen die daarbij ontstaan om een adequaat antwoord te geven op specifieke behoeften. Positief geformuleerd: hoe stuurt de verouderende bevolking de (lokale) economie aan?

Een studie uit Nordrhein-Westfalen⁸⁷ toont aan dat bij gebruik van nieuwe strategieën om de grijze economie te mobiliseren en te optimaliseren op 5 jaar tijd:

- regionaal 100 000 nieuwe jobs gecreëerd worden;
- de regionale belastinginkomsten met 420 miljoen euro stijgen;
- het totaal aan lonen en salarissen toeneemt met 5,5 biljoen euro.

Aan dat soort studies ontbreekt het vandaag nog. Het gros ervan berekent immers enkel de kost van de vergrijzing en de negatieve impact ervan op arbeid en sociale zekerheid,

⁸⁶ Zijn momenteel aangesloten: Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen, Duitsland / Andalucia en Extremadura, Spanje / Burgenland, Oostenrijk / Dolny Slask, Polen / Gelderland en Limburg, Nederland / Mid-East Region en Midland Region, Ierland / Scotland, Yorkshire, Humber en West Midlands, United Kingdom / Sofia, Bulgarije

⁸⁷ Ökonomische Ressourcen älterer Menschen – Regionalwirtschaftliche und fiskalische Effekte einer Förderung der Seniorenwirtschaft in Nordrhein-Westfalen, februari 2005

terwijl anderzijds ook de economische return en de voordelen voor de samenleving in rekening gebracht moeten kunnen worden.

Precies de economische waarde van deze positieve kanten is nog nauwelijks in kaart gebracht. Terwijl actieve ouderen (kunnen) participeren aan zowat alle domeinen van het maatschappelijk leven mits bestaande drempels worden weggewerkt. **Het wegwerken van drempels of, positiever uitgedrukt: het inspelen op specifieke behoeften, genereert een economische meerwaarde die regionaal kan uitgebuit worden.**

Het exploreren van deze en andere markten, samen met een macro-economische analyse van de vergrijzing, vormt een gedroomde invalshoek om het thema van de veroudering van de bevolking in een positief daglicht te stellen en kan Vlaanderen eventueel aansluiting doen vinden bij het Silver Economy Network of European Regions.

3.2. Maatschappelijk en cultureel engagement

De activiteit van mensen van alle leeftijden in andere sectoren dan het economisch actieve leven moet erkend worden. Over het belang van sociale participatie voor het welbevinden van ouderen bestaat weinig discussie. Sociale contacten en maatschappelijke participatie worden beschouwd als belangrijke voorwaarden voor succesvol ouder worden. Deelname aan het verenigingsleven, vrijwilligerswerk, een zinvolle tijdsbesteding, contacten met vrienden, familie, kennissen en burens, hebben een positieve invloed op het algemeen welbevinden.

De ondersteuning van organisaties die zich in hun werking richten tot de doelgroep van ouderen, leidt er – idealiter – toe dat deze doelgroep gestimuleerd wordt tot het opnemen van een bepaalde vorm van maatschappelijk engagement of sociale actie. Dit is mogelijk via verschillende instrumenten:

- deelname aan sociale, culturele of educatieve activiteiten;
- sport;
- ontmoeting;
- vrijwilligerswerk ...

In het licht van een veralgemeende cultuurparticipatie en het wegwerken van participatiedrempels, worden bibliotheken en cultuurcentra opgeroepen om na te denken over de relatie tussen hun aanbod en het publiek dat aan het aanbod deelneemt. Het doel moet zijn de cultuurparticipatie te verbreden en te verdiepen, rekening houdend met de drempels die cultuurparticipatie verhinderen en bemoeilijken. Het **Fonds Cultuurparticipatie** bereikt op dit ogenblik een 11.000 mensen in armoede. Daar zitten ook ouderen bij.

3.3. Solidariteit tussen en binnen de generaties

Veranderende demografische, sociale en economische omstandigheden nopen tot aanpassingen op het gebied van pensioenen, sociale zekerheid, gezondheidszorg en langdurige zorg om zo een duurzame economische groei en ontwikkeling in stand te houden en te waarborgen dat de inkomsten en het niveau van de dienstverlening aan de behoeften voldoen.

Solidariteit tussen de generaties op alle niveaus —binnen families, gemeenschappen en landen— is van fundamenteel belang voor de verwezenlijking van een maatschappij voor alle leeftijden. Solidariteit is tevens een belangrijke randvoorwaarde voor de sociale cohesie en vormt een van de fundamenten van het sociale zekerheidsstelsel en van de informele zorg.

3.4. Strategische doelstelling: De bijdragen van ouderen op sociaal, cultureel, economisch en politiek gebied worden maatschappelijk erkend

3.4.1. Operationele doelstellingen

- Bevorderen van een breder begrip van de culturele, sociale en economische rol van ouderen en de voortdurende bijdrage die zij leveren aan de maatschappij, onder andere door middel van onbetaald werk
- Voorzien in mogelijkheden, programma's en ondersteuning om ouderen aan te moedigen deel te (blijven) nemen aan het culturele, economische, politieke en sociale leven en aan een – levenlang - leren
- Vergemakkelijken van de deelname van ouderen aan het verenigingsleven waarin meerdere generaties zijn vertegenwoordigd, en het bieden van mogelijkheden om hun capaciteiten volledig te benutten
- Creëren van een omgeving die mensen van alle leeftijden stimuleert vrijwilligerswerk te doen
- Bevorderen van deelname aan culturele en sportieve activiteiten om sociaal isolement te bestrijden en zeggenschap over het eigen leven aan te moedigen

3.4.2. Maatregelen

- De Vlaamse overheid volgt niet alleen de ontwikkelingen inzake "Silver Economy" nauwgezet op, maar onderzoekt ook of Vlaanderen kan aansluiten bij het SEN@ER. Een intentie in die zin staat opgetekend in de strategienota Duitsland – Vlaanderen.

De administratie was aanwezig op de “2nd European Silver Economy Conference and Best-Practice Competition” op 29 en 30 november 2006 in Kerkrade, Nederland.

- Voor de periode 2008-2013 worden de impulssubsidies in het kader van het decreet lokaal cultuurbeleid ingezet voor gemeenschapsvorming. In de voorbije periode was dit "bijzondere en vernieuwende activiteiten". Hiermee wordt het belang van een sterke ondersteuning van het verenigingsleven-in-alle-vormen extra onderstreept.
- Bepaalde gemeenschapscentra, die in hun programmering aandacht schenken aan o.m. senioren en jongeren, kunnen aanspraak maken op een tijdelijke **projectsubsidie** tot en met 2007.
- Het steunpunt Cultuur Lokaal organiseerde op 26 oktober 2006 een themadag met voorstelling van de publicatie van het onderzoek dat gevoerd werd rond de toekomstige culturele vrijetijdsbesteding van de huidige leeftijdscategorie 45 – 60 in 2010 - 2015.
- Voor het werkjaar 2006 en voor de volgende jaren van de beleidsperiode van deze regering worden bepaalde organisaties die ouderen als (eerste) doelgroep hebben, gesubsidieerd op basis van het decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. De meeste ervan zijn, mede in het kader van hun opdracht, lid van de Vlaamse Ouderenraad.
- De vzw Cubido – opgericht op initiatief van de Vlaamse overheid – verzorgt een cultureel aanbod dat specifiek de **ouderen** in rusthuizen, rust- en verzorgingstehuizen, dienstencentra, serviceflats en wooncomplexen met dienstverlening, als doelgroep bedient.
- Het nieuwe *decreet voor lokaal en regionaal sportbeleid* heeft als grote doelstelling de brede sportparticipatie in Vlaanderen te verhogen en dit bij voorkeur via een actieve sensibilisatie voor **sportbeoefening in clubverband**. Ook de ouderen zullen hier de positieve gevolgen van ervaren en het is de bedoeling dat ook aan hen meer mogelijkheden geboden zullen worden om in clubverband te sporten.
- De uitbouw van een mini-fitnesszaal voor ouderen in een erkend centrum voor dagverzorging behoort tot de geselecteerde thema's voor projectsubsidieering in 2006.

3.5. Strategische doelstelling: De deelname van ouderen aan het besluitvormingsproces wordt bevorderd op alle niveaus

3.5.1. Operationele doelstellingen

- Aanmoedigen van het oprichten van ouderenorganisaties op alle niveaus om, onder andere, ouderen een stem te geven in het besluitvormingsproces.
- Nemen van maatregelen om ouderen in staat te stellen op volwaardige en gelijkwaardige wijze deel te nemen aan het besluitvormingsproces op alle niveaus.

3.5.2. Maatregelen

- Aanstelling en structurele subsidiëring van de **Vlaamse ouderenraad**
- Financiële ondersteuning van de **vorming van lokale ouderenbeleidscoördinatoren**.

3.6. Strategische doelstelling: Versterking van de solidariteit tussen en binnen de generaties

3.6.1. Operationele doelstellingen

- De solidariteitsgedachte in de samenleving levendig houden door de erkenning en waardering van wat mensen voor elkaar doen (bijv. via media oproepen naar voorbeelden van ‘good practices’, ze kenbaar maken en eventueel financieel honoreren);
- Onderzoeksgegevens ter beschikking stellen van een groter publiek via populariserende uitgave
- Ouderen stimuleren tot (meer) zelfzorg;
- Barrières wegwerken die de financiële steun tussen de generaties hypothekeren;

3.6.2. Maatregelen

- vrijstelling van successierechten ten voordele van de langstlevende partner voor het netto-aandeel in de gezinswoning. (Zie ook: 7.2.1.3)
- Buitenlandse experimenten in de zorg inventariseren, opvolgen en toetsen op hun ‘haalbaarheid’ binnen een Vlaamse context.
- Het ondersteunen van initiatieven die de intergenerationele solidariteit vorm geven via samen dingen doen of samen leren, bijv. via de scholen jongeren en ouderen warm maken voor **ICT toepassingen** (via projectwerking samen leren,

samen werken). Ook het faciliteren van de **kangoeroewoning**⁸⁸ is hiervan een uiting.

- Het viWTA (Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, verbonden aan het Vlaamse parlement) levert een constructieve bijdrage aan het maatschappelijk debat over wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en wil de bevolking een eigen stem geven in deze discussie. Het publiceerde o.m. een rapport over ouderen en ICT en e-government.
- “Intergenerationele solidariteit: activiteiten met betrekking tot de solidariteit tussen zorgbehoevende ouderen en jongeren” staat expliciet opgenomen in de lijst van vrijwilligersactiviteiten die op basis van het **decreet van 23 maart 1994 betreffende het georganiseerde vrijwilligerswerk**, bij voorrang voor subsidiëring in aanmerking komen.
- Experimenten in de thuiszorg opzetten en ondersteunen: cfr. zorgvernieuwingsprojecten onder 2.2.2.4
- Werken aan deskundigheidsbevordering van de hulpverleners via basisopleidingen, vorming en coaching (bij. oudere hulpverleners als coach van jongere hulpverleners inzetten waardoor burn-out bij oudere hulpverleners kan worden tegengegaan en hun ervaring zinvol kan worden aangewend).
- Bestaande serviceflats inbedden in een bredere omgeving van nieuwe woonvormen.
Hieraan appelleert de idee van de **woonzorgzone**.
- Zorg en ondersteuning voor mantelzorgers: zie 1.2.2.3 en 1.2.2.5
- Voorkomen van alle vormen van verwaarlozing en mishandeling van en geweld tegen ouderen
 - o Opzetten van **ondersteunende diensten** voor gevallen van ouderenmishandeling. We verwijzen naar de **RusthuisInfoFoon** die binnen het agentschap Zorg en Gezondheid nog steeds bemand wordt om meldingen, vragen en opmerkingen rond residentiële zorg voor ouderen op te volgen.

⁸⁸ Een kangoeroewoning is een aan elkaar gekoppelde, zelfstandige woning of wooneenheid met een in pandige verbinding voor ouderen of mensen met een handicap en hun familie of mantelzorger(s). Beiden kunnen mekaar logistieke steun verlenen.

- o Daarnaast heeft de bevoegde minister gekozen voor een vernieuwd concept rond preventie en aanpak van ouderenmis(be)handeling. Een **Vlaams Centraal Meldpunt voor Ouderenmis(be)handeling** – nu al projectmatig betoelaagd – wordt vanaf 1 juli 2007 structureel ondersteund. Op provinciaal vlak is ondersteuning vanuit een provinciaal steunpunt mogelijk.

4. WONEN EN LEVEN IN EEN AANGEPASTE OMGEVING

Toegankelijkheid is een basisvereiste om een veilige leefomgeving voor ouderen te creëren. Dat gaat van de aanleg van voetpaden, straten en pleinen, over het mobiliteitsvraagstuk, het vernieuwen van treinstations tot het levenslang wonen / bouwen.

In het zoeken naar aangepaste woonvormen voor ouderen wensen we de uniciteit, de competentie en de kracht van de ouder wordende mens of de persoon met een handicap met zijn sociale context te verbinden. Doel is om mensen van een eigen en betekenisvolle plaats in de samenleving te blijven verzekeren. De toekomstige woonomgeving moet tegemoetkomen aan de persoonlijke woonwensen en zorgbehoeften van de ouderen en deze inbedden in een breder maatschappelijk geheel van (o.m.) woonzorgzones, woonzorgcentra, rusthuizen, serviceflats, kangoeroewoningen, duplexwoningen en aanleunflats.

Een constante in vrijwel alle onderzoeken en enquêtes van ouderen is dat zij zo lang mogelijk zelfstandig, in de eigen vertrouwde omgeving willen blijven wonen. Ook als ze zorgbehoevend worden, blijft die wens, zij het in mindere mate, bestaan. Dit is uiteraard niet verwonderlijk: Ouderen wonen doorgaans al lang in dezelfde omgeving. Al gauw ervaart men een verhuizing als een opgeven van een stuk eigen identiteit.

Het Vlaamse woonbeleid voor ouderen tracht aan deze wens tegemoet te komen zowel op het vlak van huisvestingsmaatregelen als door het aanbieden van thuiszorg en thuiszorgondersteunende diensten. Toch is ook de bijdrage van de Vlaming zelf aan dit beleid belangrijk. Om de kansen op het thuisblijven te doen toenemen zouden mensen (ook op jonge leeftijd) bij het bouwen van de woning aandacht moeten schenken aan het principe van 'levenslang wonen'.

Een **levenslange woning** is zo gebouwd of verbouwd dat zij een veilige, toegankelijke en comfortabele woonst biedt voor iedereen, ook voor personen die met tijdelijke of langdurige mobiliteitsbeperkingen geconfronteerd worden. Wanneer men te maken krijgt met lichamelijke beperkingen, is men in een levenslange woning niet meer genoodzaakt te verhuizen.

Wanneer bewoners minder mobiel worden, bepaalt de **toegankelijkheid van de woning** de mate waarin een oudere zelfstandig kan blijven wonen. Vooral trappen en drempels maken een woning al dan niet toegankelijk. Niet alleen de woning zelf, ook de woonomgeving is een wezenlijk element van de woonkwaliteit. De honkvastheid van ouderen leidt ertoe dat ze in toenemende mate op hun directe woonomgeving zijn aangewezen. Vandaar het belang van buurtvoorzieningen, openbaar vervoer, openbaar groen.

Een aangepaste woning in een aangepaste woonomgeving, gecombineerd met de nodige zorg indien vereist, is dus van groot belang. Dit kan o.m. door het aanpassen van bestaande woningen, door het creëren van nieuwe woonvormen, door het extra

ondersteunen van zorg aan huis en door het ontwerpen en verspreiden van een label 'levenslang wonen'.

Het Vlaamse beleid moet op deze maatschappelijke ontwikkelingen tijdig en gecoördineerd inspelen.

4.1. Strategische doelstelling: Onderzoek voeren naar de woonbehoeften en het gebruik van de openbare ruimte door ouderen

Bij het bepalen van het woonaanbod en de woonomgeving moet steeds meer rekening gehouden worden met een veranderende samenstelling van de bevolking: een toenemende vergrijzing, een stijgende migratiedruk en een verdergaande gezinsverdunding. Het aandeel traditionele gezinnen wordt steeds kleiner en de multiculturaliteit steeds groter. Mensen met uiteenlopende leefstijlen, die leven in verschillende gezinstypes (alleenstaanden, gezinnen zonder kinderen, nieuw samengestelde gezinnen, gepensioneerden,...), hebben specifieke voorkeuren voor bepaalde woonvormen, ruimte voor vrijetijdsbesteding, mobiliteit en publieke ruimte.

Ook in functie van bepaalde migratiestromen in Vlaanderen (grenszone, kustgebied,...) moeten bijkomende woonmogelijkheden gecreëerd worden, zodat de eigen lokale woonmarkt niet ernstig verstoord wordt. Naast het voorzien van voldoende aanbod voor eengezinswoningen, moet er ook een antwoord geboden worden op een aantal specifieke woonvragen, zoals permanent bewoonde weekendverblijven en aangepaste huisvesting voor ouderen.

Het Vlaamse platteland tenslotte wordt gekenmerkt door een steeds kleiner wordende open ruimte en een ruimtelijk kwaliteitsverlies. Demografische fenomenen als veroudering, ontgroening en een wijziging van de huishoudtypes hebben een eigen uitwerking op het platteland.

Ouderen en sociaal zwakkeren worden getroffen door een afbrokkelend netwerk. Zij ondervinden een verminderende of onvoldoende bereikbaarheid van professionele, commerciële, sociale, culturele en openbare dienstverlening. Het platteland heeft ook in grotere mate te maken met vervoersafhankelijken (ouderen, jongeren en financieel zwakkeren) en verdoken armoede.

4.1.1. Maatregelen

1. Mede in functie van de opmaak van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen 2020 moeten er nieuwe **prognoses** gemaakt worden van de Vlaamse woonbehoeften. Via gericht onderzoek wordt nagegaan hoe en waar deze behoeften en woonwensen naargelang de doelgroepen impact hebben op de ruimte.
2. Het Kenniscentrum voor Duurzaam Woonbeleid voert een ad hoc onderzoek naar **specifieke woon- en ruimtebehoeften voor ouderen**.

3. Op voorstel van minister-president Leterme is een **interbestuurlijk plattelandsoverleg** opgericht. Hierin worden alle krachten gebundeld om een antwoord te bieden op de specifieke noden van het platteland.

Eén van de beleidsmaatregelen bestaat in het diversifiëren van de functies van een landbouwbedrijf. De maatregelen die in het leven geroepen zijn om zorg en landbouw te combineren via de toekenning van subsidies “voor de zorg en activering van zorgvragers op land- of tuinbouwbedrijven” passen hierin. Voorzieningen die zorgen voor **ouderen** zijn één van de begunstigen van dit besluit.

Op het platteland, en in het bijzonder bij specifieke groepen als landbouwers of **ouderen**, heerst vaak verdoken armoede. De Vlaamse overheid wil specifieke instrumenten ontwikkelen om armen op het platteland op te sporen, te bereiken en verder te begeleiden via geïntegreerde armoedebestrijdingsprogramma's. (zie ook: 7.1. Een inclusief armoedebeleid)

4. Op 15 maart 2007 lanceerde de Vlaamse Landmaatschappij een oproep tot indienen van pilootprojecten in het kader van het Vlaams geïntegreerd plattelandsbeleid onder de noemer 'dorpsnetwerken voor zorg in een rurale omgeving (ZORO)'.

In dit kader werd vanuit het kabinet voor Plattelandsbeleid aan het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) gevraagd om een advies te formuleren met betrekking tot kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen voor welzijn en gezin. Dit advies werd goedgekeurd door het Bestuurlijk Overleg van 11 december 2006.

IPO stelt dat de voornaamste problemen met betrekking tot welzijn en zorg in een rurale omgeving te maken hebben met het gebrek aan of de beperkte doorstroming van toegankelijke informatie, het kunnen aanbieden van de nodige deskundigheid op het platteland en een aantal noodzakelijke voorwaarden rond infrastructuur, verenigingsleven en het sociaal leven. Het IPO-advies werd geformuleerd rond vier pijlers. Eén van de pijlers betreft het: “werken aan een stevig lokaal netwerk via dorpsnetwerken”.

De projectoproep wil hier een antwoord aan bieden en gaat op die manier in eerste instantie over het verstevigen van een sociaal netwerk in een plattelandscontext.

4.2. Strategische doelstelling: Stimuleren van de ontwikkeling van woonvormen die de zelfstandigheid van ouderen bevorderen en het beter toegankelijk maken voor ouderen van openbare ruimten, vervoers- en andere diensten

De ultieme doelstelling van elk beleid op dit vlak is te komen tot een **integrale toegankelijke leefomgeving**. Die vormt de sleutel tot een volwaardige maatschappelijke integratie en participatie van iedereen. Toegankelijkheid is in die zin een basisrecht voor iedereen. Het is echter een dagelijks vast te stellen realiteit dat onze publieke

leefomgeving, op het vlak van gebouwen, buitenruimtes en publieke infrastructuur in het algemeen te sterk is afgestemd op de modale gebruiker.

4.2.1. Maatregelen

1. ENTER

Het Vlaams Expertisecentrum Toegankelijkheid ENTER krijgt een vestiging in Hasselt en moet het Vlaamse toegankelijkheidsbeleid mee ontwikkelen en de provinciale adviesbureaus inzake toegankelijkheid ondersteunen. De beschikbare informatie moet bekend gemaakt worden bij een ruim publiek.

Informatie over de toegankelijkheid van publieke gebouwen zoals gemeentehuizen, scholen, verblijfsaccommodaties, musea, culturele centra, sportcentra, ... maar ook van fietspaden, wandelpaden en andere toeristische voorzieningen is vanaf nu beschikbaar op de vernieuwde website www.toegankelijkvlaanderen.be.

2. Verhogen van de fysieke toegankelijkheid van het toeristische aanbod

Het Actieplan Toegankelijkheid van Toerisme Vlaanderen wordt verder uitgevoerd. Zo blijft toegankelijkheid een kwaliteitselement bij alle investeringen en subsidies die door Toerisme Vlaanderen worden toegekend. Projecten in het eigen patrimonium van Toerisme Vlaanderen resulteren in goede praktijkvoorbeelden. De infrastructurele inspanningen die Toerisme Vlaanderen doet op het vlak van de toegankelijkheid worden door het Infopunt Toegankelijk Reizen mee opgenomen in de promotie van "Toegankelijk Vlaanderen".

De toegankelijkheidscriteria en het labelconcept worden afgetoetst bij de 'Toegankelijk Vlaanderen databank'. Parallel wordt een communicatieplan voor de bekendmaking en het gebruik van het label uitgewerkt.

3. 'Universal Design' of 'Ontwerpen voor Iedereen'

ENTER gaat ook ijveren voor 'Universal design', een idee dat de ontwerper van gebouwen, van gebruiksvoorwerpen en van de publieke leefomgeving best al aan toegankelijkheid denkt wanneer hij in de planningsfase zit. Dat vermijdt kostelijke aanpassingswerken achteraf. De Vlaamse overheid pleit ervoor dat de 'Universal Design Toolkit' gebruikt zal worden in alle opleidingen van architecten en ontwerpers. Op de agenda voor 2007 staat het operationaliseren van het Vlaamse toegankelijkheidslabel. Het label biedt eerstelijns informatie voor de consument en is tegelijk ook een promotie-instrument voor toegankelijke toeristische bedrijven.

Het Infopunt Toegankelijk Reizen, de databank 'Toegankelijk Vlaanderen' en het toegankelijkheidslabel worden verder uitgebouwd als instrumenten om Vlaanderen als een toegankelijke bestemming te promoten.

Initiatieven voor het opzetten van een Europees netwerk zoals ENAT⁸⁹ en OSSATE⁹⁰ – die actoren uit de toeristische sector en de welzijnssector samenbrengen – worden actief ondersteund.

4. Proefprojecten

Het concept 'levenslang wonen' krijgt stilaan meer bekendheid en wordt reeds in beperkte mate ook effectief toegepast. Binnen de sociale huisvesting werden, met ondersteuning en begeleiding van de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (VHM), zes proefprojecten rond 'levenslang wonen' opgestart, om onder meer te onderzoeken in welke mate het concept 'levenslang wonen' als bouwvorm kan beantwoorden aan de prijsnormen van de VHM. De woningen in het kader van deze proefprojecten werden ondertussen allen opgeleverd en bewoond. In de loop van 2007 zal een grondige evaluatie worden uitgevoerd met het oog op een eventuele ruimere implementatie.

5. Denktank Wonen – Welzijn

Sinds een tweetal jaar is een forum voor structureel overleg tussen de huisvestingssector en de welzijnssector actief, nl. de denktank Wonen – Welzijn. In de schoot van de denktank komen de diverse raakvlakken tussen beide sectoren aan bod en worden standpunten en voorstellen geformuleerd met betrekking tot een betere afstemming van beide beleidsdomeinen. Onder meer het **wonen van ouderen** en de relatie met dienstverlening en zorg vormt één van de thema's die de denktank behandelt.

6. Steunmaatregelen of **premies voor wonen en bouwen**. Uitgebreide informatie over de momenteel geldende huisvestingspremies, huisvestingstoelagen en andere steunmaatregelen van het Vlaamse Gewest voor huisvesting en bouwen, is gebundeld op de website 'Bouwen en Wonen' in Vlaanderen. [Http://www.premiezoeker.be](http://www.premiezoeker.be) is de overkoepelende website die daartoe ontworpen werd. Hierin zijn ook alle andere, zowel federale, provinciale als lokale steunmaatregelen verwerkt naargelang de gemeente waar men woont.

Specifiek voor ouderen en personen met een handicap bestaat de aanpassingspremie. Deze premie kan worden aangevraagd om werken uit te voeren om de woning aan te passen aan de fysieke gesteldheid. De aanpassingspremie werd recent geactualiseerd en de inkomensgrens opgetrokken, wat het aantal aanvragen en toekenningen zal doen toenemen.

⁸⁹ European Network For Accessible Tourism

⁹⁰ One Stop Shop for Accessible Tourism in Europe

7. Specifieke aandacht voor ouderen in de sociale huisvesting

De nieuwe Vlaamse Wooncode geeft aan lokale besturen de mogelijkheid om binnen de toegangsvoorwaarden van de sociale huisvesting een lokaal beleid ten voordele van bepaalde doelgroepen te voeren. De ouderen vormen één van deze doelgroepen. (zie ook: 7.3)

8. Nieuw woon- en zorgbeleid

De Vlaamse Regering wil de regelgevende basis waarop het ouderenbeleid is gestoeld, actualiseren. De woon-, leef- en zorgbehoeften van de ouderen zijn sinds het ouderendecreet van 1985 aanzienlijk veranderd. Doel is het beter op elkaar afstemmen van wonen en zorg en tegelijkertijd anticiperen op de toekomstige verwachtingen van een meer verscheiden ouderenpubliek.

Een grotere differentiatie in het aanbod en een breder pallet aan ondersteunende maatregelen zijn daarbij een mogelijk antwoord. De voorzieningen in de ouderen- en thuiszorg moeten nog beter afgestemd worden op de hedendaagse verwachtingen en behoeften. Tegelijkertijd moet er ruimte komen voor nieuwe zorg- en/of woonvormen.

Het bestaande residentiële aanbod van ouderenvoorzieningen moet verder gedifferentieerd worden en ook meer thuiszorgondersteunend werken. Deze differentiatie vertaalt zich enerzijds in een grotere nadruk op de uitbouw van een ambulant zorgaanbod (thuiszorgvoorzieningen en thuiszorg in het algemeen) en anderzijds in een uitbreiding van het bestaande woonaanbod (residentiële voorzieningen, aangepaste/aanpasbare woningen, nieuwe woonconcepten, zorgflats, woonzorgzones,...).

Ook de erkenningsnormen voor de infrastructuur van rusthuizen zullen aangepast worden om het infrastructurele aanbod beter te doen aansluiten op het verwachtingspatroon en de noden van de gebruikers en de zorgverleners.

5. MOBIEL EN IN BEWEGING

Mobiliteit is een belangrijk gegeven in deze samenleving. Om deel te hebben aan dagdagelijkse activiteiten als arbeid, cultuurparticipatie, sportbeoefening, winkelen, uitgaan, enz... verplaatsen we ons. We gebruiken daarvoor verschillende vervoermiddelen. Als de trend in de evolutie van de personenmobiliteit zich voortzet, kunnen we - op basis van modelsimulaties - verwachten dat het totale aantal verplaatsingen tegen 2010 met 9% toeneemt. Toekomstige ontwikkelingen als de toename van de bevolking, de individualisering, het stijgende autobezit, de flexibilisering van de arbeid, drijven de mobiliteitontwikkeling immers aan. Onze motieven om ons te verplaatsen veranderen praktisch niet.

Als overheid moeten we er over waken dat ouderen zich makkelijk kunnen (blijven) verplaatsen. Als we de categorie van de **vrijtijdsverplaatsingen** bekijken, stellen we vast dat het gebruik van de auto als bestuurder daalt vanaf de leeftijd van 75 jaar. Een omgekeerde trend is waar te nemen bij het gebruik van de auto als passagier. Ouderen verplaatsen zich het meest van al met de **fiets** (28% bij de 65-74-jarigen) of **te voet** (24% bij de 75-85-jarigen).

Binnen de totale groep van gebruikers van het **openbare vervoer** vormen de 75-plussers samen met de jongeren (18-24 jaar), de grootste groep (telkens 21%). Op de vraag of men het openbaar vervoer een belangrijke factor vindt bij het uittekenen van een ruimtelijk beleid, blijkt de leeftijd een significante factor te zijn. Meer dan 30% van de ouderen, vooral vanaf 65 jaar, vinden het openbaar vervoer belangrijk.

Naast het reguliere openbaar vervoer dient niettemin ook ander, **aangepast vervoer** te worden voorzien. Eén op tien 55-plussers voelt zich immers niet in staat om gebruik te maken van het openbaar vervoer. De ongeschiktheid stijgt met de leeftijd.

Om de mobiliteit van ouderen te vrijwaren zal de Vlaamse overheid rekening (moeten) houden met deze gegevens.

5.1. Strategische doelstelling: Betere beschikbaarheid van toegankelijke en betaalbare vervoermogelijkheden voor ouderen

5.1.1. Operationele doelstelling: Basismobiliteit garanderen

Het decreet van 20 april 2001 betreffende de organisatie van het personenvervoer over de weg voert onder andere een recht op een minimum aanbod aan openbaar vervoer in: de **basismobiliteit**. Voor alle mensen, dus in het bijzonder ook voor ouderen, geldt dat ze recht hebben op een basisaanbod aan openbaar vervoer. Namelijk, dat ze een halte hebben op maximum 750 meter van hun voordeur (in stedelijke gebieden zelfs op maximum 500 meter) en dat er op geregelde tijdstippen een bus of tram aan die halte passeert.

Tegen **2007** zullen **90%** van de inwoners een basisaanbod hebben. De grootste leemtes in het aanbod moeten dan door basismobiliteit zijn weggewerkt. Om de laatste percenten in te vullen zijn zware exploitatieve en financiële ingrepen nodig, zonder dat er eigenlijk veel meer kwaliteit in het aanbod komt. Daarom wordt basismobiliteit vanaf 2007 verder gezet in **netmanagement**. Er zal gekeken worden waar de grootste noden zijn, waar de missing links in het openbaar vervoer zich bevinden, waar mensen nog vragen naar extra openbaar vervoer, waar er nog vervoersongelijkheid is.

5.1.2. Operationele doelstelling: Een toegankelijk openbaar vervoer

De inspanningen van de laatste jaren met betrekking tot **de vernieuwing van de infrastructuur en het wagenpark**, vooral voor minder-mobielen, worden verdergezet.

De Vlaamse Vervoersmaatschappij De Lijn geeft abonnees, minder gegoeden en sociaal zwakkeren een tariefvermindering; kinderen jonger dan 12 jaar en **65-plussers** reizen gratis. Er werden ook derdebetalersystemen ingevoerd. Er bestaat een 0-tarief voor elke **60-plusser** voor elke gemeente die ter zake een overeenkomst met De Lijn heeft afgesloten.

Klantvriendelijkheid moet voorop staan. De Lijn moet een bijdrage blijven leveren tot de sociale veiligheid. Initiatieven als de lijnspotters, het installeren van camera's... kunnen hiertoe bijdragen. Op 13 juli 2006 werd een nieuw veiligheidsplan voorgesteld.

5.1.3. Operationele doelstelling: Stimuleren en uitbouwen van nieuwe vormen van collectief en duurzaam vervoer

De uitdaging bestaat erin openbaar vervoer verder te versterken, maar daarnaast ook op zoek te gaan naar nieuwe vormen van duurzaam collectief vervoer, bijvoorbeeld het autodelen of de inschakeling van taxi's.

5.1.4. Operationele doelstelling: Voorzien in aangepast vervoer

De organisaties die momenteel het aangepast vervoer voor minder mobiele verzorgen, verschillen erg van aard en oorsprong. Rekening houdend met de beschikbare middelen, zal de bestaande situatie worden geëvalueerd en zal worden nagegaan op welke manier we het vervoer van deze kwetsbare groep structureel kunnen verbeteren.

5.1.5. Operationele doelstelling: Investeren in een goede rijopleiding

De overheid stroomlijnt de bestaande initiatieven op het vlak van verkeers- en mobiliteitseducatie tot **één kenniscentrum** dat over de bestuursniveaus heen voor verschillende doelgroepen (**w.o. ouderen**) toegankelijk is. We nemen méér initiatieven om defensief rijgedrag te bevorderen.

5.1.6. Operationele doelstelling: Een betere inrichting van de openbare weg.

Het project in verband met het wegwerken van gevaarlijke punten in Vlaanderen wordt voortgezet in samenwerking met de provincies. De inhaaloperatie voor de aanleg van veilige fietspaden wordt verder gezet, zodat op middellange termijn langs of nabij elke Vlaamse gewestweg veilige **fietsvoorzieningen** aanwezig zijn. De oprichting van het Fietsfonds moet daarnaast de aanleg van bovenlokale fietsvoorzieningen op gemeentewegen ondersteunen.

Bij de vormgeving van de weginfrastructuur zal het Vlaams Totaalplan Fiets een belangrijke ondersteunende plaats innemen. Dit plan is opgebouwd vanuit 2 centrale doelstellingen: het fietsgebruik bevorderen en de verkeersveiligheid voor de fietsers vergroten. Van essentieel belang daarbij is dat eerder ontwikkelde instrumenten (vademecum Fietsvoorzieningen, vademecum Voetgangersvoorzieningen) een zo ruim mogelijke ingang vinden bij de realisatie van verkeersveilige infrastructuur. Het

vademecum Voetgangersvoorzieningen legt o.a. sterk de nadruk op **veilige oversteekvoorzieningen voor voetgangers**.

5.1.7. Operationele doelstelling: **Inspiraak van relevante partners.**

Er bestaan heel wat verenigingen die zich niet binnen het mobiliteitsveld bewegen, maar hiervoor wel regelmatig specifieke acties uitwerken (Gezinsbond, **ouderenverenigingen**,...). Hun bekommernissen, suggesties en acties kunnen gekaderd worden binnen de uitgangspunten van het gemeentelijk mobiliteitsplan. De gemeentelijke begeleidingscommissie kan hiervoor als aanspreekpunt dienen.

6. LEVENSLANG EN LEVENSBREED LEREN

De maatschappij wordt steeds complexer en stelt bovendien steeds hogere eisen. In heel wat toekomstscenario's krijgt competentie een centrale rol.

Het VN-actieplan stelt in dit verband terecht dat de kennismaatschappij vereist dat het beleid **een leven lang toegang tot onderwijs en scholing waarborgt**. Blijvende toegang tot onderwijs en scholing is van essentieel belang voor het in stand houden van de productiviteit van zowel individuen als landen. In alle landen geldt een levenslang leren als randvoorwaarde voor de deelname van ouderen aan het arbeidsproces.

De stijging van scholing en competenties (kennis en vaardigheden) bij een deel van de bevolking creëerde een diepe kloof met groepen uit de samenleving die daartoe veel minder kansen hebben gekregen. Ouderen met een relatief lage scholing kunnen op de arbeidsmarkt de competentieontwikkeling van jongeren niet bijbenen. Ook de participatie aan levenslang leren is niet evenwichtig verdeeld over alle bevolkingsgroepen. In het volwassenenonderwijs speelt een duidelijk Mattheüseffect. Het zijn immers vooral de hooggeschoolden die van het aanbod (en onder andere ook de opleidingscheques) gebruik maken.

Bij de jonge ouderen (55-64 jaar) is 62% kort geschoold. Bij de oudsten (75-85 jaar) is zelfs vier op vijf kort geschoold. Alleen al in deze zin vormt de vergrijzing een belangrijke uitdaging voor levenslang leren. De thema's waarover ouderen wensen te leren zijn leeftijdsgebonden. Jonge ouderen willen leren in functie van de nieuw verworven vrije tijd en willen hun dromen van weleer waarmaken. Vanaf 75 jaar verschuift de aandacht naar de gezondheidssituatie, zowel preventief als curatief. Op hoge leeftijd komen vragen rond de diepste levenservaringen naar boven.

Aan oudereneducatie moet binnen het beleid gericht op levenslang leren een eigen plaats gegeven worden. Ouderen moeten bvb. optimaal kunnen genieten van de nieuwe informatietechnologie. Dit omvat zowel het toegankelijk maken van de digitale informatiestromen, het kenbaar en toegankelijk maken van producten met gesofisticeerde informatietechnologie als het ontwerpen van oudervriendelijke en eventueel aangepaste

techniek en/of producten. In het onderwijs moet expliciet aandacht geschonken worden aan de problematiek van de “vergrijzing” en aan de consequenties hiervan voor de persoon en de gemeenschap.

Daarnaast moet er uitdrukkelijk werk worden gemaakt van het versterken van de sociale competentie. Er moet meer plaats worden gegeven aan het uitwisselen van kennis en ervaring tussen de generaties.

Maatschappelijke participatie is een belangrijke randvoorwaarde voor het ontwikkelen van kennis en vaardigheden. Cultureel wordt participatie aanzien als een doelstelling bestaande uit twee onlosmakelijk met elkaar verbonden aspecten, namelijk enerzijds het “deelnemen” en anderzijds het “deelhebben” aan (culturele) activiteiten.

Verschillende drempels (zoals mobiliteit, toegankelijkheid, programmatie, sociale bereikbaarheid, onveiligheidsgevoel) die in het bijzonder voor ouderen een belemmering tot participatie vormen moeten verlaagd worden zodat voor deze specifieke leeftijdsgroep die nood heeft aan sociale contacten en activiteiten de mogelijkheden geboden worden om actief of passief deel te nemen aan deze activiteiten. Het sociaal-culturele volwassenenwerk en het verenigingsleven in het bijzonder is een belangrijke actor tot het integreren van verschillende bevolkingsgroepen in de maatschappij. Door de subsidiëring van een ruime waaier van organisaties beoogt het beleid op het vlak van sociaal-cultureel werk een grotere middenveldparticipatie van deze uiteenlopende maatschappelijke groepen. Oudereneducatie vormt hiervan een belangrijk facet.

6.1. Strategische doelstelling: Gelijke kansen gedurende het gehele leven met betrekking tot onderwijs, scholing en omscholing met inbegrip van beroepskeuzevoorlichting en arbeidsbemiddeling

6.1.1. Strategische subdoelstelling 1: Een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt

Nieuwe vormen van arbeidsgerichte certificering in het volwassenenonderwijs en het post-secundair onderwijs moeten mensen kansen geven. Het onderwijs moet alle talenten waarderen en ontwikkelen, ook van ouderen: zowel intellectuele kennis als technische vaardigheden, handigheid, sociale vaardigheden, creativiteit, ondernemingszin, enz. Onderwijs en vorming moeten op een samenhangende manier mensen vormen met brede persoonlijkheden en competenties die ook op de arbeidsmarkt gevaloriseerd worden.

6.1.1.1. Operationele doelstelling: Uitvoering van het decreet over het verwerven van een titel van beroepsbekwaamheid

Het Ervaringsbewijs bestaat nu al voor autobuschauffeur, autocarchauffeur, begeleider buitenschoolse kinderopvang, callcenteroperator, industriële schilder en torenkraanbestuurder. Een website <http://www.ervaringsbewijs.be> schept meer duidelijkheid.

Tegen eind 2007 zal de overheid voor 21 beroepen een ervaringsbewijs uitreiken en tegen eind 2008 voor 36 beroepen.

6.1.1.2. Operationele doelstelling: Uitwerken van een kwalificatiestructuur

In 2006 nog zal een generieke kwalificatiestructuur gerealiseerd worden, die tegen eind 2007 decretaal verankerd wordt. Vanaf 2008 willen we van start gaan met het ontwerpen en valideren van kwalificaties.

Alle soorten kwalificaties die worden aangeboden door organisaties die door de overheid erkend zijn en aan bepaalde kwaliteitsvoorwaarden voldoen krijgen daarin een plaats (diploma secundair onderwijs, diploma van master, VDAB-certificaten, gecertificeerde Syntra-opleidingen, titels van beroepsbekwaamheid...)

Het hanteren van bepaalde kwalificaties kan bijdragen tot de emancipatie van bepaalde doelgroepen: de kwalificatiestructuur zal helpen om de competenties van zoveel mogelijk mensen, ook van ouderen, zichtbaar te maken, te ordenen en te vertalen in gevalideerde kwalificaties. Door de onderlinge samenhang van de kwalificaties te verduidelijken kunnen mensen zien welke competenties ze moeten bijschaven om een andere kwalificatie te bereiken. Bijzondere aandacht gaat naar de eerste niveaus van het kwalificatieraamwerk opdat de kwalificatiestructuur een bijdrage levert tot sociale inclusie

6.1.1.3. Operationele doelstelling: Meer dynamiek in een breder levenslang leren

Als we de deelname aan levenslang en levensbreed leren volgens onderwijsniveau bekijken, dan valt de schrijnende ondervertegenwoordiging van laaggeschoolden op. Ook de lage participatie van **ouderen** springt in het oog. De overheid staat dus voor de opdracht meer dynamiek te brengen in de opleidingen voor volwassenen om het leren aantrekkelijk en relevant te maken, ook voor hen die daar nu nog niet veel boodschap aan hebben. Daarvoor is meer nodig dan financiering van een publiek opleidingsaanbod alleen. De overheid moet ook impulsen geven voor een levenslang leren dat sterker gericht is op een breder en ruimer publiek.

Tegen eind 2006 wordt een discussienota voorbereid over de wijze waarop de overheid het opleidingslandschap voor volwassenen in Vlaanderen vorm wil geven.

Voor het ouderenbeleidsplan relevante onderwijsgerelateerde indicatoren, die ook gehanteerd worden op Europees niveau, zijn:

- Deelname van volwassenen aan Onderwijs en Vorming
- Scholingsgraad van de bevolking
- Arbeidsmarktdeelname van de bevolking

Deze indicatoren concentreren zich op 25-64 jarigen (15-64-jarigen voor deelname van Volwassenen aan Onderwijs en Vorming), maar een opsplitsing vanaf een bepaalde leeftijd is mogelijk.

Voor de deelname aan onderwijs en vorming beschikt het departement Onderwijs en Vorming ook over absolute en relatieve cijfers voor het hoger onderwijs, het onderwijs

voor sociale promotie en het deeltijds kunstonderwijs. Deze cijfers zijn beschikbaar per geboortjaar, en kunnen dus ook aangeleverd worden voor personen ouder dan 64 jaar .

6.1.1.4. Operationele doelstelling: Uitvoeren van het strategisch plan geletterdheid

Wetenschappelijk onderzoek detecteerde ouderen als risicogroep voor geletterdheid (hoog aantal 56-65jarigen in het laagste vaardigheidsniveau). Het Strategisch Plan Geletterdheid wil deze problematiek op gecoördineerde wijze aanpakken.

Geplande acties: de verhoging van het aantal opleidingstrajecten in de basiseducatie, een gerichte toeleiding naar de basiseducatie op basis van screeningsinstrumenten, uitbouw van duale trajecten en geletterdheidstraining in opleidingen op de werkvloer, partnerships met de sociale partners en inzet van instrumenten als sectorconvenants en diversiteitsplannen voor engagementen rond deze problematiek.

6.1.1.5. Operationele doelstelling: Werving, intake en trajectbegeleiding

Volwassenen die nood hebben aan vorming moeten beter en duidelijker geïnformeerd worden over welke opleidingen tot welke kwalificaties leiden en welke competenties ze kunnen ontwikkelen. Er moet ook meer aandacht gaan naar de begeleiding en ondersteuning van cursisten.

In het nieuwe decreet voor volwassenenonderwijs worden die centra die zich specifiek naar de zwakkere doelgroepen richten, zoals de basiseducatie en het tweedekansonderwijs, versterkt. Zij zullen een meer zichtbare plaats hebben in het landschap van volwassenenonderwijs. Maar ook de andere centra met een soms zeer laagdrempelig aanbod voor laaggeschoolden, zoals het huishoudelijk onderwijs en tal van beroepsopleidingen, moeten binnen het landschap van volwassenenonderwijs duidelijk zichtbaar gepositioneerd worden.

6.1.2. Strategische subdoelstelling 2: Een nieuw financieringssysteem voor het onderwijs

6.1.2.1. Operationele doelstelling: Brede School

Het schoolse overstijgen en bijdragen tot het creëren van een beter leefbare situatie voor leerlingen, omgeving en buurt is het opzet van de brede school. Dit project houdt de mogelijkheid in om andere functies in het gebouw onder te brengen door samenwerking met derden.

In juni 2006 werden proefprojecten rond brede school geselecteerd, die in september zijn opgestart. Een aantal ervan werken samen met ouderenverenigingen. De stuurgroep “brede school” bewaakt de voortgang van deze projecten.

6.1.2.2. Operationele doelstelling: Een nieuw decreet voor het volwassenenonderwijs

Een nieuwe structuur moet de aanbieders van volwassenenonderwijs voortaan meer en beter met elkaar doen samenwerken. De instellingen voor volwassenenonderwijs worden gegroepeerd in dertien regionale consortia. Elk centrum voor basiseducatie en voor volwassenenonderwijs krijgt een zelfde basisfinanciering voor zijn personeel. De ervaring die leraren opdeden buiten het onderwijs, wordt voortaan erkend: hun geldelijke anciënniteit wordt berekend op basis van hun RSZ-prestaties. Het Vlaams Kennis- en Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs zal de centra begeleiden, de nascholing voor directies en leraren coördineren en de kwaliteit bewaken. De goedkeuring van het decreet volwassenenonderwijs is voorzien vóór 1 september 2007. Er zijn nog geen initiatieven gepland die specifiek op ouderen gericht zijn.

6.1.2.3. Operationele doelstelling: Ondersteuning van de regionale volkshogescholen

Socius vzw, het steunpunt voor het sociaal-culturele volwassenenwerk, heeft in haar beleidsplan de ondersteuning van organisaties in hun werking met doelgroepen als strategische doelstelling opgenomen. Eén van die doelgroepen zijn de **ouderen**. Ter uitvoering van deze strategische doelstelling werkte het steunpunt enkele publicaties rond **oudereneducatie** uit: een cahier rond “Sociaal-cultureel werk van, voor en met ouderen” en de publicatie “Lang zullen ze leren. Educatief werken met ouderen”.

Daarnaast nam het steunpunt Socius vzw in 2005 deel aan het Grundtvigproject PEFETE (Pan-European Network for Education of the Elderly). Dit driejarige project (2004 – 2006) wil theorie, praktijk en methoden in oudereneducatie in kaart brengen. Tevens wordt onder meer de vraag gesteld hoe het Europese beleid een bijdrage kan leveren tot het levenslang leren en wordt er gepleit voor meer aandacht voor een aantrekkelijke leercultuur voor ouderen.

6.1.3. Strategische subdoelstelling 3: Waarborgen dat de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën ten goede komen aan de gehele bevolking

6.1.3.1. Operationele doelstelling: Uitvoering geven aan het Digitaal Actieplan Vlaanderen

Eén van de eerste verwezenlijkingen in dit verband zijn de **subsidies voor ondertiteling van programma's voor doven en slechthorenden**. Op 15 december 2005 sloot de Vlaamse Regering een principeverklaring met de Niet-Openbare Regionale Televisieverenigingen Vlaanderen vzw (NORTV). NORTV is de koepelorganisatie van de 10 Vlaamse regionale televisieomroepen (ATV, AVS, Focus, Kanaal 3, Ring TV, ROB Televisie, RTV, TV Brussel, TV Limburg en WTV). Dat wordt momenteel uitgevoerd.

6.2. Strategische doelstelling: Volledige benutting van het potentieel en de expertise van mensen van alle leeftijden, rekening houdend met opgedane ervaring

6.2.1. Strategische subdoelstelling 1: Beleidsvoerend vermogen van scholen versterken

Conform operationele doelstelling 6.1.2.2 wordt leraren aanwerven makkelijker: niet enkel diploma's maar ook eerder of elders verworven competenties worden erkend. De ervaring die leraren opdeden buiten het onderwijs, wordt voortaan erkend: hun geldelijke anciënniteit wordt berekend op basis van hun RSZ-prestaties.

6.2.2. Strategische subdoelstelling 2: Aanpassing loopbanen van leraren⁹¹

Onderwijs is een sector die zijn oudere werknemers te vroeg kwijtraakt. Dit kost niet alleen geld, maar betekent ook een verlies van goede krachten. Dat de leerkracht zijn hele loopbaan vast zit in hetzelfde stramien speelt hierin een belangrijke rol. Leerkrachten moeten gestimuleerd worden om langer actief te blijven en om graag te blijven werken. De baan moet boeiender worden, met de mogelijkheid om af en toe eens uit te wijken naar een andere taak/functie in de eigen school of daarbuiten.

6.2.2.1. Operationele doelstelling: Loopbaanontwikkeling en taakdifferentiatie

Leraren-in-opleiding, stagiairs en startende leraren zullen beter begeleid worden. Mentoren in de scholen hebben daarin een sleutelrol.

Vanaf het schooljaar 2006-2007 krijgen scholen en centra voor volwassenenonderwijs uren om mentoren in te zetten. Zo kunnen ze ervaren leerkrachten deeltijds vrij maken voor de begeleiding van stagiairs (tijdens de opleiding), leerkrachten in opleiding (met betaalde stage na de opleiding) en starters (startende afgestudeerden). Vanaf het schooljaar 2006-2007 is voor deze begeleiding 7,9 miljoen euro ter beschikking. Cao VIII trekt voor 2008 5 miljoen euro extra uit voor mentoruren. Daarmee zal het aantal uren

⁹¹ Voor het ouderenbeleidsplan relevante onderwijsgerelateerde indicatoren, die ook gehanteerd worden op Europees niveau, zijn:

Leerkrachtenprofiel (met daarin onder meer evolutie van de leerkrachtenpopulatie qua leeftijdsverdeling)

Andere indicatoren voor de aanwezigheid van oudere werknemers binnen de onderwijssector, die het departement Onder en Vorming kunnen aanleveren:

Voor alle onderwijsniveaus: bestuurs- en onderwijzend personeel en andere personeelscategorieën naar leeftijd, statuut en geslacht (eventueel opgesplitst per onderwijsniveau)

Voor alle onderwijsniveaus: bestuurs- en onderwijzend personeel en andere personeelscategorieën in terbeschikkingstelling voorafgaand aan het rustpensioen.

begeleiding per beginnende leerkracht ongeveer verdubbelen. Mentorschap kan voor oudere leerkrachten een welkom alternatief vormen voor het zelf lesgeven.

Op basis van het flexibiliseringsdecreet zullen zij-instromers (mensen met beroepservaring in andere sectoren) in de lerarenopleiding vrijstellingen kunnen krijgen op basis van hun elders verworven competenties (EVC) en eerder verworven kwalificaties (EVK). Het statuut leerkracht-in-opleiding (LIO) maakt de lerarenopleiding ook aantrekkelijker voor zij-instromers.

6.2.3. Strategische subdoelstelling 3: Het sociaal-cultureel vormingswerk stimuleert de ontwikkeling van ouderen en hun deelname aan de maatschappij

De uitgekeerde subsidies op basis van op basis van het decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-culturele volwassenenwerk aan organisaties die zich in hun werking richten tot ouderen moeten er – idealiter – toe leiden dat deze doelgroep gestimuleerd wordt tot het opnemen van een bepaalde vorm van maatschappelijk engagement of sociale actie.

Zo dragen o.m.

- NEOS, Netwerk van Ondernemende Senioren,
 - OKRA, trefpunt 55+,
 - Liberale Beweging voor Volksontwikkeling,
 - Verbond van Senioren,
 - Vlaams Verbond voor Gepensioneerden,
 - S-Plus,
 - Integraal, Bewegingscentrum actief ouder worden
- bij tot kennisverwerving en competentieontwikkeling van ouderen.

De vormingspluscentra – dit zijn de regionale volkshogescholen – organiseren in samenwerking met het sociaal-culturele verenigingsleven “seniorsurfclubs”, dit zijn wekelijkse ontdekkingstochten op het internet. (Zie ook 6.1.2.3)

Tenslotte behoort het stroomlijnen van de bestaande initiatieven op het vlak van verkeers- en mobiliteitseducatie tot **één kenniscentrum** (zie 5.1.5) mee tot het invullen van deze doelstelling.

7. EEN TOEREIKEND INKOMEN

De verzorgingsstaat heeft de opdracht om ook voor de meest zwakken in de samenleving de voorwaarden voor een menswaardig leven te scheppen. Niet elke oudere heeft de kansen en mogelijkheden gekregen om een goed pensioen op te bouwen, hoger opgeleid te zijn, een eigen woning te verwerven, enz... Deze groep moet de eerste zorg zijn voor de overheid.

Binnen de grenzen van de eigen bevoegdheden werkt de Vlaamse overheid er mee aan om een betaalbare en voor iedereen toegankelijke (basis)zorg te organiseren. Ook op het vlak van huisvesting treedt de Vlaamse overheid ondersteunend op voor de meest kwetsbare ouderen. Zo wordt o.m. de mogelijkheid geboden om op lokaal niveau te beslissen om een aantal aangepaste en toegankelijke sociale woningen specifiek voor ouderen te bestemmen.

7.1. Een inclusief armoedebelief

Op 21 maart 2003 keurde het Vlaamse parlement het armoededecreet goed om de bestrijding van de armoede in Vlaanderen op structurele wijze aan te pakken. In uitvoering van dit decreet werd het Vlaamse netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen, opgericht. Dit netwerk ondersteunt de armenverenigingen in hun werking en vervult een brugfunctie tussen de armenverenigingen en de overheid.

De keuze voor een inclusief armoedebelief belet niet dat Vlaanderen het armoedebelief prioritair wil focussen op kinderarmoede en **armoede bij ouderen**, laaggeletterdheid en de gelijke toegang tot de kwalitatieve preventieve en curatieve gezondheidszorg op alle niveaus, met inbegrip van de geestelijke gezondheidszorg. Het armoederisico onder 65-plussers in Vlaanderen is zo'n 3 keer hoger dan bij -50-jarigen.

7.2. Inkomenszekerheid, sociale bescherming/sociale zekerheid en voorkoming van armoede

Sociale zekerheid, leefloon, minimumlonen...: de meeste domeinen die met inkomen te maken hebben, zijn federale materie. Vlaanderen kan voor dit recht dus maar een beperkte bijdrage leveren. Toch zijn er al verschillende stappen gezet.

7.2.1. Strategische doelstelling: Ontwikkelen en implementeren van beleid dat erop is gericht te waarborgen dat alle ouderen een adequate economische en sociale bescherming genieten

7.2.1.1. Operationele doelstelling: Invoeren van programma's die de arbeidsparticipatie van laaggeschoolde oudere werknemers moeten verhogen, waardoor zij ook toegang hebben tot stelsels voor sociale bescherming/sociale zekerheid

Maatregelen:

– Invoegbedrijven

Binnen het impuls- en ondersteuningsprogramma voor de meerwaardeconomie heeft Vlaanderen de invoegbedrijven en de bijbehorende invoegafdelingen ontwikkeld. Invoegbedrijven zijn startende ondernemingen die mensen uit kansengroepen aan kunnen werven tegen bijzonder gunstige voorwaarden. Het aandeel **ouderen** blijft doorheen de jaren schommelen rond de 17%.

- **Sociale werkplaatsen**

Sociale werkplaatsen bieden een bijzondere arbeidsorganisatie en een aangepaste begeleiding aan de moeilijkste doelgroep van langdurig werklozen. Opvallend is de **relatief hoge leeftijd van de werknemers in de sociale werkplaatsen**.

- **Arbeidszorg**

Arbeidszorg richt zich tot personen die niet kunnen werken in het reguliere of beschermde arbeidscircuit vanwege persoonsgebonden kenmerken zoals psychische instabiliteit, een extreem lage stressbestendigheid, een handicap of een gebrek aan zelfvertrouwen. Er wordt voor deze doelgroep bewust geen nieuw circuit gecreëerd: het concept arbeidszorg wordt geïntegreerd binnen de bestaande structuren en voorzieningen.

7.2.1.2. Operationele doelstelling: Zorgen voor advies en begeleiding van ouderen met betrekking tot alle aspecten van sociale veiligheid/sociale zekerheid.

Maatregelen:

- **Uitgave 60+ gids**

Deze “Gids voor wie het pensioen nadert of bereikt heeft” werd inmiddels al 11 keer uitgegeven, telkens in een bijgewerkte versie. Een volgende versie is klaar en wordt verspreid. Doelgroepen zijn de gepensioneerden, de personen die de pensioenleeftijd bereiken en de opleidingsinstituten voor potentiële werkers in de ouderensector.

- www.rechtenverkenner.be.

Deze website bundelt informatie over sociale voordelen en tegemoetkomingen op federaal, Vlaams, provinciaal en gemeentelijk niveau. Er kan gezocht worden per doelgroep (o.m. ouderen), per thema, op basis van persoonlijke gegevens, of in de totale lijst met voordelen en tegemoetkomingen.

7.2.1.3. Onderzoeken van de mogelijkheden van innovatieve programma’s voor sociale bescherming/sociale zekerheid die het federale stelsel aanvullen

Maatregelen:

- **Maximumfactuur voor niet-medische zorgkosten**

De Regering wenst te onderzoeken met welke niet-medische kosten zwaar zieke personen worden geconfronteerd. Hiermee wordt de eerste stap gezet om te

komen tot een maximumfactuur in de zorg, die zorgbehoevenden beschermt tegen onaanvaardbaar hoge kosten in vergelijking met hun financiële draagkracht.

- Handhaving en verdere uitbouw van de Vlaamse **zorgverzekering**. (zie ook: 1.2.1.1. Bevorderen van gelijke toegang tot zorg onder andere door de tarieven voor gebruikers te verlagen of af te schaffen, verzekeringsstelsels in te voeren en andere financiële ondersteuningsmaatregelen te treffen)

Om de financiële leefbaarheid van de Vlaamse zorgverzekering te verzekeren wordt de dotatie vanuit de algemene middelen vanaf 2006 jaarlijks geïndexeerd. Bovendien wordt jaarlijks een demografische groeicomponent in rekening gebracht. Het reservefonds heeft in 2006 een extra stimulans gekregen door een eenmalige bijkomende dotatie van 145 miljoen euro en zal eind 2006 bijna 670 miljoen euro bevatten.

Met ingang van 1 januari 2006 is de uitkering voor mantel- en thuiszorg verhoogd van 90 euro tot 95 euro. Op 1 januari 2007, 2008 en 2009 wordt de uitkering verder verhoogd met telkens 10 euro.

Vanaf juli 2006 treedt de administratieve geldboete in werking. Ruim 80.000 personen die minstens driemaal de ledenbijdrage niet correct hebben betaald, krijgen een boete van 100 euro tot 250 euro. Op die manier blijven de inkomsten van de Vlaamse zorgverzekering uit ledenbijdragen gevrijwaard. Dat zal ook in 2007 en de daaropvolgende jaren zo blijven.

- Het algemeen welzijnswerk wil met het aanbod **zorgwonen** een antwoord geven op de vergrijzing van thuislozen. Dat gebeurt door hen blijvend de structuur en begeleiding te bieden die een maximale autonomie en zelfredzaamheid waarborgen. Dat wordt vertaald in twee doelstellingen: 1) thuislozen opnemen die elders wegens hun zorgbehoefte zouden worden geweigerd; 2) maken dat thuislozen die anders wegens hun zorgbehoefte zouden moeten vertrekken, toch in het centrum voor algemeen welzijnswerk opgevangen kunnen blijven.
Negen autonome centra voor algemeen welzijnswerk hebben extra middelen ontvangen om dit aanbod uit te bouwen.

- De Vlaamse overheid ontwikkelt specifieke instrumenten om armen (landbouwers en/of ouderen) op het platteland op te sporen, te bereiken en verder te begeleiden via geïntegreerde armoedebestrijdingsprogramma's. (zie ook: 4.1.1. Maatregelen van onderzoek naar woonbehoeften en het gebruik van de openbare ruimte door ouderen)
Vlaanderen zoekt daarvoor aansluiting bij AGRICALL, een telefonische hulplijn die psychologische bijstand verleent aan landbouwers in moeilijkheden en ook alle omkaderingsberoepen sensibiliseren: medewerkers van landbouworganisaties, veeartsen, huisartsen in landelijke gebieden,

vee(voeder)handelaars, gemeente- en provinciedewerks. Deze personen zijn vaak diegene die zien wanneer het voor de landbouwers moeilijk wordt. Zij kunnen dan verder doorverwijzen.

Digitaal wordt de informatie gebundeld op www.netagri.be, een website als wegwijzer voor land- en tuinbouw(st)ers in moeilijkheden

- vrijstelling van successierechten ten voordele van de langstlevende partner voor het netto-aandeel in de gezinswoning. (Zie ook: 3.6.2)

7.3. Specifieke aandacht voor ouderen in de sociale huisvesting

De nieuwe Vlaamse Wooncode geeft aan lokale besturen de mogelijkheid om binnen de toegangsvoorwaarden van de sociale huisvesting een lokaal beleid ten voordele van bepaalde doelgroepen te voeren. De ouderen vormen één van deze doelgroepen. (zie ook: 4.2.1)

8. EEN RIJKDOM AAN VERSCHIEDENHEID

8.1. Veroudering van de allochtone gemeenschap

8.1.1. Omgaan met diversiteit is een uitdaging voor de ganse samenleving.

Een belangrijke stap naar een interculturele samenleving is dan ook dat we mensen van allochtone afkomst ook gaan beschouwen als onze ouderen. De verantwoordelijkheid ten aanzien van deze groepen uit de bevolking, die maatschappelijk zwak staan en in het verleden veelal weinig aandacht kregen, moet immers op de eerste plaats bij de samenleving gelegd worden. Zij moet er voor zorgen dat deze mensen voldoende kansen aangereikt krijgen om ook als ze ouder worden een menswaardig leven te hebben.

8.1.2. Allochtone ouderen moeten erkend worden als een groep met specifieke problemen.

In de oudere bevolkingsgroep maken de allochtonen tot nu toe nog een kleine minderheid uit. Het is echter een minderheid waarvan de noden moeten worden erkend.

8.1.3. Als er geen antwoord wordt gegeven op de specifieke hulpvragen van allochtone ouderen, dan dreigen ze een risicogroep te worden.

8.1.4. Zorg op maat betekent: interculturaliteit aanwezig brengen in diensten en voorzieningen en ruimte bieden voor een categoriaal aanbod

Het veronderstelt dat alle betrokkenen, allochtone ouderen, autochtone ouderen, de voorziening en het personeel dat er werkzaam is, bekwaam (geworden) zijn in het omgaan met (culturele) verschillen in een hulpverleningssetting of, al naar gelang het geval, in een leef- en woonsituatie. Het vergt niet alleen een houding van uitdrukkelijk respect voor de verschillen tussen de betrokken gemeenschappen, maar ook het treffen

van een aantal praktische schikkingen, zoals bvb op het gebied van voeding, godsdienstbeleving (bv. gebedsruimte) of andere elementen die in de beleving van een aantal culturen een belangrijke rol spelen, zoals bvb een taboe op de verzorging van vrouwen door mannen.

8.2. Het Vlaamse minderhedenbeleid

Op 26 maart 2004 keurde de Vlaamse regering het nieuwe strategische plan minderhedenbeleid goed. Dit plan zet het minderhedenbeleid op nieuwe sporen. Hiermee kiest de Vlaamse overheid positie in het continue debat over het 'samenleven in diversiteit'.

8.2.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat etnisch-culturele minderheden met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod.

Maatregelen:

- Racisme en discriminatie in de welzijnsvoorzieningen wordt actief bestreden.
- Welzijn start een inhaalbeweging vanaf januari 2005 met als doel om tegen 2010 een aanzienlijke toename te verkrijgen van allochtone personeelsleden in verzorgende en verplegende functies zodat het personeelsbestand in die functies beter de etnisch-culturele samenstelling van de bevolking weerspiegelt. Dit gebeurt via een gamma van projecten gericht op opleiding en tewerkstelling. In 2004 en 2005 verdeelde de Vlaamse overheid financiële middelen van het Europees Sociaal Fonds onder een aantal opleidingscentra voor polyvalent verzorgenden om o.m. voor allochtone kandidaten een geïndividualiseerd opleidingstraject met meer slaagkansen te kunnen aanbieden. Verschillende opleidingscentra richten ook een vooropleiding voor allochtonen in, die gericht is op het verwerven van een basiskennis van de Nederlandse taal en van praktische vaardigheden. Het volledige traject duurt twee jaar. Het bestaat uit een basismodule Nederlands als tweede taal, een schakeltraject voor laaggeschoolde volwassenen die leren leren en communiceren, en een oriëntatie- en ingroeimodule rond social profit.
- Subsidies werden en worden verleend ter ontwikkeling van een lespakket voor hulpverleners en zorgenverstrekkers in de ouderen- en thuiszorg over het omgaan met ouderen van buitenlandse afkomst
- De Vlaamse overheid biedt prioritair mogelijkheden aan initiatiefnemers uit de **ouderenzorg** en de kinderopvang, gelegen in de gebieden met een grote aanwezigheid van etnisch-culturele minderheden, om een evenredig

toegankelijke en kwaliteitsvolle dienstverlening aan allochtone ouderen en jonge kinderen en hun omgeving te garanderen.

8.2.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan etnisch-culturele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen

Maatregelen:

- Racisme en discriminatie in de gezondheidsvoorzieningen wordt actief bestreden.
- De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties (logo's, Kind en Gezin, mutualiteiten, ...) over het gepaste preventiemateriaal en –methodieken beschikken of deze ontwikkelen en de nodige inspanningen doen om etnisch-culturele minderheden te bereiken.

8.3. Het Vlaamse gelijkekansenbeleid

8.3.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat holebi's met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod.

Maatregelen:

- Homofobie en discriminatie in de welzijnsvoorzieningen wordt actief bestreden.
- Gelijke Kansen liet een onderzoek uitvoeren met betrekking tot de operationalisering van het concept holebivriendelijkheid in de zorgsector. Dit resulteerde in twee sensibiliserende instrumenten, die concreet bestaan uit vragenlijsten. Het eerste instrument is gericht naar het management, het tweede naar individuele zorgverstrekkers. Het eerste focust op de organisatiecultuur en toetst of de randvoorwaarden voor een holebivriendelijk zorgaanbod vervuld zijn op het niveau van organisatie en beleid, personeel en opleiding, intake en dienstverlening. Het tweede instrument heeft betrekking op 'culturele competentie' en focust op kennis, vaardigheden en attitudes van zorgverstrekkers betreffende holebi's. Samen met Welzijn worden deze instrumenten in de zorgsector geïmplementeerd.

8.3.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan seksuele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen

Maatregelen:

- Homofobie en discriminatie in de gezondheidsvoorzieningen wordt actief bestreden.
- De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties over het gepaste preventiemateriaal en –methodieken beschikken of deze ontwikkelen en de nodige inspanningen doen om een gepast antwoord te bieden op de zorgnoden van holebi-senioren.

8.4. Ouderen in beeld

Dé strategische doelstelling in dit verband luidt: **Meer erkenning door het grote publiek van de autoriteit, wijsheid, productiviteit en andere belangrijke bijdragen van ouderen.**

Maatregelen:

Enkel een volgehouden campagne, samen met de toegenomen weerbaarheid van de beoogde doelgroep, kan de maatschappelijke positionering van ouderen versterken. De structureel gegarandeerde **werkingsmiddelen** voor het OuderenOverlegKomitee, nu de Vlaamse Ouderenraad, is daartoe een middel.

Positieve beeldvorming erkent en benoemt ook de maatschappelijke rol van het **rusthuis** in de 21ste eeuw. Het kijk- en leesboek “**Rusthuizen inspireren rusthuizen in positieve beeldvorming**”, opgezet met experimentele projectsubsidies, is de neerslag van een gezamenlijk project van drie rusthuiskoepels om de beeldvorming rond ouderen, en meer bepaald ouderen in een residentiële omgeving, in positieve zin te beïnvloeden.

Maar dat mag de rusthuizen er niet van weerhouden in de eerste plaats zelf een strategie te ontwikkelen inzake positieve beeldvorming, eigen initiatieven te nemen en acties te plannen. Ook dat onderstreept het project. Het is trouwens de Vlaamse overheid die de rusthuizen in het kader van de **zorgstrategische plannen** ertoe aanzet na te denken over hoe zij zichzelf positief kunnen positioneren in hun onmiddellijke omgeving en de maatschappij.

ADVIES VAN DE VLAAMSE OUDERENRAAD

Advies 2007/1 van de Vlaamse ouderenraad op het Vlaams ouderenbeleidsplan 2006 – 2009

Vlaamse ouderenraad

Commentaar en Reactie van de Vlaamse Regering

Inleiding

Plan weinig ambitieus. De ouderen verwachten dat een volgend plan bij het begin van de regeerperiode wordt opgesteld, dat het duidelijk stoelt op een grondige analyse, waarop een coherent plan volgt mét maatregelen die tegemoet komen aan de vastgestelde noden, dit alles met een resultaatsverbintenis. Daarom stelt de Vlaamse Ouderenraad voor om de omgevingsanalyse op te stellen voor het einde van de lopende regeerperiode. Samen met de evaluatie van de uitvoering van voorliggend Vlaams Ouderenbeleidsplan kan deze onmiddellijk de aanzet vormen tot een sterk en gefundeerd tweede Vlaams Ouderenbeleidsplan. Maar toch is dit eerste Vlaams Ouderenbeleidsplan een doorbraak.	Het plan geeft een realistisch overzicht van de maatregelen die de Vlaamse Regering neemt en wil nemen in het kader van haar ouderenbeleid. Dit plan bindt alleen deze Regering en is niet opgevat als een memorandum ten aanzien van volgende regeringen. De visie en de missie van het Vlaams ouderenbeleid, zoals in deel 2 van het ouderenbeleidsplan werd geschreven, is uiteraard wel legislatuuroverschrijdend en schetst de krijtlijnen waarbinnen het Vlaamse ouderenbeleid zich de volgende jaren kan ontwikkelen. Een volgende versie van het plan moet alleszins vóór het aantreden van de volgende Vlaamse Regering worden voorbereid, bij voorkeur in nauw overleg met de Vlaamse ouderenraad. Zodat ook hier en aantal inzichten en/of maatregelen naar voren kunnen geschoven worden bij de opmaak van een nieuw regeerakkoord.
---	--

Algemene bedenkingen

In de nota zelf komt de inspraak en de participatie van de doelgroep bijzonder weinig aan bod. Bovendien ontbreekt elke planning voor de uitvoering van het lokale ouderenbeleid. De ouderen én vele gemeenten zijn gesensibiliseerd. Vermits de uitvoeringsbesluiten er nog niet zijn, dient hier werk van gemaakt te worden in 2007.	Ouderenparticipatie komt aan bod in hoofdstuk 3 onder 3.5. Strategische doelstelling: De deelname van ouderen aan het besluitvormingsproces wordt bevorderd op alle niveaus. Hierin wordt verwezen naar de structurele subsidiëring van de Vlaamse ouderenraad. De uitvoering van het ouderenbeleid op lokaal vlak wordt opgenomen in 2007.
---	---

Het bestuursniveau van de provincie is niet opgenomen in het ouderenparticipatiedecreet De band tussen de drie delen van het plan (omgevingsanalyse, missie/visie, plan) is onduidelijk of afwezig. Een situering van het Vlaamse ouderenbeleid in een federale en Europese context ontbreekt. De effecten van het federale en Europese beleid voor de ouderen blijven hierdoor grotendeels buiten beschouwing. De Vlaamse overheid zou moeten aantonen waarvoor Vlaanderen zich op het Europees beleidsniveau wil inzetten en hoe Vlaanderen zal omgaan met de effecten van Europese richtlijnen, actieplannen of aangegane engagementen. Elke administratie heeft haar werk uitsluitend op haar terrein gedaan, zonder dwarsverbanden te leggen. Ook al beperkt het zich tot 2009, het plan heeft de kans laten liggen om in het kader van de toekomstige noden, vandaag al strategische en operationele doelstellingen uit te tekenen en mogelijke alternatieve oplossingsscenario's voor te stellen. Het had op zijn minst maatschappelijk-politiek overleg kunnen plannen om op dit vlak de eerste, noodzakelijke beleidssporen uit te zetten. Met betrekking tot taal is het voor de ouderen best steeds de Nederlandse taal te gebruiken Tot slot blijft de vraag open hoe dit plan naar de doelgroep gecommuniceerd zal worden.	Er is wel degelijk een band tussen de drie delen. De in de omgevingsanalyse opgenomen rubrieken komen ook in de hoofdstukken van deel 3 aan bod en de missie/visie wordt consequent aangehouden. De Europese context komt aan bod in punt 3.1 Silver Economy. “<i>Het exploreren van deze en andere markten, samen met een macro-economische analyse van de vergrijzing, vormt een gedroomde invalshoek om het thema van de veroudering van de bevolking in een positief daglicht te stellen en kan Vlaanderen eventueel aansluiting doen vinden bij het Silver Economy Network of European Regions</i>” Meer situering op internationaal vlak ontbreekt inderdaad. Dit wordt een aandachtspunt voor de opmaak van een tweede versie. De scope van deze eerste versie is beperkt. Voor de opmaak van het plan werd wel een interdepartementale werkgroep opgericht over alle Vlaamse bevoegdheidsdomeinen heen. Ook de Vlaamse Ouderenraad maakte deel uit van deze werkgroep. De resultaten werden telkens ook getoetst en besproken in een interkabinetten-werkgroep. Terechte opmerking. Plan wordt hierop nagekeken. Bij de voorstelling van het plan aan de Vlaamse Regering zal een communicatieplan bijgevoegd worden. Anderzijds is communicatie met en naar de doelgroep ook bij uitsteking een opdracht voor de Vlaamse ouderenraad zelf.
--	---

Specifieke opmerkingen

Deel 1. Omgevingsanalyse

“Verkleuring van de veroudering”: cijfergegevens en aspiraties allochtone ouderen invoegen Gevolgen van de demografische druk op de thuiszorgvoorzieningen (en mantelzorg) beter beschrijven. Quid programmatie en toegankelijkheid van culturele voorzieningen? Quid recreatiesport voor ouderen? Concrete cijfers rond de woonsituatie op het platteland ontbreken. Mobiliteit legt te sterk de nadruk op openbaar vervoer. De oudere als automobilist of zwakke weggebruiker komt (haast) niet aan bod. Hetzelfde geldt voor verkeersveiligheid. Gegevens over de deelname van ouderen aan het (volwassenen)onderwijs en het sociaal-culturele werk ontbreken. Het welvaartspeil van de gepensioneerden wordt best bekeken vanuit de meest recente gegevens zoals in kaart gebracht door COVIVE. Uitkeringen van de Vlaamse Zorgverzekering en de Tegemoetkoming voor Hulp aan Bejaarden moeten gezien worden als kostendekkend en niet als een onderdeel van het basisinkomen of als extra inkomsten. Ondanks dat oudere holebi's vernoemd worden in de inleiding gaat diversiteit verder enkel over allochtone ouderen. Wij willen verwijzen naar de studies van het Steunpunt van het Gelijke kansenbeleid om dit tekort aan te vullen.	De inleiding tot dit hoofdstuk wijst er op dat “<i>de hiernavolgende cijfers veelzeggend zijn, maar exemplarisch en geen wetenschappelijke volledigheid pretenderen</i>”. De omgevingsanalyse wijst op een aantal trends waarmee het beleid t.a.v. ouderen rekening moet houden. De gemaakte opmerkingen zijn zeker niet onterecht maar in de globale context niet wezenlijk. . De tekst in de omgevingsanalyse doet geen uitspraak over de status van de zorgverzekering, maar wil enkel aantonen dat dit instrument als effect kan hebben dat de uitgaven voor de zorgvrager beter beheersbaar zijn. De uitdagingen op het vlak van diversiteit concentreren zich voornamelijk op etnisch-culturele minderheden omdat dat aspect het zwaarst ingrijpt op de organisatie van hulp- en dienstverlening. Seksualiteitsbeleving bij zorgbehoevenden wordt los van de geaardheid ook als een mogelijk probleem geduid.
---	--

Deel 2. Uitgangspunten

Visie

Gebruik van het begrip 'oudere'. Vraag is tot welke doelgroep(en) het beleidsplan zich precies richt?	Het plan situeert telkens de oudere in zijn sociale context. Het richt zich in die zin misschien niet specifiek tot een groep, maar geheel in overeenstemming met de visie, tot een wijzigend doelpubliek naargelang de context.
Het Vlaams ouderenbeleid beoogt de blijvende integratie en waardering van de ouderen in de maatschappij (i.p.v. herintegratie en herwaardering). Autonomie staat niet steeds (i.p.v. geenszins) haaks op een eventuele fysieke en/of mentale afhankelijkheid (of de zin weglaten). De visie op actief leven zou ook de mogelijkheid of de wenselijkheid moeten inhouden op actief leven in de economische betekenis, zij het in aangepaste omstandigheden en voorwaarden. Als we deze moed niet opbrengen veroordelen we de 'ouderen' om 25 jaar en langer oud te zijn (met zinvolle en kwaliteitsvolle bezigheidstherapie) en veroordelen we de jongeren om steeds harder te werken. Dit past niet in een visie met wijzigend levensloopstramien.	De visie op de competentie en de kracht van de ouder wordende mens in zijn sociale context, herwaardeert en herintegreert de oudere in de maatschappij. Werd aangepast in tekst.

Deel 2. Uitgangspunten

Basisprincipes

Inclusief en meervattend Op alle beleidsterreinen moet een actieve aandacht opgebracht worden voor de effecten van het beleid op 60-plussers. Verder lijkt het ons ook noodzakelijk te stellen dat autonomie en competentie ook een keerzijde hebben, m.n. verantwoordelijkheid. Ouderen willen samen en in dialoog met de andere generaties verantwoordelijkheid blijven opnemen voor de samenleving waarin zij leven. Zij kunnen hun ervaring, kennis en vaardigheden ter beschikking stellen van de gemeenschap en een eigen rol spelen in gezin, familie, buurt of wijk of gemeente. Maar ook in het politieke, economische, sociale en culturele leven. Tot op zekere hoogte spelen zij nu al	Komt voldoende aan bod in het geheel van de tekst
--	--

een belangrijke maatschappelijke rol. We denken aan (mantel)zorg, kinderopvang, vrijwilligerswerk. Rekening houdend met de competentie van de toekomstige generatie ouderen en de veroudering van de bevolking, kan en moet deze rol versterkt en uitgebreid worden. De vergrijzing van onze samenleving is niet alleen een last en een bedreiging, maar ook een kans.	
Gecoördineerd en samenhangend Door het facultatieve karakter van een lokaal ouderenbeleid is de kans reëel dat er onvoldoende aandacht is om ouderen ook effectief te betrekken bij de opmaak van het lokaal sociaal beleidsplan. Hierdoor zal de feitelijke participatie beperkt blijven. In deze integratie schuilt ook het gevaar dat een aantal andere aspecten eigen aan het Ouderenbeleid (bv. op vlak van ruimtelijke ordening, milieu ...) uit het oog verloren worden en minder prioriteit genieten. Het lijkt ons van belang ook in het Vlaams Ouderenbeleidsplan aan te sturen op een lokaal Ouderenbeleidsplan waarvan de gepaste delen worden geïntegreerd in het lokaal sociaal beleidsplan, in het mobiliteitsplan, in het cultuurbeleidsplan, in het sportbeleidsplan.	Het decreet wil de lokale participatie aanmoedigen maar legt deze niet op. De Vlaamse Regering staat achter dit principe. Het integreren van de ouderenproblematiek in meerdere beleidsplannen is een verantwoordelijkheid van het lokaal bestuur en hangt allicht ook samen met het belang dat hieraan politiek gehecht wordt.
Interactief en vraaggericht Als Vlaamse Ouderenraad staan we voor de volle 100 % achter dit basisprincipe. Wij durven er dan ook van uitgaan dat oudere hotebi's betrokken worden, dat de ouderen in het armoedebeleid aan bod komen, dat het advies van de Vlaamse Ouderenraad wordt gevraagd vooraleer te beslissen over allerlei aspecten in het ruime zorgspectrum, dat voor de uitwerking van het lokaal Ouderenbeleid de Vlaamse Ouderenraad als gesprekspartner kan mee denken, dat er regelmatig en met een goeie frequentie wordt van gedachten gewisseld met de coördinerend minister van Ouderenbeleid, enz. Kortom dat niet gedacht wordt dat een bepaald beleid 'ook' betrekking heeft op ouderwordende mensen en wel goed zal zijn, maar dat geleefd wordt volgens de geschetste basisprincipes. 'Een stapje verder' betekent ook dat er invloed wordt uitgeoefend op ouderenbeleid dat niet tot de bevoegdheid van Vlaanderen hoort.	Het beleid zal rekening houden met deze bekommernissen. Dit hoeft niet in de tekst te worden opgenomen. Bij de voorstelling van het plan is duidelijk gecommuniceerd dat het zich beperkt tot de Vlaamse bevoegdheden. Eventueel moet dit nog meer in de verf gezet worden.
Evidence-based en value-based Gesteund op waarden en feiten	Werd aangepast in tekst.

Internationaal perspectief Het ware nuttig het federale en het Europese beleid mee in beschouwing te nemen aangezien dit impact heeft op het Vlaamse beleid.	Het betreft een Vlaams plan De aanbevelingen van de Verenigde Naties ter zake vormen nochtans de leidraad. De internationale dimensie blijft een aandachtspunt en verdient (nog) meer uitwerking in een volgende versie.
Missie en visie In de omschreven missie en visie zou best ook de nadruk gelegd worden op het belang van de actieve betrokkenheid van de ouders bij de politieke besluitvorming op alle beleidsniveaus.	

Het plan

Algemene opmerkingen

De strategische doelstellingen sluiten o.i. te weinig aan bij de omgevingsanalyse en bij de geformuleerde visie en uitgangspunten. In elk geval wordt een eventueel verband niet expliciet aangegeven. Er is quasi geen terugkoppeling met voorgaande delen. Het eigenlijke beleidsplan is eerder een verslag van het actueel gevoerde beleid. De voorgestelde maatregelen zijn soms al beleidsmaatregelen in uitvoering, soms reeds besliste beleidsmaatregelen, soms voornemens, soms experimenten, soms zelfs algemene bedenkingen. Ze staan in elk geval niet in verhouding tot de geformuleerde doelstellingen. Bij de opgesomde maatregelen wordt evenmin aangegeven binnen welke termijn ze tot welk resultaat moeten leiden. De structuur van het Ouderenbeleidsplan is niet eenvormig in het formuleren van strategische doelstellingen, operationele doelstellingen en maatregelen. Aangezien de Vlaamse beleidsperiode duurt tot 2009, missen wij beleidsopties op iets langere termijn.	De strategische doelstellingen zijn in beginsel geënt op de door de VN geformuleerde doelstellingen. Het klopt dat qua timing en indicatoren het plan hiaten bevat. Dit moet in de mate van het mogelijke worden bijgestuurd. De in het plan opgenomen beleidsopties zijn afgetoetst in een interkabinettenwerkgroep en stemmen overeen met de beleidsintenties van deze legislatuur binnen elk beleidsdomein.
--	---

1. Gezond en wel, ook op latere leeftijd

In dit hoofdstuk hadden we de doelstelling en de operationalisering verwacht van het nieuwe woon- en zorgdecreet. Vlaams bevolkingsonderzoek borstkanker De Vlaamse Oudereraad vraagt uitdrukkelijk de leeftijdsbeperking voor het borstkankeronderzoek (tot 69 jaar) op te heffen, enerzijds omdat het een discriminerende maatregel is, anderzijds omwille van de toch nog hoge prevalentie van de aandoening na deze leeftijd.	Het woonzorgdecreet komt zijdelings ter sprake. In elk geval zijn alle opties opgenomen die de minister ter zake al genomen heeft of vooropstelt. De eigenlijke operationalisering van een decreet is niet op zijn plaats in een beleidsplan. Het gemaakte onderscheid tussen de leeftijdsgroep 50-69 jaar, de jonger dan 50-jarigen en de ouder dan 69-jarigen is gebaseerd op internationale wetenschappelijke gronden. Onderzoek heeft immers aangetoond dat er een daling van de borstkankersterfte kan gerealiseerd worden wanneer men zoveel mogelijk vrouwen uit de groep 50-69-jaar om de twee jaar een mammografisch onderzoek laat ondergaan. Voor de andere leeftijdsgroepen, zowel onder de 50 als voor 70-plussers blijkt dat niet het geval te zijn. Deze bevindingen hebben geleid tot Europese aanbevelingen over de organisatie van de borstkankeropsporing waarin ook de leeftijdsbegrenzing voorkomt. Deze aanbevelingen werden overgenomen in het protocolakkoord en in de uitwerking van de Vlaamse opsporingscampagne.
Volgende onderzoeken of maatregelen zijn eveneens van belang als effectieve preventieve inzet voor de gezondheidsbevordering van de ouderen: - Tijdig screenen van gehoor en zicht. Dit geeft de kans grotere problemen te voorkomen en passende maatregelen uit te voeren. Deze zintuigen zijn essentieel in het behoud van de zelfredzaamheid en de autonomie, alsook in de communicatie met de omgeving. - Preventief mond- en tandonderzoek De Wereldgezondheidsorganisatie lanceerde reeds in 2005 een programma ter bevordering van de orale gezondheid i.f.v. de algehele gezondheid en levenskwaliteit. Tengevolge van mond- en tandproblemen kunnen maag-, buik- en spijsverteringsklachten ontstaan, wat op zich een weerslag kan hebben op de activiteit en het onderhouden van contacten binnen het sociale netwerk.	Deze aanbevelingen worden aan het agentschap Zorg & Gezondheid bezorgd.

- Vanwege de negatieve impact van milieuvervuiling op de gezondheidstoestand van ouderen, meer bepaald luchtwegenaandoeningen, verwachten we concrete voorstellen van maatregelen ter bestrijding van het fijn stof. Begin 2008 volgt een gezondheidsconferentie rond het thema beweging en gezonde voeding. De commissie Sport & Bewegen van e Vlaamse ouderenraad wenst actief betrokken te worden bij deze gezondheidsconferentie. Seksuele gezondheid Een specificatie over de afsluiting van de convenants (met wie – doel – opdracht) is hier nodig. De oudere holebi's dienen hier betrokken partner te zijn. 1.1.1.4. Operationele doelstelling: Geven van prioriteit aan armoedebestrijding teneinde, onder andere, de gezondheidsstatus van met name arme en gemarginaliseerde ouderen te verbeteren Dit dient in concrete en afdwingbare maatregelen te worden omgezet. Voor ouderen met een laag inkomen zou het remgeld op griepvaccinatie moeten vervallen. 1.1.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een beleid dat gezondheidsproblemen onder ouderen voorkomt. Het lijkt ons ook nodig om een operationele doelstelling toe te voegen die ongetwijfeld bij kan dragen tot het voorkomen van gezondheidsproblemen bij ouderen, m.n. het bevorderen van meer beweging door ouderen, met als maatregel het verder ondersteunen van de recreatieve sportfederaties die zich naar ouderen richten	De milieumaatregelen van de Vlaamse Regering zijn niet leeftijdsgebonden. Het klopt anderzijds wel dat ouderen gevoeliger zijn voor sommige milieuproblemen. Voor Vlaanderen werd met betrekking tot maatregelen ter reductie van fijn stof door minister Peeters een saneringsplan opgesteld. Medelen aan agentschap Zorg & Gezondheid Deze aanbevelingen worden aan het agentschap Zorg & Gezondheid bezorgd. In het decreet van 3 maart 2004 betreffende de eerstelijnsgezondheidszorg en de samenwerking tussen de zorgaanbieders zijn diverse bepalingen opgenomen die oog hebben voor de kansarmoedeproblematiek. Zo moeten de zorgverstrekkers en de Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg bijzondere inspanningen leveren om de toegankelijkheid van de eerstelijnsgezondheidszorg te optimaliseren, in het bijzonder voor personen die leven in achterstellingsituaties. Deze doelstelling moet samen gelezen worden met hoofdstuk 7. "Een toereikend inkomen". Remgelden zijn dan weer een federale bevoegdheid. Het plan vermeldt in hoofdstuk 3. "Ouderen in gemeenschap" onder 3.4.2: - Het nieuwe decreet voor lokaal en regionaal sportbeleid heeft als grote doelstelling de brede sportparticipatie in Vlaanderen te verhogen en dit bij voorkeur via een actieve sensibilisatie voor sportbeoefening in clubverband. - Ook de ouderen zullen hier de positieve gevolgen van ervaren en het is de bedoeling dat ook aan hen meer mogelijkheden geboden zullen worden om in clubverband te sporten. - De uitbouw van een mini-fitnesszaal voor ouderen in een erkend centrum voor dagverzorging behoort tot de geselecteerde thema's voor projectsubsidieëring in 2006.
---	---

Voorkomen van ongevallen door valpreventieprogramma's in te voeren, gevaaren in huis tot een minimum te beperken, met inbegrip van brandpreventie in woningen en voorzieningen, en door veiligheidsadviezen te geven Naast de secundaire valpreventie die als maatregel werd voorzien voor mensen met een verhoogd valrisico, en uitgewerkt wordt door de KU Leuven via een screenings- en interventieprotocol, is het verder zetten van het BOEBSprogramma dat werd uitgewerkt door het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie essentieel om meer mensen te bereiken én om de secundaire preventie voor te zijn. De opgezette campagne krijgt maar zin als ze langdurig kan worden voortgezet in heel Vlaanderen. Daarvoor moeten de nodige middelen voorzien worden. Invoering kwaliteitsnormen in de erkenningsprocedure van voorzieningen en toezicht door de inspectie hierop. Een begeleidende maatregel is noodzakelijk: Er dient tijd voorzien te worden voor maaltijdbegeleiding voor de personen die niet zelfstandig voldoende drank en voedsel kunnen opnemen.	Er wordt onderzocht hoe valpreventie, waaronder ook het BOEBS-project, kan verankerd worden in de permanente werking van het VIG en de LOGO's. Op die wijze kan blijvend nadruk gelegd worden op primaire preventie.
1.2. Universele en gelijke toegang tot welzijns- en gezondheidszorg Universele toegang en doeltreffende zorg houden ook de seksuele geaardheid in. Het is aan te raden hier ook de bedreigingen van de toegankelijkheid van de gezondheidszorgen te vermelden: De commercialisering van de zorg De stijgende kostprijs van de zorg De afnemende kostendekkende rol van de sociale zekerheid	Het plan zegt hierover: <i>Het verstrekken van (aangepaste) voeding is een kernproces: de kwaliteit ter zake moet bepaald, beheerst, bewaakt en verbeterd worden. Het gebruik van het kwaliteitshandboek en de kwaliteitsplanning zorgen ervoor dat dit op een systematische wijze gebeurt.</i>
1.2.1.1. Operationele doelstelling: Bevorderen van gelijke toegang tot zorg onder andere door verzekeringsstelsels in te voeren en financiële ondersteuningsmaatregelen te treffen De zorgverzekering: - De bijdrage voor de zorgverzekering kan best gekoppeld worden aan het inkomen.	Seksuele geaardheid komt aan bod in het hoofdstuk diversiteit. Het ligt niet in de bedoeling op deze plaats nog 's een omgevingsanalyse in te lassen. Uit het geheel van opgesomde doelstellingen en maatregelen kan duidelijk de bekommernis afgeleid worden mbt een doeltreffende en sociaal gemotiveerde welzijns- en gezondheidszorg. Vanaf 1 januari 2006 bedraagt de uitkering voor erkende zorgbehoevenden in de thuiszorg 95 euro, om dan jaarlijks op 1 januari toe te nemen met 10 euro, zodat op 1 januari 2009 een gelijkgeschiktheid tussen thuiszorg en residentiële zorg op 125 euro gerealiseerd wordt.

- De zorggraad, niet de verblijfplaats moet bepalend zijn voor het verkrijgen van de premie. Er bestaat nog steeds een discriminatie tussen thuiswonende (zwaar) zorgbehoevende patiënten en residentieel verblijvenden. - Aan Brusselaars dient de informatie verspreid dat enkel de Vlaamse en bicommunautaire rusthuizen in aanmerking komen voor de zorgverzekering. Ook in Vlaanderen dient op regelmatige basis de reden van de te betalen premie voor de zorgverzekering en het premierecht gecommuniceerd te worden. De financiële en materiële toegankelijkheid van woon- en zorgcentra moet verhoogd worden voor echtparen. De expliciete leeftijdsdiscriminatie ingeschreven in het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap van 65 jaar moet geleidelijk afgebouwd worden. Dit betekent dat hulpmiddelen voor gehandicapten, wiens handicap ontstaan is na 65 jaar, ook in aanmerking kunnen genomen worden voor terugbetaling. De Vlaamse Ouderenraad is tevreden dat er een regeling komt voor de vervoerkosten van en naar het dagverzorgingscentrum. We dringen aan op een spoedige regeling en uitvoering ervan. Pas dan is dit een effectief instrument in de ondersteuning van de thuiszorg en de mantelzorg. 1.2.2. Strategische doelstelling: Ontwikkeling van een integraal zorgaanbod om tegemoet te komen aan de behoeften van ouderen. 1.2.2.1. Operationele doelstelling: Voorzien in universele en gelijke toegang tot de primaire gezondheidszorg/welzijnszorg en het opzetten van gezondheidsprogramma's voor ouderen op gemeenschapsniveau We dringen aan op een snelle inwerkingtreding van de Samenwerkingsinitiatieven Eerstelijnsgezondheidszorg (SEL) zodat er zowel meer duidelijkheid komt in de organisatiestructuren als in de samenwerking tussen thuiszorg en residentieel zorg. De maatregelen over de organisatie en de financiering van de SEL's ontbreken.	Overleg hierover wordt gevoerd met de federale overheid. Het beleidsdomein mobiliteit neemt hier ook aan deel. Inwerkingtreding voorzien op 1 januari 2008
--	--

1.2.2.2. Operationele doelstelling: De (vernieuw)bouw van voorzieningen op het gebied van welzijn en gezondheid versnellen (VIPA-reglementering) Naar aanleiding van de problemen die zich stelden tengevolge van het klimaat dienen bij het ontwerpen en verbouwen van zorgvoorzieningen en aanpassingen aan de woningen, maatregelen genomen om de temperaturen te beheersen. In het kader van serieuze investeringen in het bouwen van nieuwe rusthuizen kunnen als voorwaarde in de lastenboeken maatregelen worden ingeschreven op het vlak van het gebruik van materialen, isolatie, ventilatie en duurzame energievoorziening. 1.2.2.3. Operationele doelstelling - Invulling van de programmatie in thuiszorg en ouderenzorg Het overzicht van de opgesomde maatregelen geeft te weinig inzicht in het reël tegemoetkomen aan de stijgende noden en behoeften. In de omgevingsanalyse wordt de behoefte aan thuiszorgvoorzieningen niet gekwantificeerd. Het is dus onmogelijk uit te maken of de opgesomde maatregelen toereikend zijn of niet. In het ouderenbeleidsplan is sprake van een uitbreiding van de uren voor gezinszorg met 2,5 %. In het regeerakkoord is sprake van een noodzakelijke stijging van 4 %, een cijfer dat gebaseerd is op de vergrijzingscijfers. Er is dus nog een inhaaloperatie nodig volgens deze programmanormen. Wat de rusthuizen en serviceflats betreffen is in deel 1 sprake van een behoefte aan 13000 plaatsen in rusthuizen en 14000 plaatsen in serviceflats tegen 2010. Uit de aangestipte maatregelen is niet duidelijk of deze doelstellingen zullen gehaald worden. Een grondige revisie van de huidige programmatienormen in het kader van de demografische evolutie en de budgettaire implicaties lijkt ons noodzakelijk. In deel 1 wordt gesteld dat ‘geriatrie belangrijk wordt bij de uitbouw van ziekenhuisdiensten en bij de opleiding van specialisten en bijhorende paramedische beroepen’ en dat ‘de instroom van arbeidskrachten in de zorgberoepen verder moet aangemoedigd worden’.	Is nu al het geval. Het VIPA legt normen op inzake duurzaamheid. Is wel eerder algemene milieumaatregel dan specifiek gericht op ouderen De investeringen in de thuiszorg volgen de demografische evolutie. Het geplande woonzorgdecreet zal hiermee rekening houden. Subacute ziekenhuiscampusen worden nog steeds dichtbij woonkernen gepland (concentratie acute bedden op grotere campus met regionale functie, behoud geriatrie bedden op kleinere campus...)
--	--

Over beide belangrijke pijlers van het zorgbeleid voor ouderen vinden we in het beleidsplan zelf weinig of niets terug. De noodzaak aan bijkomende omkadering en de noodzaak aan erkenning van deskundigen binnen de sector gezinszorg. De positieve effecten van dergelijke maatregel spreken voor zich: - betere garantie van kwaliteit van zorg in de gezinnen - vermindering van de hoge werkbelasting bij de begeleidende medewerkers - betere ondersteuning van de begeleidende medewerkers - betere ondersteuning van de verzorgenden - meer overlegtijd	Bij inspecties worden nog geen systematische tekorten vastgesteld voor de paramedische beroepen, maar de instroom wordt wel een aandachtspunt voor de volgende jaren. Is aanbeveling
1.2.2.4. Operationele doelstelling: Ondersteunen van experimentele zorgprojecten Zorgvernieuwingprojecten zoals de zorgboerderijen moeten voldoende tijd en financiering krijgen om zichzelf te bewijzen als een zinvol zorgalternatief. Jaarlijks te vernieuwen projectsteun is een al te zwakke basis en geeft weinig vertrouwen en zekerheid aan de aanbieders. Tegelijkertijd stellen wij ons de vraag hoeveel oudere personen in de experimenten van de zorgboerderijen zijn betrokken en wat de effecten zijn op hun zorgvraag en kwaliteit van leven. 1.2.2.5. Operationele doelstelling: Ondersteuning van de mantelzorger Het wetenschappelijk onderzoek van Jef Pacolet stelt duidelijk dat de systematische uitbouw van mantelzorg op langere termijn enkel mogelijk is wanneer de mantelzorgers ondersteund worden door professionele diensten. Zonder voldoende professionele thuishulp is mantelzorg op termijn te zwaar. Ook hier is het noodzakelijk dat de Vlaamse regering de eigen programmatienormen uitvoert. Informatie over de mogelijke ondersteuningsmaatregelen voor mantelzorgers blijft nodig. Specifieke aandacht dient te gaan naar de mantelzorgers van oudere allochtonen.	Experimenten zijn er precies op gericht om de haalbaarheid naar structurele introductie van concepten en methoden te onderzoeken. Een tijdelijke financiering is eigen aan dit systeem. Een eerste inhoudelijke evaluatie wordt gepland in 2007, in samenwerking met de inspectie <u>Maatregelen:</u> <i>De uitbreiding van de professionele zorg, waaronder de gezinszorg, de stimulansen m.b.t. de vrijwilligerszorg, de uitbreidingen binnen de transmurale zorg, de genomen opties m.b.t. projectsubsidiering, laten toe de lasten van de mantelzorger te verlichten en de draagkracht te verhogen. Voor de toekomst is nog meer analyse vereist hoe de mantelzorger (in het bijzonder de mantelzorger van de persoon met een psychische aandoening) daadwerkelijk de ondersteuning en waardering kan ervaren, die de thuiszorg voor hem/haar draaglijk maakt.</i>

1.3.1.1. Operationele doelstelling: Afname van het aantal zelfdodingen en depressies Geestelijke gezondheidszorg van ouderen is meer dan depressie- en zelfmoordpreventie. Positieve stimulansen kunnen uitgaan van het sociale netwerk (familie, verenigingen), de kans tot participatie, het erkennen van waarden, enz. Deze kansen kunnen door het beleid aangewend en ondersteund worden. In dit kader is meer aandacht nodig voor oudere hofebi's aangezien depressie en zelfdoding meer voorkomt bij hen. Preventie van depressie bij ouderen dient professioneel aangepakt te worden. Het Vlaams Instituut voor Gezondheidspromotie (VIG) kan hier best ingeschakeld worden om de nodige kennis te verzamelen. Deskundigheidsbevordering is het einddoel. Het zal bijzonder moeilijk zijn om de vorderingen op deze algemene doelstellingen tegen 2009 meetbaar te maken. Is het dan niet beter hier een tussendoelstelling te formuleren die aangeeft hoe men de deskundigheidsbevordering concreet zal aanpakken, bijv. door in de basisopleiding in te grijpen of in de navorming met accreditatie? Wij begrijpen dat huisartsen de eerste diagnosestellers zijn, waardoor dat hun deskundigheidsbevordering inzake de geestelijke gezondheid van kapitaal belang is. Toch is het inzicht en de deskundigheidsbevordering van de mensen in de directe omgeving en de eerstelijns werkers, die allen meer continu met het probleem geconfronteerd worden, van niet minder belang.	<i>De maandelijkse uitkering van de Vlaamse zorgverzekering voor thuiszorg verhoogt jaarlijks met 10 € zodat vanaf 1 januari 2009 de uitkering zowel voor thuiszorg als residentiële zorg 125 € bedraagt.</i> Ook in de conceptnota rond het woonzorgdecreet krijgt de mantelzorger bijzondere aandacht. Aanbevelingen worden doorgeven aan agentschap Z&G
--	---

1.3.1.2. Operationele doelstelling: Doelmatigheid van het zorgaanbod De centra voor Geestelijke Gezondheidszorg hebben in het verleden weinig kennis en praktijkervaring opgebouwd rondom hulpverlening aan ouderen met psychische problemen. De typische ouderensector staat verder op dit vlak. Wij zijn van mening dat er dan ook veel kostbare tijd zal verloren gaan in de outreachprojecten. Een goede inzet voor vorming van basiswerkers en familieleden van personen met mentale problemen (vaak mantelzorgers) zijn van minstens even groot belang. 1.3.1.3. Operationele doelstelling: Ontwikkelen en implementeren van strategieën die gericht zijn op het verbeteren van de preventie, tijdige ontdekking en behandeling van geestesziekten bij ouderen, met inbegrip van diagnoseprocedures, passende medicatie, psychotherapie en onderwijs aan zorgverleners in de formele en verzorgers in de informele sector Wij vrezen dat de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) voor ouderen niet de juiste keuze zijn aangezien de CAW's zich in het verleden niet tot ouderen gericht hebben en omgekeerd. Ook met de gekozen thema's bereiken de CAW's weinig ouderen. De cijfers bevestigen dit: slechts 4 % van het CAW-publiek (onthaal en begeleiding) zijn oudere personen. 1.3.1.4. Operationele doelstelling: Ontwikkelen van programma's waarmee zelfhulp wordt ondersteund en respijtzorg wordt geboden aan patiënten, hun familie en andere mantelzorgers De Vlaamse Ouderenraad staat achter deze doelstelling. Wij zijn wel bezorgd over het effect van de uitwerking voor de ouderen met geestelijke problemen en hun mantelzorgers. Wij stellen ons de vraag hoeveel ouderen geholpen worden door, o.a. de Werkgroep Verder, en of deze maatregel dan ook wel iets oplevert voor de ouderen. Speciale aandacht is nodig voor de partner van dementerende personen. Als de opvangcapaciteit voor mensen met een psychische stoornis wordt teruggeschroefd, komen deze cliënten vaak in rusthuizen terecht. Dit is een	De Vlaamse overheid wil in deze thematiek ook investeren in het samenbrengen van expertise uit verschillende sectoren. De outreachprojecten zijn hiervan een voorbeeld. Het plan refereert naar ingebouwde, met de ziekenfondsen gelieerde, CAW's. Daar is de problematiek wel bekend. Senioren zijn een specifieke doelgroep voor de werkgroep Verder in 2008.
--	---

verschuiving van het probleem. Rusthuizen zijn niet voorbereid en hebben geen expertise voor deze problematiek. Hier dient een afdoende oplossing te komen. Aanvullend op deze belangrijke operationele doelstelling willen wij een bijkomende maatregel voorstellen: Organisaties en verenigingen die met deze problematiek bezig zijn worden projectmatig ondersteund.	De expertisecentra voor personen met dementie worden structureel ondersteund.
2. Aan het werk (blijven) 2.1. Strategische doelstelling: Werkzaamheidsgraad van ouderen verhogen We stellen voor deze strategische doelstelling aan te vullen met: ‘en dit in het kader van de levensloopbenadering’. Deze doelstelling mag niet verengd worden tot een oplosmiddel, maar moet fundamenteel tot een nieuwe benadering leiden in de kijk op arbeid en pensionering. Een langere levensduur biedt nieuwe kansen om de levensloop en dus ook de loopbaan een andere invulling te geven. 2.2.2. Zorgen voor een snelle overgang van werk naar werk na herstructureringen Hier wordt in het bijzonder aandacht gevraagd voor de <u>oudere vrouwen</u> aangezien zij moeilijker dan mannen aan een nieuwe job geraken. 2.2.3. Meer mensen aan het werk houden Dit is een bijzonder complexe materie, waarbij de praktijk van het beleid een wirwar van maatregelen oplevert die over allerlei beleidsniveaus en doelgroepen gespreid zijn. We willen graag enkele algemene bedenkingen meegeven: - Hoe zit het met de opvolging van pilootprojecten? Wat moet verstaan worden onder ‘verbreding van de problematiek van innovatieve	Dit perspectief wordt aangehaald in de inleiding tot dit hoofdstuk. <i>“Daarom wil de Vlaamse overheid een beleid voeren dat erop gericht is dat mensen zich goed voelen in hun job en, indien mogelijk en gewenst, graag langer werken. Een aangepast werkrime, een aangepaste werkomgeving en een goed uitgeruste werkplaats kunnen daarbij helpen. Het Vlaamse arbeidsbeleid is er op gericht de arbeidsloopbaan beter af te stemmen op de noden en wensen van het moment. Werknemers moeten gedurende de hele loopbaan beter in staat worden gesteld om hun professionele activiteiten te combineren met de privé-sfeer. Deze noden variëren met de leeftijd, de leefsituatie, toekomstperspectieven,...”</i> Aandachtspunt voor opvolging, zie ook recent onderzoek age en gender in genderjaarboek, MVUnited Vlaanderen maakt werk van een activerende herstructureringsaanpak. Er werden o.m. permanente tewerkstellingscellen opgericht. Het Herplaatsingsfonds werd uitgebreid. Via de regionale toetsing worden sociale begeleidingsplannen met aanvraag voor brugpensioenen eerst getoetst op hun activerend karakter door de Vlaamse Minister van Werk. Overzicht van beleidsmaatregelen: meer duidelijkheid op slim tewerkstellen.be en op de recent gelanceerde website werk.be. In de nabije toekomst omvat deze site ook een rekenmodule, waarbij de totaliteit van financiële voordelen bij aanwerving van bv. een oudere werknemer kunnen worden berekend. Opmaken van indicatoren <i>“Als indicator voor het meten van effecten streeft de Vlaamse overheid naar</i>

arbeidsorganisatie'? Is dit te lezen als 'spreiding van positieve resultaten van pilootprojecten'? - Oudere werknemers mogen niet het slachtoffer zijn van een feitelijke discriminatie tussen oudere en jongere werknemers. Enveloppefinanciering in de arbeidsintensieve zorgsector of in het onderwijs (bijv. bij vervanging in geval van leeftijdsgebonden arbeidstijdverkorting) kan hiertoe aanleiding geven. - Welke maatregelen zijn voorzien voor de herintreding van ouderen, in het bijzonder ouder wordende vrouwen na (loopbaanonderbreking e.d.) of een volledig of deeltijds ontslag?	<i>de brede toepassing van een diversiteitstoets. Deze toets is vandaag al ingevoerd binnen WEP+, de VDAB-acties, de sectorconvenants en zal in de komende jaren stelselmatig worden uitgebreid. Het is een eenvoudige methode die wordt ingezet als een plannings- en organisatie-instrument en de eindgebruiker tijdens tussentijdse en eindevaluaties bevrucht en beoordeelt over de vorderingen en resultaten inzake evenredige participatie van kansengroepen, waaronder expliciet ook de oudere werknemers en werkzoekenden. De diversiteitstoets is een inspanningsverbintenis van de promotor ten aanzien van de verbetering van de arbeidsmarktpositie van kansengroepen.</i> Positieve discriminatie (door bepaalde maatregelen) is nodig, maar mag inderdaad niet een tegengesteld effect hebben. Veranderingen aan het personeelsbeleid om ouderen tewerk te stellen of aan het werk te houden zijn best algemeen HR beleidsmaatregelen. Aanpassingen als flexibiliteit, ergonomie, ... zijn preventief en curatief noodzakelijk voor jong en oud. Er zijn vele leeftijdsspecifieke maatregelen (zie ook 2.3.2.): - werkhervattingstoelag voor 50+ werklozen die werk hervatten als loontrekkende, zelfstandige of ambtenaar - bij job met lager loon: behoud van sociale zekerheidsrechten (pensioen en werkloosheidsvergoeding worden berekend op basis van eerdere job met hoger loon) - bruggepensioneerden en canada-dry kunnen aanvulling op de werkloosheidsuitkering behouden wanneer ze het werk hervatten - werkgevers krijgen van de Vlaamse overheid een tewerkstellingspremie 50+ als financiële tegemoetkoming in de loonkost - in privésector bijdragevermindering voor de sociale zekerheid via activa 45+ - belastingvermindering voor werkgever voor 57+ - bijdrageverlaging op de loonkost voor werknemers vanaf vijftig jaar met een laag loon
---	---

Kennen de betrokkenen hun rechten voldoende? Is er een zekere individuele begeleiding die uitgaat van het opleidingsniveau, de tussentijds elders verworven competenties en de verwachtingen van de werkzoekende of herintreedster? 2.2.5. De lokale diensteneconomie, twee vliegen in één klap De lokale diensteneconomie biedt heel wat kansen. Toch is hier geen concrete doelstelling geformuleerd. Dat ouderen een belangrijke doelgroep van de dienstverlening zijn, staat buiten twijfel. Maar zijn er ook gegevens beschikbaar over de inschakeling van ouderen als werknemer? Hoe vaak worden zij ook als ‘kansengroep’ omschreven? Wordt dit opgevolgd en zijn er bepaalde ambities die men wil waarmaken? 2.3.1. Aanpak via VDAB dienstverlening en trajectwerking De aanwezigheid in de begeleidings- en opleidingsacties zal strikter worden opgevolgd. We verwachten dat de VDAB zich in voldoende mate zal aanpassen aan de situatie van de oudere werknemers. Er moeten duidelijk nagegaan worden wat een oudere werkzoekende nodig heeft dat de kansen op een job verhoogt. Dit kan individueel erg verschillend zijn naargelang opleiding en ervaring. De VDAB-consulenten zullen zich daar moeten op aanpassen.	- aanvullende vergoeding in het kader van het brugpensioen door gemeenschappelijk fonds - 45+ die hun baan verliezen hebben principieel recht op outplacement betaald door de werkgever Daarnaast zijn er verschillende algemene tewerkstellingsmaatregelen waarvan ouderen eveneens kunnen profiteren (IBO, invoegeconomie, ...). - Er bestaan vele maatregelen. Om hier duidelijkheid in te bieden zijn er verschillende diensten beschikbaar: websites slintewerkstellen.be en werk.be - VDAB: 50+ clubs, jobcoaches, ... - Jobkanaal - Vakbonden voorzien ook infosessies - Het expertisecentrum Leef tijd en Werk van de Vlaamse Overheid kan ook steeds vragen beantwoorden <i>Ook binnen de maatregelen in de sociale economie en de buurt- en nabijheidsdiensten zal de overheid in toenemende mate oog hebben voor het introduceren van diversiteitstoetsen.</i> <i>Uitnodiging en begeleiding door VDAB van oudere werkzoekenden en nastreven van oververtegenwoordiging in trajectwerking komt automatisch uit bij werkzoekende herintreders met aandacht voor de bijzonderheden, ervaringen en capaciteiten van deze mensen voor zover ze nood hebben aan een trajectbenadering. Daarnaast en aansluitend een specifieke aanpak met aangepaste begeleiding en benadering via de VDAB 50+ clubs die kan leiden tot verdere trajecten en/of de stap naar werk</i> Aandachtspunt voor opvolging (zie boven ivm 50+ club)
---	--

2.3.2. Flankerende en stimulerende maatregelen in het werkgelegenheidsbeleid

Bij deze maatregelen moet er nog meer aangepaste tewerkstelling voorzien worden. De overheid dient kansen te bieden aan de werkende oudere personen om elders verworven competenties in te schakelen naast bepaalde opleidingen of diploma's die nuttig kunnen zijn voor een overschakeling.

In het plan wordt dit:

Ouderen in een leven- lang- leren beleid en in het uitvoeren van een competentieagenda: bedrijven worden aangespoord en gestimuleerd om meer en beter te investeren in opleiding en vorming. We plaatsen dit in een loopbaanbeleid waarbij de investeringen van nu het fundament moeten leggen voor houdbare en werkbare loopbanen voor iedereen. Een aantal accenten worden gelegd:

- wegwerken van de ongelijke opleidingsdeelname van ouderen en andere kansengroepen;
- stimuleren van het meer strategisch ontwikkelen, waarderen en functioneel hanteren van talenten en competenties in bedrijven (competentieontwikkeling en EVC via ervaringsbewijs);
- werkgevers stimuleren om een loopbaan lang te investeren in interne en externe inzetbaarheid van hun werknemers en individuen motiveren hun competenties een loopbaan lang maximaal in te zetten, te valoriseren en verder te ontwikkelen.

Zie verder ook:

6.1.1.1. Operationele doelstelling: Uitvoering van het decreet over het verwerven van een titel van beroepsbekwaamheid

Het Ervaringsbewijs bestaat nu al voor autobuschauffeur, autocarchauffeur, begeleider buitenschoolse kinderopvang, callcenteroperator, industriële schilder en torenkraanbestuurder. Een website <http://www.ervaringsbewijs.be> schept meer duidelijkheid.

Tegen eind 2007 zal de overheid voor 21 beroepen een ervaringsbewijs uitreiken en tegen eind 2008 voor 36 beroepen.

De Vlaamse regering zet in op de werking van het Europees Sociaal Fonds voor het bereik van oudere werkzoekenden in trajecten en de ontwikkeling van instrumenten en praktijken ter ondersteuning van leeftijdsbewust beleid in ondernemingen en organisaties. We dringen erop aan dat Vlaanderen zich ook hier actief engageert.

Aandachtspunt voor opvolging: hier wijzen we op de werking van expertisecentrum Leef tijd en Werk/EAD dat beleidsmatig een stukje coördinatie oppakt, waarin goede praktijken en diversiteitsplannen ontwikkeld worden en overdraagbaar gemaakt worden en bovendien een ESF werking voor verdere innovaties op dit vlak (en nauwe samenwerking met eLW) hetgeen juist betekent dat Vlaanderen zich hierin actief engageert.

2.3.5. Maatregelen en ontwikkelingen in de sociale economie In dit opzicht zijn er niet alleen mogelijkheden binnen de kinderopvang, maar ook tewerkstelling in de ouderopvang zou mogelijkheden bieden. 2.4. Oudere ondernemers De tekst blijft vooral steken op het niveau van de omgevingsanalyse. Concrete maatregelen ontbreken nog.	- Verschillende maatregelen zijn ook van toepassing op ondernemers, bijvoorbeeld de werkhervattingstoelage voor 50+ werklozen die werk hervatten als zelfstandige - Binnen ESF zijn projecten ingediend als experiment.
3. Ouderen in gemeenschap In dit hoofdstuk ontbreekt een paragraaf over <u>kansengelijkheid</u> van ouderen en de strijd tegen <u>leeftijdscriminatie</u> We stellen dan ook voor om het volgende in acht te nemen: - In het kader van een voorkomingbeleid is bekendmaking nodig van de spanningen die er op gericht zijn ouderen bewust te maken van hun recht op gelijke behandeling en van de mogelijkheden die er in ons land bestaan om zich tegen discriminatie op grond van leeftijd te verdedigen. - Daartoe is sensibilisering en vorming nodig van verantwoordelijken in de samenleving voor deze problematiek zodat zij een rol kunnen spelen bij het voorkomen en beheersen van conflicten op dit terrein. - Bij het ontwerpen van Vlaamse regels dient rekening gehouden met alle discriminatiegronden, met meervoudige discriminatie (de combinatie van hogere leeftijd, vrouw zijn en laaggeschoold bijvoorbeeld) en met alle terreinen waarop ongelijke behandeling moet bestreden worden (vb.: probleem van toegang tot een rusthuis voor een lesbisch koppel). Leeftijdscriminatie krijgt tot nog toe weinig aandacht en bijna uitsluitend in arbeidsmarktsituaties (sollicitatie). - Vanuit Vlaanderen is het noodzakelijk om actief te participeren aan initiatieven op Europees vlak inzake leeftijdsdiscriminatie.	De studie "Meerwaarde en knelpunten van leeftijdsgrenzen in Vlaamse regelgeving en hun effect op oudere personen" deed, in een eerste luik, een screening op de aanwezigheid van bepalingen omtrent leeftijdsgrenzen in de Vlaamse regelgeving. Op het vlak van gezondheid en zorgverlening werden slechts 2 leeftijdsgebonden regels teruggevonden in de Vlaamse regelgeving. Het betreft de sociale (niet-medische) zorg van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap en het preventieve gezondheidsbeleid met betrekking tot borstkankerscreening. In het tweede luik van de studie werd onderzoek gedaan naar de beleving van leeftijdsgrenzen. Dit onderzoeksluik bevestigde dat ouderen zich op diverse domeinen achtergesteld en gediscrimineerd voelen: uit enquêtes van Eurobarometer, in opdracht van de Europese Commissie, blijkt dat 15% van de senioren (60 jaar en ouder) ooit het gevoel had gediscrimineerd te worden door artsen en/of gezondheidsdiensten. Zij scoren hiermee wel beter dan o.a. de sociale zekerheid, de televisie, en zelfs de eigen familie van de senioren. De cijfers waarop deze vaststellingen gebaseerd zijn, zijn wel ruim 10 jaar oud: de cijfers dateren van 1992. Zij dateren dus van voor het ontstaan van de kwaliteitsdecreten in de gezondheids- en welzijnsvoorzieningen van 25 februari 1997. Hierin wordt uitdrukkelijk voorzien dat elke verzorgingsvoorziening (zijnde o.a. ziekenhuizen, RVT,...), overeenkomstig haar opdracht, verplicht is aan elke

3.1. Silver Economy Belangrijk voor ons is dat een eventuele rol van de overheid moet gericht zijn op de bescherming van de ouderen als consumenten. Bijzondere aandacht moet ook gaan naar de betrokkenheid van ouderen bij de ontwikkeling van een aanbod dat aansluit op reële behoeften en dat breed toegankelijk is. Het principe 'design for all' kan richtinggevend zijn bij onderzoek en ontwikkeling; wat goed is voor ouderen, is voor iedereen wellicht batig. Het verbaast ons ook dat geen verwijzing wordt gemaakt naar de aanbevelingen die onlangs door het VIWTA (Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek – een autonome instelling verbonden aan het Vlaamse Parlement) aan het Vlaamse Parlement geformuleerd werden rond ouderen, ICT en e-government. 3.2. Maatschappelijk en cultureel engagement Hoewel het doel zeer nobel is, is het toch belangrijk telkens opnieuw te beklemtonen dat het uitwerken van een doelgericht aanbod best in samenspraak en overleg gebeurt met de bestaande lokale actoren. 3.3. Solidariteit tussen en binnen de generaties Inzake solidariteit tussen en binnen de generaties spreekt het plan over '...	patiënt of cliënt, zonder onderscheid van leeftijd van de betrokkene verantwoordde zorg of bijstand te verstrekken en hem op een respectvolle manier te behandelen of te begeleiden. De wet betreffende de rechten van de patiënt (van 22 augustus 2002) is hier eveneens van belang: op grond hiervan heeft de patiënt, met eerbiediging van zijn menselijke waardigheid en zijn zelfbeschikking en zonder enig onderscheid op welke grond ook, tegenover de beroepsbeoefenaar recht op een kwaliteitsvolle dienstverstrekking die beantwoordt aan zijn behoeften. Onder beroepsbeoefenaar in de zin van deze wet wordt verstaan de beoefenaar bedoeld in het KB nr. 78 van 10 november 1969 en de beroepsbeoefenaar van een niet-conventionele praktijk. Bijgevolg dienen o.a. artsen de bepalingen van deze wet na te leven. Dit wordt in de tekst van het plan opgenomen. Consumentenbescherming is een federale aangelegenheid, maar de verwijzing naar het VIWTA zal in het plan worden opgenomen. Aanbeveling voor de minister van cultuur. In de omgevingsanalyse staat hierover: <i>Solidariteit tussen de generaties op alle niveaus —binnen families,</i>
--	--

Solidariteit vormt een van de fundamenteën van het sociale zekerheidsstelsel en van de informele zorg.' Het lijkt ons van belang dat, in het licht van een efficiëntere bevoegdheidsverdeling, toch wat <u>extra toelichting</u> gegeven wordt bij deze formulering.	gemeenschappen en landen— is van fundamenteel belang voor de verwezenlijking van een maatschappij voor alle leeftijden. Solidariteit is tevens een belangrijke randvoorwaarde voor de sociale cohesie en vormt een van de fundamenteën van het sociale zekerheidsstelsel en van de informele zorg. Intergenerationele solidariteit krijgt onder meer gestalte door de uitwisseling van hulp tussen generaties. Anno 2006 primeert de inbreng van het informele zorgcircuit nog steeds. Echtgeno(o)t(e)/partner en kinderen, voornamelijk dochters, hebben hierin het leeuwenaandeel. Ouderen vragen en ontvangen zorg maar ouderen verlenen ook in belangrijke mate zorg. Die zorg wordt verleend naar de onderliggende generatie onder de vorm van oppas van kleinkinderen (eerste plaats in de activiteitenlijst) maar ook naar de bovenliggende generatie (met activiteiten als boodschappen doen, hulp in het huishouden en oppas/gezelschap als meest vermelde activiteiten). Intragenerationele solidariteit kan vorm krijgen op het vlak van het behoud en vrijwaren van het stelsel van de pensioenen, maar ook inzake hulp en ondersteuning (ouderen die elkaar ondersteunen binnen de context van het gezin, in de buurt, in het bredere samenlevingsverband). Onderzoek in het kader van het Europese DIALOG-project leert dat bijna de helft van de Vlamingen van 20 tot 64 jaar vindt dat ouderen veel meer dan nu, moeten ingezet worden om hulp te bieden aan zorgbehoevende leeftijdsgenoten. Vooral jongere en hoger opgeleide Vlamingen delen die mening..
3.4.1. Vergemakkelijken van de deelname van ouderen aan het verenigingsleven waarin meerdere generaties zijn vertegenwoordigd, en het bieden van mogelijkheden om hun capaciteiten volledig te vervullen. Deze operationele doelstelling blijft zeer vaag en dient nader gespecificeerd te worden. 3.4.2. Maatregelen - De eventuele aansluiting bij het Silver Economy Network of European Regions dient duidelijker en concreter geformuleerd te worden, zodat de intenties overstegen worden. - ... <i>Gemeenten kunnen ouderen als speciale doelgroep naar voor schuiven</i> (voor impulssubsidies voor lokaal cultuurbeleid). Er moet vermeden worden	Deze doelstelling is overgenomen van het VN-actieplan Aandachtspunt voor opvolging

dat de Vlaamse overheid lokale besturen stimuleert om functies over te nemen van het middenveld en de sociaal-culturele verenigingen in het bijzonder. Het sociale bindweefsel wordt hierdoor ondermijnd. Impulssubsidies voor lokaal cultuurbeleid dienen op het subsidiariteitsprincipe afgetoetst te worden. Bovendien zouden deze impulssubsidies ook naar het <u>ouderensportbeleid</u> moeten kunnen gaan. Vooral voor sport- en bewegingsactiviteiten is een categoriaal beleid nodig. Inzake sport wensen we nog enkele belangrijke punten toe te voegen: - Beweging is van groter belang dan sport. - Meer mensen worden bereikt en houden de bewegingsactiviteiten vol door deze op te zetten in groepsverband. - Impulssubsidie is ook nodig ter ondersteuning van het decreet op het lokaal sportbeleid en het decreet op de sportfederaties. - In het decreet op het lokaal en regionaal sportbeleid dient extra aandacht te komen voor ouderensportbegeleiding. - De sporttakkenlijst dient aangepast zodat de recreatiesporten er deel kunnen van uitmaken. - De denktank van professionelen in de ouderensport kan officieel gemaakt worden in de Vlaamse Ouderentraad. - Binnen het sportbeleid wordt beweging aanzien als een gezondheidsluik. Binnen het gezondheidsbeleid is er weinig of geen actieve ondersteuning voor het ouderensportbeleid en de organisatie van bewegingsactiviteiten. De discussie dient gevoerd te worden en te resulteren in de promotie en de financiële ondersteuning van de ouderensport.	Bewegen is een optie binnen de preventieve gezondheidszorg en vormt 1 van de thema's van de volgende gezondheidsconferentie.
3.5. Strategische doelstelling: De deelname van ouderen aan het besluitvormingsproces wordt bevorderd op alle niveaus 3.5.1. Operationele doelstellingen We willen de aandacht vestigen op de bestaande ouderenorganisaties. Zij moeten kansen krijgen/behouden tot een verdere dynamische uitbouw van de werking. In de ouderenorganisaties is ervaring met ouderennetwerk, is er aandacht voor ouderen en vinden de ouderen een netwerk.	Het plan neemt volgende doelstelling over uit het VN-actieplan: - <i>Aanmoedigen van het oprichten van ouderenorganisaties op alle niveaus om, onder andere, ouderen een stem te geven in het besluitvormingsproces.</i> Het ligt niet in de bedoeling nieuwe ouderenorganisaties op te richten of de oprichting ervan te ondersteunen. Wat hier bedoeld wordt, is dat Vlaanderen een gunstig klimaat moet scheppen waarin ouderenorganisaties, op elk

We vragen ons dan ook af of er behoefte is de oprichting van nieuwe ouderenorganisaties, zo ja aan welke. Wij vragen ons af op welke niveau's bedoeld wordt en of de overheid daar moet op ingrijpen. Heeft onderzoek deze nood geduid? Zijn daaromtrent concrete gegevens voorhanden? 3.5.2. Maatregelen - <i>Financiële ondersteuning van de vorming van lokale ouderenbeleidsconsulenten.</i> Eerst en vooral opteren we om de officiële term te hanteren en te spreken over ouderenbeleidscoördinatoren zoals het in het ouderenparticipatiedecreet staat. De financiële ondersteuning van de vorming van lokale ouderenbeleidscoördinatoren is een eerste stap. Toch blijft de belangrijkste stap het effectief tot stand komen van een gemeentelijk ouderenbeleid met reële participatie van ouderen aan dit gemeentelijke beleid. In dit kader dient de Vlaamse overheid een concrete uitvoering te geven aan het decreet op de ouderenparticipatie op lokaal niveau. Bijkomende middelen zijn noodzakelijk om de gemeenten in staat te stellen: - een ouderenbeleidsplan op te stellen - een uitvoeringsplan op te stellen waarin concreet aangegeven wordt hoe de inspraak van ouderen in het beleid gerealiseerd wordt - een ouderenbeleidscoördinator aan te werven - de deskundigheid van alle betrokkenen te bevorderen om te komen tot een kwaliteitsvol en gedragen ouderenbeleid op alle niveaus	bestuursvlak, makkelijk kunnen gedijen. De subsidiëring van de Vlaamse ouderenraad en de uitwerking van lokale impulsen is daarvan een voorbeeld.
- Ouderenmis(be)handeling Wij noteren dat er voor de eerste keer een structurele subsidie met bepaalde begindatum wordt toegekend aan het Vlaams Centraal Meldpunt voor Ouderenmis(be)handeling. Wij opteren er voor dat het initiatief zou doorgetrokken worden voor de ondersteuning van de Provinciale Steunpunten zodat de daadwerkelijke opvolging van de meldingen niet in gevaar komt. Tenslotte is het aangewezen dat de Vlaamse overheid de Europese initiatieven opvolgt.	Term aanpassen Er zal in 2007 uitvoering gegeven worden aan deze decreetsbepaling. De middelen voor het Vlaams Centraal Meldpunt zijn verdubbeld. Er zal overlegd worden met de provincies hoe de opdracht van de provinciale meldpunten verder kan ingevuld worden op korte termijn.

3.6. Strategische doelstelling: versterking van de solidariteit tussen en binnen de generaties 3.6.1. Operationele doelstellingen Hier missen we invulling hoe de <u>vervreemding</u> tussen generaties kan vermeden worden. Dit punt dient verder geoperationaliseerd te worden o.a. op het vlak van mobiliteit, communicatie, prijzenbeleid van activiteiten. Er mogen geen nieuwe drempels gevormd worden, integendeel er dient gewerkt aan toenadering en betrokkenheid van iedereen. 3.6.2. Maatregelen Ondersteunen van intergenerationale solidariteit kan als zeer waardevol beschouwd worden, maar concrete maatregelen zijn tot nu toe onbekend. Dit punt dient nader gespecificeerd te worden om te komen tot een evenwichtig uitgebouwde en goed functionerende meergeneratiesamenleving. In dit verband wordt het faciliteren van een <u>kangoeroewoning</u> aangehaald. We stellen ons de vraag op welke manier dit zal gebeuren. Momenteel zijn er immers vele aspecten die kangoeroewonen in de weg staan: deze betreffen regels van ruimtelijke ordening, huisnummers, fiscaliteit, erfenisrecht, ...	3.6.1. Operationele doelstellingen – De solidariteitsgedachte in de samenleving levendig houden door de erkenning en waardering van wat mensen voor elkaar doen (bijv. via media oproepen naar voorbeelden van ‘good practices’, ze kenbaar maken en eventueel financieel honoreren); – Onderzoeksgegevens ter beschikking stellen van een groter publiek via populariserende uitgave – Ouderen stimuleren tot (meer) zelfzorg; – Barrières wegwerken die de financiële steun tussen de generaties hypothekeren; 3.6.2. Maatregelen – vrijstelling van successierechten ten voordele van de langstlevende partner voor het netto-aandeel in de gezinswoning. (Zie ook: 7.2.1.3) – Buitenlandse experimenten in de zorg inventariseren, opvolgen en toetsen op hun ‘haalbaarheid’ binnen een Vlaamse context. – Het ondersteunen van initiatieven die de intergenerationele solidariteit vorm geven via samen dingen doen of samen leren, bijv. via de scholen jongeren en ouderen warm maken voor ICT toepassingen (via projectwerking samen leren, samen werken). Ook het faciliteren van de kangoeroewoning is hiervan een uiting. – “Intergenerationele solidariteit: activiteiten met betrekking tot de solidariteit tussen zorgbehoevende ouderen en jongeren” staat expliciet opgenomen in de lijst van vrijwilligersactiviteiten die op basis van het decreet van 23 maart 1994 betreffende het georganiseerde vrijwilligerswerk, bij voorrang voor subsidiëring in aanmerking komen. – Experimenten in de thuiszorg opzetten en ondersteunen: cfr. zorgvernieuwingprojecten onder 2.2.2.4 – Werken aan deskundigheidsbevordering van de hulpverleners via basisopleidingen, vorming en coaching (bij. oudere hulpverleners als coach van jongere hulpverleners inzetten waardoor burn-out bij oudere hulpverleners kan worden tegengegaan en hun ervaring
---	--

	zinnig kan worden aangewend). – Bestaande serviceflats inbedden in een bredere omgeving van nieuwe woonvormen. Hieraan appelleert de idee van de woonzone. – Zorg en ondersteuning voor mantelzorgers: zie 1.2.2.3 en 1.2.2.5 – Voorkomen van alle vormen van verwaarlozing en mishandeling van en geweld tegen ouderen - o Opzetten van ondersteunende diensten voor gevallen van ouderensharing. We verwijzen naar de RusthuisInfoFoon die binnen het agentschap Zorg en Gezondheid nog steeds bemand wordt om meldingen, vragen en opmerkingen rond residentiële zorg voor ouderen op te volgen. - o Daarnaast heeft de bevoegde minister gekozen voor een vernieuwd concept rond preventie en aanpak van ouderensharing. Een Vlaams Centraal Meldpunt voor Ouderensharing – nu al projectmatig betoelaagd – wordt vanaf 1 juli 2007 structureel ondersteund. Op provinciaal vlak is ondersteuning vanuit een provinciaal steunpunt mogelijk. Bovenstaand citaat geeft aan dat het plan verschillende maatregelen inzake intergenerationale solidariteit bevat. Het begrip kangoerewoning wordt verder uitgewerkt in het nieuwe woonzorgdecreet.
--	--

4. Wonen en leven in een aangepaste omgeving

Naast aandacht voor toegankelijkheid, het afstemmen van wonen en zorg en het in kaart brengen van woonbehoeften zou er, geleid op de omgevingsanalyse, meer aandacht moeten zijn voor de betalbaarheid. Wonen werd voor iedereen duurder, ook voor ouderen. Zeker voor huurders op de private woningmarkt. Volgende punten dienen benadrukt te worden: • Er is nog steeds een tekort aan sociale (huur)woningen. De investeringen in sociale huisvesting moeten zeker verhoogd worden en daarbij is de integratie van het principe van het levenslang wonen in nieuwe en bestaande woningen een kostenbesparende investering op termijn. Daar Vlaanderen niet over voldoende sociale huurwoningen beschikt, moet iedereen terecht kunnen op een betalbare en	Aandachtspunten
--	------------------------

kwaleitsvolle private huurmarkt.

- Het **nieuwe huursubsidiestelsel** zoals door minister Keulen voorgesteld, dient een duurzaam antwoord geven op een structureel betaalbaarheidprobleem voor lage en bescheiden inkomens. Afgezien van het feit dat een herziening van het stelsel nodig is, wordt er in het plan niet naar gerefereerd; terwijl betaalbaarheid wel als een knelpunt naar voren komt in de omgevingsanalyse. Om betaalbaarheid en kwaliteit te waarborgen, moet:
 - *de huursubsidie gekoppeld blijven aan het inkomen en de huurprijs (met een maximumgrens)*
 - *voldoende kwaliteitsgaranties voorzien worden op de private huurmarkt*
 - *de subsidie voor oudere huurders levenslang zijn*
- *Het nieuwe systeem waarin de verhuisvoorwaarde behouden blijft en dat voor niet 65-plussers degressief is, lijkt hieraan niet tegemoet te komen, waardoor heel wat huurders niet zullen bereikt worden. Een herziening dringt zich op.*
- Aanpassings- en renovatiewerken zijn lang niet voor iedereen weggelegd. Wil men 'levenslang wonen in de eigen omgeving' promoten dan dienen hier zeker bijkomende inspanningen te worden geleverd. Er is nood aan steunmaatregelen bij het aanpassen/renoveren van de eigen woning of huurwoning. Essentieel hierbij zijn financiële en organisatorische ondersteuning.
 - Om de bestaande initiatieven beter bekend te maken, is gerichte communicatie nodig. Een website zal slechts enkelen de weg wijzen.
- In geval de verbouwing vergunningsplichtig is, zou het **kadastraal inkomen** van een woning niet mogen verhogen bij aanpassing van een woning voor een zorgbehoevende persoon, en dit zolang de zorgsituatie loopt.
- Het kadastraal inkomen van alleenwonende ouderen zou best herbekeken worden, rekening houdend met verschillende parameters zoals inkomen, huidige toestand van de woning, enz.

4.1. Strategische doelstelling: Onderzoek voeren naar de woonbehoeften en het gebruik van de openbare ruimte door ouderen

Op deze plaats moet de waarheid die hier beschreven staat, vertaald worden

Uit het plan:

Op voorstel van minister-president Leterme is een **interbestuurlijk plattelandsoverleg** opgericht. Hierin worden alle krachten gebundeld om een

naar de problematiek van het wonen. Oudere plattelandsbewoners wonen vaker in woningen die niet aangepast zijn en in het algemeen van slechtere kwaliteit zijn. Het ontbreekt dikwijls aan geldmiddelen, kennis of organisatiekracht om tot verbeteringen te komen. Nochtans is heel wat mogelijk, mits de nodige creativiteit. Het structureel ondersteunen van diensten en organisaties die ouderen bijstaan bij het aanpassen van bestaande woningen is hier een beleidskans!

antwoord te bieden op de specifieke noden van het platteland. Eén van de beleidsmaatregelen bestaat in het diversifiëren van de functies van een landbouwbedrijf. De maatregelen die in het leven geroepen zijn om zorg en landbouw te combineren via de toekenning van subsidies “voor de zorg en activering van zorgvragers op land- of tuinbouwbedrijven” passen hierin. Voorzieningen die zorgen voor **ouderen** zijn één van de begunstigden van dit besluit.

Op het platteland, en in het bijzonder bij specifieke groepen als landbouwers of **ouderen**, heerst vaak verdoken armoede. De Vlaamse overheid wil specifieke instrumenten ontwikkelen om armen op het platteland op te sporen, te bereiken en verder te begeleiden via geïntegreerde armoedebestrijdingsprogramma's. (zie ook: 7.1. Een inclusief armoedebeleid)

Op 15 maart lanceerde de Vlaamse Landmaatschappij een oproep tot indienen van pilootprojecten in het kader van het Vlaams geïntegreerd plattelandsbeleid onder de noemer 'dorpsnetwerken voor zorg in een rurale omgeving (ZORO)'.

In dit kader werd vanuit het kabinet voor Plattelandsbeleid aan het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) gevraagd om een advies te formuleren met betrekking tot kwaliteit en bereikbaarheid van voorzieningen voor welzijn en gezin. Dit advies werd goedgekeurd door het Bestuurlijk Overleg van 11 december 2006. IPO stelt dat de voornaamste problemen met betrekking tot welzijn en zorg in een rurale omgeving te maken hebben met het gebrek aan of de beperkte doorstroming van toegankelijke informatie, het kunnen aanbieden van de nodige deskundigheid op het platteland en een aantal noodzakelijke voorwaarden rond infrastructuur, verenigingsleven en het sociaal leven. Het IPO-advies werd geformuleerd rond vier pijlers. Eén van de pijlers betreft het: “werken aan een stevig lokaal netwerk via dorpsnetwerken”. De projectoproep wil hier een antwoord aan bieden en gaat op die manier in eerste instantie over het verstevigen van een sociaal netwerk in een plattelandscontext.

4.2. Strategische doelstelling: Stimuleren van de ontwikkeling van woonvormen die de zelfstandigheid van ouderen bevorderen en het beter toegankelijk maken voor ouderen van openbare ruimten, vervoers- en andere diensten Er is in de nota geen sprake van stimulansen voor de verhoging van de zelfredzaamheid van ouderen in zorgsituaties. We denken hierbij aan de preventieve inbreng van o.a. ambulante ergotherapie. In dit verband is in Oost-Vlaanderen met steun van het provinciebestuur interessant onderzoek verricht. Ook de regionale dienstencentra bieden deze ondersteuningsvorm aan. Het is trouwens nodig deze dienstverlening beter bekend te maken. Een effectenonderzoek is aangewezen om uit te maken of door ergotherapeutisch toedoen verhuis naar een rusthuis kan voorkomen worden, het leven gefaciliteerd is en het thuis wonen haalbaar is. In de analyse werd gewezen op het belang van buurtvoorzieningen. We verstaan hieronder de lokale handel, de post, elementaire zorgverleningsdiensten, enz. We durven dan ook hopen dat deze voorzieningen de plaats krijgen die nodig is voor een leefbare buurt waar ouderen zelfstandig kunnen functioneren tot op hoge leeftijd. Een premiebeleid kan verschillende uitgangspunten hebben. Zo is het op waarde houden van het verouderende woningbestand één van de inrijpoorten om als overheid tussen te komen. Wellicht zijn er ook andere stimulansen mogelijk dan premies, zoals bijv. het (tijdelijk) niet verhogen van het kadastraal inkomen bij het verbouwen van een woning in functie van het concreet opnemen van de zorg voor de ouders. De tekst beperkt zich jammer genoeg tot een beschrijving van de huidige premies, zonder verwijzing naar denksporen voor de toekomst. De premiebundeling op de website www.premiezoeker.be is een zinvol initiatief, maar dit blijft voor vele ouderen ontoegankelijk. Actief benaderen en informeren blijft dan de noodzakelijke methodiek. We willen opmerken dat de denktank wonen-welzijn al geruime tijd niet meer actief is. Indien deze opnieuw van start gaat, worden de ouderen best ook betrokken partner.	Woningadviesverlening wordt een verplichte optie voor sommige erkende voorzieningen in het nieuwe woonzorgdecreet. Te bewaken bij de opvolging van het plan Dit is ook een opdracht voor de Vlaamse ouderenraad.
---	--

In dit hoofdstuk wordt een positioneel signaal gegeven over het woon- en zorgbeleid en een betere afstemming op elkaar. Ook hier hadden we de timing van dit nieuwe decreet verwacht.	Uit het plan: Nieuw woon- en zorgbeleid <i>De Vlaamse Regering wil de regelgevende basis waarop het ouderenbeleid is gestoeld, actualiseren. De woon-, leef- en zorgbehoeften van de ouderen zijn sinds het ouderendecreet van 1985 aanzienlijk veranderd. Doel is het beter op elkaar afstemmen van wonen en zorg en tegelijkertijd anticiperen op de toekomstige verwachtingen van een meer verscheiden ouderenpubliek.</i> <i>Een grotere differentiatie in het aanbod en een breder pallet aan ondersteunende maatregelen zijn daarbij een mogelijk antwoord. De voorzieningen in de ouderen- en thuiszorg moeten nog beter afgestemd worden op de hedendaagse verwachtingen en behoeften. Tegelijkertijd moet er ruimte komen voor nieuwe zorg- en/of woonvormen.</i> <i>Het bestaande residentiële aanbod van ouderenvoorzieningen moet verder gedifferentieerd worden en ook meer <u>thuiszorgondersteunend</u> werken. Deze <u>differentiatie</u> vertaalt zich enerzijds in een grotere nadruk op de uitbouw van een ambulant zorgaanbod (thuiszorgvoorzieningen en thuiszorg in het algemeen) en anderzijds in een uitbreiding van het bestaande woonaanbod (residentiële voorzieningen, aangepaste/aanpasbare woningen, nieuwe woonconcepten, zorgflats, woonzorgzones,...).</i> <i>Ook de erkenningsnormen voor de infrastructuur van rusthuizen zullen aangepast worden om het infrastructurele aanbod beter te doen aansluiten op het verwachtingspatroon en de noden van de gebruikers en de zorgverleners.</i> De conceptnota “Een nieuw woon-, welzijns- en zorgbeleid voor ouderen in Vlaanderen” zal nog vóór het zomerreces in de schoot van de commissie Welzijn van het Vlaams Parlement besproken worden. De eerste teksten van het woonzorgdecreet worden in het najaar gepland.
--	--

5. Mobiel en in beweging

De nadruk in de omgevingsanalyse ligt nogal sterk op het belang van openbaar en aangepast vervoer. De oudere als automobilist of zwakke weggebruiker (ongevalenstatistieken, verkeersopleidingen) komt (haast) niet aan bod, terwijl men verder stelt dat ouderen zich het meest van al met de fiets of te voet verplaatsen.

In tegenstelling tot in deel 1 wordt de mobiliteitsproblematiek wel uitvoeriger behandeld in deel 3 en worden voor de meeste facetten een aantal beleidsmaatregelen voorgesteld.

In het luik over mobiliteit en beweging missen we het aspect ruimtelijke ordening (dit vormt trouwens ook een aspect van wonen en leven in een aangepaste omgeving). Inplanting en lokalisering van nieuwe wijken, inbreidingsprojecten binnen steden, mix van generaties ... noem maar op. Ook hier is het van belang dat de 'ouderen' systematisch hun bekommernissen kunnen uiten.

5.1.1. Basismobiliteit garanderen

De passage over basismobiliteit moet zeker in overeenstemming gebracht worden met het Mobiliteitsplan Vlaanderen, meer bepaald rond de definiëring van 'geregelde tijdstippen'.

De nadruk op openbaar en aangepast vervoer wordt verklaard door het feit dat de overheid hierop als regulator de grootste impact heeft. Fiets- en voetganger komen ter sprake in de vademecums die de Vlaamse overheid heeft opgemaakt ten behoeve van de lokale besturen. Citerend uit het plan: "Bij de vormgeving van de weginfrastructuur zal het Vlaams Totaalplan Fiets een belangrijke ondersteunende plaats innemen. Dit plan is opgebouwd vanuit 2 centrale doelstellingen: het fietsgebruik bevorderen en de verkeersveiligheid voor de fietsers vergroten. Van essentieel belang daarbij is dat eerder ontwikkelde instrumenten (vademecum Fietsvoorzieningen, vademecum Voetgangersvoorzieningen) een zo ruim mogelijke ingang vinden bij de realisatie van verkeersveilige infrastructuur. Het vademecum Voetgangersvoorzieningen legt o.a. sterk de nadruk op veilige oversteekvoorzieningen voor voetgangers."

Het aspect ruimtelijke ordening ten slotte komt aan bod in **hoofdstuk 4.**

Wonen en leven in een aangepaste omgeving.

Het decreet van 20 april 2001 betreffende de organisatie van het personenvervoer over de weg wordt al enigszins geoperationaliseerd in het plan. "Tegen 2007 zullen 90% van de inwoners een basisaanbod hebben. De grootste leemtes in het aanbod moeten dan door basismobiliteit zijn weggewerkt. Om de laatste procenten in te vullen zijn zware exploitatieve en financiële ingrepen nodig, zonder dat er eigenlijk veel meer kwaliteit in het aanbod komt. Daarom wordt basismobiliteit vanaf 2007 verder gezet in **netmanagement**. Er zal gekeken worden waar de grootste noden zijn, waar de missing links in het openbaar vervoer zich bevinden, waar mensen nog vragen naar extra openbaar vervoer, waar er nog vervoersongelijkheid is." De aandachtspunten van de ouderenraad kunnen aan bod komen bij de opvolging.

Als de basismobiliteit niet voldaan is, voorziet het decreet in de inzet van taxi's. Hoe dit concreet wordt georganiseerd, dient gepreciseerd te worden. Er wordt reeds enige tijd gesproken over de financiering van het vervoer heen en terug naar de dagverzorgingscentra. Een concrete financiering dringt zich op.	Het decreet voorziet niet dat taxi's worden ingezet als aan de basismobiliteit niet is voldaan. Wel voorziet het decreet een terugbetaling van een deel van de gemaakte taxikosten wanneer voor een bepaalde verplaatsing of op een bepaald moment van de dag niet aan de normen van de basismobiliteit werd voldaan. De procedure van de terugbetaling van een deel van de taxikosten bestaat, maar is tot op heden nog niet toegepast omdat er nog geen enkele gegronde dossier bij de administratie werd ingediend (er is wel 1 dossier in onderzoek).
5.1.2. Operationele doelstelling: een toegankelijk openbaar vervoer Dankzij de tariefvermindering voor doelgroepen, reist de 65-plusser gratis of goedkoop. Nchtans stelt het ouderendecreet de leeftijd voor ouderen op 60 jaar. Een vormigheid bij de bepaling voor het 'ouderentarie' is gewenst. Mogelijk is het beter het criterium 'gepensioneerd' te gebruiken aangezien gepensioneerden allen een lager inkomen hebben dan uit arbeid. Het is noodzakelijk het veiligheidsplan (klantvriendelijkheid, lijnspotters,...) goed te communiceren. Aandacht voor de veiligheid van de reizigers in de latere uren en rond de halteplaatsen is belangrijk. Een uitbreiding worden met een veilig voetpad of fietspad om de halte te bereiken is aangewezen. De trein dient ook opgenomen te worden in de mobiliteitsplanning. Ook al is de NMBS een federale bevoegdheid, de Vlaamse overheid moet de trein betrekken in haar plannen en de bespreking met het federaal beleidsniveau voeren. Het reizigerscomfort moet verhoogd worden met meer zitplaatsen op de bus en hulpvaardigheid of geduld voor personen die iets meer tijd nodig hebben bij het in- en uitstappen. Uurregelingen worden daarom ook beter iets ruimer bemeten. Daarnaast is het belangrijk dat mensen voldoende en duidelijke informatie krijgen over de mogelijkheden van openbaar en aangepast vervoer; dit	Het vervoer naar dagverzorgingscentra wordt vermeld in punt 1.2.1.1. <i>In overleg met de federale overheid wordt een financiering van de vervoerskosten uitgewerkt van en naar het dagverzorgingscentrum, om op deze wijze dit zorgaanbod vanuit financieel oogpunt beter toegankelijk te maken voor de gebruiker.</i> Er zijn geen objectieve redenen om de leeftijdsgrens voor gratis openbaar vervoer te verlagen. Aandachtspunten voor De Lijn. Er bestaat momenteel al overleg terzake.

betekent ook de bestaande mogelijkheden beter bekend maken. Voor slechthorenden is geschreven info in stations en op het openbaar vervoer doeltreffend en dus ook te voorzien door de overheid. 5.1.3. Operationele doelstelling: stimuleren en uitbouwen van nieuwe vormen van collectief en duurzaam vervoer Het aanbod en de bestemmingsmogelijkheden van het openbaar vervoer dienen nog versterkt te worden. Bovendien is het stimuleren en uitbouwen van nieuwe vormen van duurzaam collectief vervoer (autodelen, taxi) wenselijk. Na 20.00 uur (of 22.00 uur in de stad) kunnen bussen vervangen worden door taxi's. Deze taxi's moeten dan wel een zelfde dienstverlening aanbieden dan de bussen. Assistentiehonden mogen niet geweigerd worden in het openbaar vervoer of bij de vervangingsmodaliteiten. Als met duurzaam vervoer ook bedoeld wordt dat de voertuigen steeds vaker met groene brandstof rijden, ontbreekt hierover een passage over brandstof en CO2-reductie. 5.1.4. Operationele doelstelling: Voorzien in aangepast vervoer Een betere samenwerking tussen de verschillende aanbieders in het kader van mindermobielenvervoer lijkt in eerste instantie wenselijk. Minder mobiele ouderen zouden echter dezelfde faciliteiten moeten krijgen als gehandicapten (belushalte aan huis). Er moet een duidelijke ondersteuning komen voor de MMC-vrijwilligers aangezien deze gewaardeerde dienstverlening vervalt bij onvoldoende chauffeurs-vrijwilligers. De overheid kan zich ook nuttig maken op het vlak van het stimuleren van een aanbod van 'handicars'. 5.1.5 Investeren in een goede rijopleiding In deze titel zien we het woord 'rijopleiding' graag veranderd in <u>verkeers- en mobiliteitseducatie</u>, wat een veel ruimer begrip is en ook aandacht heeft voor de houding in het verkeer als voetganger, fietser en automobilist. Elkeen moet voldoende en betaalbare kansen krijgen om zijn/haar kennis van de verkeersreglementering bij te scholen. Deze educatie mag niet enkel een technische opfrissing zijn, zeer belangrijk zijn de gedragsregels tussen de verschillende weggebruikers. Ook een sensibilisatie-actie om de ogen te testen moet hiervan deel uitmaken. Educatie mag niet uitsluitend gevoerd	Het plan stelt: <i>“De uitdaging bestaat erin openbaar vervoer verder te versterken, maar daarnaast ook op zoek te gaan naar nieuwe vormen van duurzaam collectief vervoer, bijvoorbeeld het autodelen of de inschakeling van taxi's.”</i> De operationalisering moet verder uitgewerkt worden. Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap werkt momenteel een actieplan uit waarbij de nadruk ligt op het mogelijk maken van de integrale toegankelijkheid voor assistentiehonden in (semi-)publieke plaatsen. Het is geen milieuplan, maar De Lijn installeert sinds 2000, in verschillende fasen, een roetfilter op haar bussen. Sommigen daarvan worden ook uitgerust met een selectieve katalytische reductie (SCR) installatie waardoor ze voldoen aan de normen van de milieuvriendelijke euro 5-motor. Het plan stelt hieromtrent: <i>“De organisaties die momenteel het aangepast vervoer voor minder mobiele verzorgen, verschillen erg van aard en oorsprong. Rekening houdend met de beschikbare middelen, zal de bestaande situatie worden geëvalueerd en zal worden nagegaan op welke manier we het vervoer van deze kwetsbare groep structureel kunnen verbeteren.”</i> Dient verder geoperationaliseerd. <i>“De overheid stroomlijnt de bestaande initiatieven op het vlak van verkeers- en mobiliteitseducatie tot één kenniscentrum dat over de bestuursniveaus heen voor verschillende doelgroepen (w.o. ouderen) toegankelijk is. We nemen méér initiatieven om defensief rijgedrag te bevorderen.”</i> De Vlaamse ouderenraad zelf kan haar doelgroep ook sensibiliseren voor verkeerseducatie.
--	--

worden in campagnes, maar moet zeer zeker een permanente promotie kennen. Verkeersopleidingen zijn voor alle verkeersdeelnemers van belang. Die taak moet niet gecentraliseerd worden bij één kenniscentrum. Dat kan wel dienen als coördinerend orgaan, maar meerdere initiatieven moeten mogelijk zijn. Bij opleidingen voor ouders is het evenwel aangewezen dat er zeker de nodige aandacht wordt besteed aan de specificiteit van de problematiek van de doelgroep d.w.z. opleidingen 'op maat' van de ouders. De (ouder)organisaties die in dit verband initiatieven ondernemen, moeten hierin door de overheid ondersteund worden. 5.1.6. Operationele doelstelling: Een betere inrichting van de openbare weg. Het is nodig om daadwerkelijk de bestaande regels voor de inrichting van fiets- en voetpaden correct uit te voeren en de naleving ervan te handhaven. Gemeentebesturen moeten erop gewezen worden dat zij hierin ook een taak hebben en ze moeten daarin begeleid worden. Het inschakelen van de toegankelijkheidsbureaus wanneer er openbare werken gepland worden, moet een vaste gewoonte worden. Maar ook de betrokkenheid van ouders en andere specifieke doelgroepen bij de concrete inrichting van het openbare domein is van essentieel belang. 5.1.7. Inspraak van relevante partners De stem van ouders horen bij de opmaak van het gemeentelijk mobiliteitsplan is zeer zeker belangrijk. Maar er zijn nog andere niveaus waar zij inspraak moeten kunnen krijgen, nl. provincie en gewest. Ook op Vlaams niveau is het noodzakelijk dat de stem van ouders gehoord wordt, bv. via de Mobiliteitsraad (MORA) die de Vlaamse Ouderenraad consulteert waar nodig. De precieze invulling verdient verdere uitklaring. De Vlaamse Ouderenraad is klaar om een persoon af te vaardigen naar de werkgroep van de gebruikers. Twee toe te voegen operationele doelstellingen 5.1.8. Aangepaste visie op mobiliteit in stad en platteland De mobiliteitsplannen en het netmanagement moeten aangepast worden naargelang de uitvoering vinden in de stad, op het platteland of in de stedelijke periferie. Diverse aspecten moeten in deze gebieden anders	Meerdere initiatieven blijven mogelijk. Een specifieke subsidiëring hiervan is niet aan de orde. Ook hierin kan de Vlaamse ouderenraad een wervende rol spelen. Het Vlaamse mobiliteitsbeleid wordt ontwikkeld met de inspraak van relevante partners. (zie 5.1.7) Deze filosofie is opgenomen in het decreet basismobiliteit. De normen die basismobiliteit moeten garanderen (halte-afstanden, frequenties, amplitudes) variëren immers naargelang de ruimtelijke morfologie. Ook het BVR 13/12/02 inzake het netmanagement (B.S.24/01/03) houdt bij de implementatie vanzelfsprekend rekening met het onderscheid stad-
---	--

platteland. Het Vlaams mobiliteitsbeleid wordt veelal gevoerd via het instrument van de mobilitéitsconvenants. Dit betekent dat het lokale mobiliteitsbeleid op het Vlaams mobiliteitsbeleid kan worden afgestemd. Indien een gemeente van de Vlaamse overheid steun wil krijgen voor lokale projecten, sluit ze een mobiliteitsconvenant af met de Vlaamse overheid. De eerste stap die praktisch alle gemeenten hebben gezet, is de opmaak van een gemeentelijk mobiliteitsplan. Hier is plaats voor een "aangepaste visie op mobiliteit die aansluit bij de lokale situatie, hetzij stedelijk, hetzij landelijk". Vanuit dit gemeentelijk mobiliteitsplan worden dan alle projecten op vlak van mobiliteit verantwoord die door de lokale overheid of de Vlaamse overheid zullen worden opgestart. In die zin zullen projecten van de Vlaamse overheid steeds aangepast zijn aan de lokale situatie, hetzij stedelijk, hetzij landelijk. Voor de projecten van de Vlaamse overheid worden dan zgn. modules afgesloten in het kader van het mobiliteitsconvenant met het lokale bestuur. Bv. bijkomend openbaar vervoer, aanleg fietspad, doortocht, enz. (Een volledig overzicht van de modules staat op http://www.mobielvlaanderen.be/convenants/modules.php?nav=5). Het mobiliteitsplan Vlaanderen is inderdaad nog niet door het Vlaams Parlement goedgekeurd. Het zal in principe, na advies van de SERV en de Mina-raad, opnieuw naar de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement gaan.	beoordeeld worden. Wat voor een stad belangrijk is, is niet noodzakelijk voor het platteland even belangrijk. Of omgekeerd. 5.1.9. Wettelijk kader realiseren voor het Mobiliteitsplan Vlaanderen. Een decreet op Vlaams niveau is gewenst.
Het grootste deel van de bijdrage m.b.t. dit hoofdstuk moet begrepen worden als een memorandum t.a.v. het beleid. Het kan dienen als basis voor een volgende versie van het ouderenbeleidsplan. De kritiek is niet geheel onterecht: thans ligt de focus nog te zeer op de arbeidsmarkt en de bestaande onderwijsstructuren. De huidige tekst in het plan is als volgt: 6.1. Strategische doelstelling: Gelijke kansen gedurende het gehele leven	6. Levenslang en levensbreed leren De voornaamste uitdaging op het gebied van het levenslange en levensbrede leren is het in stand houden en verder ontwikkelen van de competenties die ouderen nodig hebben om hun leven lang zelfstandig te kunnen blijven en te kunnen blijven bijdragen aan de ontwikkeling van de samenleving. De uitdaging om te blijven leren heeft betrekking op alle levensgebieden en maatschappelijke rollen. Zorgen voor de eigen gezondheid en die van anderen bijvoorbeeld, heeft een enigszins andere inhoud wanneer men 65 is dan als men 40 is. Hetzelfde geldt voor het omgaan met geld en goed, met

relaties, met wonen, met mobiliteit, met opvoeding, ... Deze en andere, vaak ingrijpende veranderingen in de levenssituatie van ouderen dwingen tot leren en blijven leren. De behoefte van ouderen om te leren geldt niet alleen een leven lang; ze is vooral 'levensbreed'. Het antwoord op de geformuleerde uitdagingen kan alleen maar gegeven worden door het belang voorop te stellen van het <u>informele leren</u> (het leren van en aan elkaar) en het meer formele leren (in onderwijs- en vormingsinstellingen) <u>mede in functie hiervan uit te bouwen</u>. In dit perspectief is de ondersteuning die geboden wordt bij het informele leren door verenigingen en clubs, dienstencentra en clubhuizen en het sociaal-cultureel werk in het algemeen, voor ouderen van uitzonderlijk belang. Vooral voor de grote groep ouderen die minder goed in staat is om zich voordeel te doen met het meer geformaliseerde educatieve aanbod is dat het geval. Bij de concrete invulling van het aspect levenslang en levensbreed leren in het ouderenbeleidsplan valt in de eerste plaats de smalle invulling op van het aspect 'levensbreed leren'. Dit laatste lijkt vernaauwd tot het leren in functie van de behoeften van de arbeidsmarkt. In het kader van het ouderenbeleid moet dit worden verruimd tot het leren in functie van het maatschappelijk functioneren in het algemeen, waarvan het functioneren binnen het arbeidsbestel een onderdeel kan zijn (cfr. strategische doelstelling 3.4). Voorts mag het levensbrede leren niet alleen gericht zijn op maatschappelijke inzetbaarheid, maar ook op <u>weerbaarheid</u> en <u>zelfredzaamheid</u> op alle levenssterreinen en op persoonlijke ontwikkeling (cfr. Internationaal Jaar van de ouderen - 1999). Voorts lijkt het levenslange en levensbrede leren van ouderen in de eerste plaats te zijn benaderd vanuit de bestaande voorzieningen (voor onderwijs en beroepsopleiding) en niet vanuit de vraag naar de meerwaarde van het leren van ouderen, zowel voor de persoon als voor de gemeenschap. Vanuit deze achtergrond stelt de Vlaamse Ouderenraad volgende punten voor: 1. Eerste en voornaamste strategisch doel: Alle ouderen moeten een leven	met betrekking tot onderwijs, scholing en omscholing met inbegrip van beroepskeuzevoorlichting en arbeidsbemiddeling 6.1.1. Strategische subdoelstelling 1: Een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt Nieuwe vormen van arbeidsgerichte certificering in het volwassenenonderwijs en het post-secundair onderwijs moeten mensen kansen geven. Het onderwijs moet alle talenten waarderen en ontwikkelen, ook van ouderen: zowel intellectuele kennis als technische vaardigheden, handigheid, sociale vaardigheden, creativiteit, ondernemingszin, enz. Onderwijs en vorming moeten op een samenhangende manier mensen vormen met brede persoonlijkheden en competenties die ook op de arbeidsmarkt gevaloriseerd worden. 6.1.1.1. Operationele doelstelling: Uitvoering van het decreet over het verwerven van een titel van beroepsbekwaamheid Het Ervaringsbewijs bestaat nu al voor autobuschauffeur, autocarchauffeur, begeleider buitenschoolse kinderopvang, callcenteroperator, industriële schilder en torenkraanbestuurder. Een website http://www.ervaringsbewijs.be schept meer duidelijkheid. Tegen eind 2007 zal de overheid voor 21 beroepen een ervaringsbewijs uitreiken en tegen eind 2008 voor 36 beroepen. 6.1.1.2. Operationele doelstelling: Uitwerken van een kwalificatiestructuur In 2006 nog zal een generieke kwalificatiestructuur gerealiseerd worden, die tegen eind 2007 decretaal verankerd wordt. Vanaf 2008 willen we van start gaan met het ontwerpen en valideren van kwalificaties. Alle soorten kwalificaties die worden aangeboden door organisaties die door de overheid erkend zijn en aan bepaalde kwaliteitsvoorwaarden voldoen krijgen daarin een plaats (diploma secundair onderwijs, diploma van master, VDAB-certificaten, gecertificeerde Syntra-opleidingen, titels van beroepsbekwaamheid...) Het hanteren van bepaalde kwalificaties kan bijdragen tot de emancipatie van bepaalde doelgroepen: de kwalificatiestructuur zal helpen om de
---	--

lang passende educatieve ondersteuning kunnen vinden om datgene te leren wat zij nodig hebben om zich verder te ontwikkelen, zich staande te houden in de samenleving waarin zij leven en om bij te dragen aan haar verdere ontwikkeling (cfr. 'Eenentwintig aandachtspunten voor de 21e eeuw'). Hier zou concreet ook het Europees niveau in rekening gebracht moeten worden, via de ondersteuning en promotie door Vlaanderen van de ontwikkeling van een uitwisselingsprogramma, niet alleen voor ouderen maar ook voor ouderenorganisaties. Een aantal in het beleidsplan geformuleerde operationele doelstellingen kunnen in dat licht worden herzien, zoals: - Meer dynamiek brengen in een breder levenslang leren - Het strategisch plan geleterdheid - Het concept 'Brede school' - Het nieuwe decreet Volwassenenonderwijs - De rol van de regionale Volkshogescholen - Het waarborgen dat de nieuwe informatie- en communicatietechnologie ten goede komt ook aan de oudere bevolking	competenties van zoveel mogelijk mensen, ook van ouderen, zichtbaar te maken, te ordenen en te vertalen in gevalideerde kwalificaties. Door de onderlinge samenhang van de kwalificaties te verduidelijken kunnen mensen zien welke competenties ze moeten bijshaven om een andere kwalificatie te bereiken. Bijzondere aandacht gaat naar de eerste niveaus van het kwalificatieraamwerk opdat de kwalificatiestructuur een bijdrage levert tot sociale inclusie 6.1.1.3. Operationele doelstelling: Meer dynamiek in een breder levenslang leren Als we de deelname aan levenslang en levensbreed leren volgens onderwijsniveau bekijken, dan valt de schrijnende onderverteenwoordiging van laaggeschoolden op. Ook de lage participatie van ouderen springt in het oog. De overheid staat dus voor de opdracht meer dynamiek te brengen in de opleidingen voor volwassenen om het leren aantrekkelijk en relevant te maken, ook voor hen die daar nu nog niet veel boodschap aan hebben. Daarvoor is meer nodig dan financiering van een publiek opleidingsaanbod alleen. De overheid moet ook impulsen geven voor een levenslang leren dat sterker gericht is op een breder en ruimer publiek.
2. Het arbeidsmarktgerichte leren als een apart actieterrein Voor heel wat ouderen en voor de samenleving als geheel is het van levensbelang dat ook ouderen die dat wensen kunnen blijven functioneren binnen een sterk muterend arbeidsbestel. Een aantal operationele doelstellingen die in het beleidsplan worden geformuleerd kunnen wij onderschrijven. Wij vinden de uitdagingen op dit terrein echter voldoende groot om er speciaal aandacht aan te besteden. De inspanningen op dit terrein mogen het beleid inzake onderwijs en vorming echter niet blind maken voor de behoefte aan leren in functie van een bredere maatschappelijke inzet.	Tegen eind 2006 wordt een discussienota voorbereid over de wijze waarop de overheid het opleidingslandschap voor volwassenen in Vlaanderen vorm wil geven. Voor het ouderenbeleidsplan relevante onderwijsgerelateerde <u>indicatoren</u>, die ook gehanteerd worden op Europees niveau, zijn: - Deelname van volwassenen aan Onderwijs en Vorming - Scholingsgraad van de bevolking - Arbeidsmarktdeelname van de bevolking Deze indicatoren concentreren zich op 25-64-jarigen (15-64-jarigen voor deelname van Volwassenen aan Onderwijs en Vorming), maar een opsplitsing vanaf een bepaalde leeftijd is mogelijk.
3. Vooral voor de meest kwetsbaren in de samenleving heeft het informele leren zijn belang. De ondersteuning van zowel het informele als van het niet-formele en het formele leren wordt best als een geheel opgevat. De subdoelstelling: het sociaal-cultureel vormingswerk stimuleert een actieve deelname van ouderen aan de maatschappij en de ontwikkeling ervan, sluit hierbij aan. Het sociaal-cultureel werk is echter ook een wezenlijke component van het educatieve bestel met bijzondere mogelijkheden op het	Voor de deelname aan onderwijs en vorming beschikt het departement Onderwijs en Vorming ook over absolute en relatieve cijfers voor het hoger onderwijs, het onderwijs voor sociale promotie en het deeltijds kunstonderwijs. Deze cijfers zijn beschikbaar per geboortjaar, en kunnen dus ook aangeleverd worden voor personen ouder dan 64 jaar.

terrein van het informele leren. Bij de herziening van het decreet voor deze sector zou dit een aandachtspunt moeten zijn.

Extra aandacht is in dit kader vereist voor de groep van kwetsbare ouders. Om levenslang leren te stimuleren moet het volgen van opleidingen financieel aantrekkelijk zijn en blijven. **De hervorming in het volwassenenonderwijs lijkt hiertoe alvast geen goede aanzet te zijn.**

Vanaf 1 september 2007 wenst de onderwijsminister het inschrijvingsgeld tot 1 euro per lesuur te verhogen, terwijl het nu schommelt tussen 0,39 euro en 0,78 euro. De drempel om zich in te schrijven in het volwassenenonderwijs wordt hierdoor te sterk verhoogd, ook voor ouders en vooral bij langdurige opleidingen. Voor ouders zal deze maatregel nog meer negatieve gevolgen hebben. Werkenden kunnen immers een beroep doen op opleidingscheques en genieten soms kortingen voor bepaalde opleidingen. Voor ouders is dit veelal niet het geval waardoor de verhoging van het inschrijvingsgeld nog zwaarder zal doorwegen.

4. De tweede strategische doelstelling in het ouderenbeleidsplan kunnen wij volledig onderschrijven: Het volledig benutten van het potentieel en de expertise van mensen van alle leeftijden, rekening houdend met de opgedane ervaring.

In dat kader zouden wij echter als specifieke operationele doelstellingen willen naar voor schuiven:

- Gebruik het educatieve potentieel van ouders, ook als vrijwilliger, zeker bij het werken met ouders
- Ondersteun op een passende manier de (vrijwillige) inzet van ouders binnen het educatieve bestel
- Voorst willen wij in dat kader het belang onderstrepen van de toegankelijkheid van het opleidingsaanbod en van het erkennen van elders verworven competenties (EVC).

Aanvullend zouden wij nog enkele aanbevelingen willen formuleren van algemene aard.

5. Het is zonder meer duidelijk dat er nog een hele weg moet worden afgelegd worden opdat de oudereducatie de plaats zou kunnen innemen binnen het educatieve bestel die zij verdient. Wenselijk is dat er hiertoe

6.1.1.4. Operationele doelstelling: Uitvoeren van het strategisch plan geletterdheid

Wetenschappelijk onderzoek detecteerde ouders als risicogroep voor geletterdheid (hoog aantal 56-65-jarigen in het laagste vaardigheidsniveau). Het Strategisch Plan Geletterdheid wil deze problematiek op gecoördineerde wijze aanpakken.

Geplande acties: de verhoging van het aantal opleidingstrajecten in de basiseducatie, een gerichte toeleiding naar de basiseducatie op basis van screeningsinstrumenten, uitbouw van duale trajecten en geletterdheidstraining in opleidingen op de werkvloer, partnerships met de sociale partners en inzet van instrumenten als sectorconvenants en diversiteitsplannen voor engagementen rond deze problematiek.

6.1.1.5. Operationele doelstelling: Werving, intake en trajectbegeleiding

Volwassenen die nood hebben aan vorming moeten beter en duidelijker geïnformeerd worden over welke opleidingen tot welke kwalificaties leiden en welke competenties ze kunnen ontwikkelen. Er moet ook meer aandacht gaan naar de begeleiding en ondersteuning van cursisten.

In het nieuwe decreet voor volwassenenonderwijs worden die centra die zich specifiek naar de zwakkere doelgroepen richten, zoals de basiseducatie en het tweedekansonderwijs, versterkt. Zij zullen een meer zichtbare plaats hebben in het landschap van volwassenenonderwijs. Maar ook de andere centra met een soms zeer laagdrempelig aanbod voor laaggeschoolden, zoals het huishoudelijk onderwijs en tal van beroepsopleidingen, moeten binnen het landschap van volwassenenonderwijs duidelijk zichtbaar gepositioneerd worden.

6.1.2. Strategische subdoelstelling 2: Een nieuw financieringssysteem voor het onderwijs

6.1.2.1. Operationele doelstelling: Brede School

Het schoolse overstijgen en bijdragen tot het creëren van een beter leefbare situatie voor leerlingen, omgeving en buurt is het opzet van de brede school. Dit project houdt de mogelijkheid in om andere functies in het gebouw onder

doelgerichte acties worden ondernomen, meer bepaald in het kader van de verdere uitbouw van het levenslange en levensbrede leren. Concreet kan dit betekenen dat er in dat kader nog tijdens deze legislatuur samen met alle betrokkenen een <u>strategisch plan oudereneducatie</u> wordt ontwikkeld dat de ondersteuning van het leren en blijven leren van ouderen tot voorwerp heeft. 6. Voor het onderbouwen van een behoorlijk beleid ter zake moet men kunnen beschikken over een goed inzicht in de feitelijke situatie en de evolutie ervan. Dit ontbreekt totnogtoe. Ook over het educatieve aanbod voor ouderen en het gebruik dat zij ervan maken bestaan er nauwelijks (cijfer)gegevens. Wenselijk is dat er ook op dit terrein nog tijdens deze legislatuur acties worden ondernomen. 7. Voorts willen wij aanbevelen om het onderwijs zo in te richten dat het meer dan dit thans het geval is jongeren voorbereidt op het leven en samenleven in een samenleving die onder invloed van de demografische evolutie wezenlijk van karakter verandert en op het mede vormgeven aan deze samenleving. Dat moet ook leiden tot meer begrip tussen de generaties, waardering voor de inzet van ouderen en uitwisseling van kennis en ervaring. Ondermeer bij het herzien van de vakoverschrijdende eindtermen zou dit een bijzonder aandachtspunt moeten zijn. Tenslotte formuleren wij nog enkele opmerkingen bij de tekst. Er wordt terecht gewezen op de rol van het sociaal-cultureel werk in het kader van het levenslang en levensbreed leren waarbij de ouderenverenigingen een belangrijke rol spelen. Buiten de opgesomde organisaties zijn ook de dienstencentra en de ouderenwerkingen binnen verenigingen met een intergenerationeel karakter op dit vlak actief. De rol van het sociaal-culturele vormingswerk wordt in deze doelstelling gehonoreerd, maar deze appreciatie is niet terug te vinden in de subsidiërende wetgeving terzake (decreet 4 april 2004). Integendeel. Sociaal-culturele ouderenorganisaties die – logischerwijze – ook een luik rond welzijn in hun werking trachten uit te bouwen, worden terecht gewezen. Er is nood aan overleg en afstemming tussen de departementen Welzijn en Cultuur aangaande de erkenningsvoorwaarden en	te brengen door samenwerking met derden. In juni 2006 werden proefprojecten rond brede school geselecteerd, die in september zijn opgestart. Een aantal ervan werken samen met ouderenverenigingen. De stuurgroep “brede school” bewaakt de voortgang van deze projecten. 6.1.2.2. Operationele doelstelling: Een nieuw decreet voor het volwassenenonderwijs Een nieuwe structuur moet de aanbieders van volwassenenonderwijs voortaan meer en beter met elkaar doen samenwerken. De instellingen voor volwassenenonderwijs worden gegroepeerd in dertien regionale consortia. Elk centrum voor basiseducatie en voor volwassenenonderwijs krijgt een zelfde basisfinanciering voor zijn personeel. De ervaring die leraren opdeden buiten het onderwijs, wordt voortaan erkend: hun geldelijke anciënniteit wordt berekend op basis van hun RSZ-prestaties. Het Vlaams Kennis- en Ondersteuningscentrum voor het Volwassenenonderwijs zal de centra begeleiden, de nascholing voor directies en leraren coördineren en de kwaliteit bewaken. De goedkeuring van het decreet volwassenenonderwijs is voorzien vóór 1 september 2007. Er zijn nog geen initiatieven gepland die specifiek op ouderen gericht zijn. 6.1.2.3. Operationele doelstelling: Ondersteuning van de regionale volkshogescholen Socius vzw, het steunpunt voor het sociaal-culturele volwassenenwerk, heeft in haar beleidsplan de ondersteuning van organisaties in hun werking met doelgroepen als strategische doelstelling opgenomen. Eén van die doelgroepen zijn de ouderen. Ter uitvoering van deze strategische doelstelling werkte het steunpunt enkele publicaties rond oudereneducatie uit: een cahier rond “Sociaal-cultureel werk van, voor en met ouderen” en de publicatie “Lang zullen ze leren. Educatief werken met ouderen”. Daarnaast nam het steunpunt Socius vzw in 2005 deel aan het Grundtvigproject PEFETE (Pan-European Network for Education of the Elderly). Dit driejarige project (2004 – 2006) wil theorie, praktijk en methoden in oudereneducatie in kaart brengen. Tevens wordt onder meer de vraag gesteld hoe het Europese beleid een bijdrage kan leveren tot het levenslang leren en wordt er gepleit voor meer aandacht voor een
--	---

beoordelingscriteria van erkende ouderenorganisaties.	aantrekkelijke leercultuur voor ouderen. 6.1.3. Strategische subdoelstelling 3: Waarborgen dat de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën ten goede komen aan de gehele bevolking 6.1.3.1. Operationele doelstelling: Uitvoering geven aan het Digitaal Actieplan Vlaanderen Eén van de eerste verwezenlijkingen in dit verband zijn de subsidies voor ondertiteling van programma's voor doven en slechthorenden. Op 15 december 2005 sloot de Vlaamse Regering een principeverklaring met de Niet-Openbare Regionale Televisieverenigingen Vlaanderen vzw (NORTV). NORTV is de koepelorganisatie van de 10 Vlaamse regionale televisieomroepen (ATV, AVS, Focus, Kanaal 3, Ring TV, ROB Televisie, RTV, TV Brussel, TV Limburg en WTV). Dat wordt momenteel uitgevoerd. 6.2. Strategische doelstelling: Volledige benutting van het potentieel en de expertise van mensen van alle leeftijden, rekening houdend met opgedane ervaring 6.2.1. Strategische subdoelstelling 1: Beleidsvoerend vermogen van scholen versterken Conform operationele doelstelling 6.1.2.2 wordt leraren aanwerven makkelijker: niet enkel diploma's maar ook eerder of elders verworven competenties worden erkend. De ervaring die leraren opdeden buiten het onderwijs, wordt voortaan erkend: hun geldelijke anciënniteit wordt berekend op basis van hun RSZ-prestaties. 6.2.2. Strategische subdoelstelling 2: Aanpassing loopbanen van leraren Onderwijs is een sector die zijn oudere werknemers te vroeg kwijtraakt. Dit kost niet alleen geld, maar betekent ook een verlies van goede krachten. Dat de leerkracht zijn hele loopbaan vast zit in hetzelfde stramien speelt hierin een belangrijke rol. Leerkrachten moeten gestimuleerd worden om langer actief te blijven en om graag te blijven werken. De baan moet boeiender worden, met de mogelijkheid om af en toe eens uit te wijken naar een andere taak/functie in de eigen school of daarbuiten. 6.2.2.1. Operationele doelstelling: Loopbaanontwikkeling en taakdifferentiatie Leraren-in-opleiding, stagiairs en startende leraren zullen beter begeleid
--	---

worden. Mentoren in de scholen hebben daarin een sleutelrol.

Vanaf het schooljaar 2006-2007 krijgen scholen en centra voor volwassenenonderwijs uren om mentoren in te zetten. Zo kunnen ze ervaren leerkrachten deeltijds vrij maken voor de begeleiding van stagiairs (tijdens de opleiding), leerkrachten in opleiding (met betaalde stage na de opleiding) en starters (startende afgestudeerden). Vanaf het schooljaar 2006-2007 is voor deze begeleiding 7,9 miljoen euro ter beschikking. Cao VIII trekt voor 2008 5 miljoen euro extra uit voor mentoruren. Daarmee zal het aantal uren begeleiding per beginnende leerkracht ongeveer verdubbelen. Mentorschap kan voor oudere leerkrachten een welkom alternatief vormen voor het zelf lesgeven.

Op basis van het flexibiliseringsdecreet zullen zij-instromers (mensen met beroepservaring in andere sectoren) in de lerarenopleiding vrijstellingen kunnen krijgen op basis van hun elders verworven competenties (EVC) en eerder verworven kwalificaties (EVK). Het statuut leerkracht-in-opleiding (LIO) maakt de lerarenopleiding ook aantrekkelijker voor zij-instromers.

6.2.3. Strategische subdoelstelling 3: Het sociaal-cultureel vormingswerk stimuleert de ontwikkeling van ouderen en hun deelname aan de maatschappij

De uitgekeerde subsidies op basis van op basis van het decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-culturele volwassenenwerk aan organisaties die zich in hun werking richten tot ouderen moeten er – idealiter – toe leiden dat deze doelgroep gestimuleerd wordt tot het opnemen van een bepaalde vorm van maatschappelijk engagement of sociale actie.

Zo dragen o.m.

- NEOS, Netwerk van Ondernemende Senioren,
- OKRA, trefpunt 55+,
- Liberale Beweging voor Volksontwikkeling,
- Verbond van Senioren,
- Vlaams Verbond voor Gepensioneerden,
- S-Plus,
- Integraal, Bewegingscentrum actief ouder worden bij tot kennisverwerving en competentieontwikkeling van ouderen.

	De vormingspluscentra – dit zijn de regionale volkshogescholen – organiseren in samenwerking met het sociaal-culturele verenigingsleven “seniorsurfclubs”, dit zijn wekelijkse ontdekkingsstochten op het internet. (Zie ook 6.1.2.3.) Tenslotte behoort het stroomlijnen van de bestaande initiatieven op het vlak van verkeers- en mobiliteitseducatie tot één kenniscentrum (zie 5.1.5) mee tot het invullen van deze doelstelling.
7. Een toereikend inkomen	7.1. Inclusief armoedebeleid In de omgevingsanalyse wordt de aandacht gevestigd op armoede bij ouderen. 23 % van de ouderen heeft een armoederisico, wat het dubbele is van de doorsnee bevolking. Het is dan ook verwonderlijk dat het beleidsplan geen verwijzingen en maatregelen neemt. Het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2005-2009 staat hier ten onrechte niet vermeld. De participatie van ouderen in armoede aan het beleid moet ernstig genomen worden. Hun kennis en ervaring bieden een bijzondere meerwaarde. De verenigingen van armen en de ouderenorganisaties moeten hier een belangrijke rol spelen. De Vlaamse regering dient bij prioriteit maatregelen te treffen om de armoede bij ouderen gevoelig terug te dringen, vooral bij de kwetsbaarste groepen (vrouwen, hoogbejaarden, zorgbehoevenden). Hierbij zijn volgende beleidsinstrumenten aangewezen: 1. De open coördinatiemethode: via de open coördinatiemethode zou Vlaanderen kunnen leren van de successen en falingen inzake het armoedebeleid bij ouderen in de andere Europese lidstaten. Door het ontwikkelen van kwantificeerbare indicatoren moet elke lidstaat bewijzen dat ze het werkelijk menen met het voeren van een armoedebeleid in de eigen lidstaat. 2. Multidimensionele Armoede indicator: om een wetenschappelijk gedragen armoedebeleid te kunnen voeren, moet Vlaanderen beschikken over correcte gegevens en representatieve cijfers rond armoede. Een eerste aanzet hiertoe is gegeven door de oprichting van COVIVE. In het ouderenbeleidsplan staat hieromtrent vermeld: <i>Op 21 maart 2003 keurde het Vlaamse parlement het armoededecreet goed om de bestrijding van de armoede in Vlaanderen op structurele wijze aan te pakken. In uitvoering van dit decreet werd het Vlaams netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen, opgericht. Dit netwerk ondersteunt de armenverenigingen in hun werking en vervult een brugfunctie tussen de armenverenigingen en de overheid.</i> <i>De keuze voor een inclusief armoedebeleid belet niet dat Vlaanderen het armoedebeleid prioritair wil focussen op kinderarmoede en armoede bij ouderen, laaggeletterdheid en de gelijke toegang tot de kwalitatieve preventieve en curatieve gezondheidszorg op alle niveaus, met inbegrip van de geestelijke gezondheidszorg. Het armoederisico onder 65-plussers in Vlaanderen is zo'n 3 keer hoger dan bij -50-jarigen.</i> De aanbevelingen kunnen doorgegeven worden aan het team armoedebeleid.

7.2. Inkomenszekerheid, sociale bescherming en voorkoming van armoede Het Vlaamse beleidsniveau kan aan het recht op een menswaardig inkomen voor ouderen -meer specifiek de pensioenen en de bijstandsuitkeringen - een geringere bijdrage aan maatregelen leveren. De Vlaamse overheid zou er bij de federale overheid moeten aandringen op een automatisch, structureel en procentueel welvaartsmechanisme voor de pensioenen.	Het plan is Vlaams en beperkt zich tot de eigen bevoegdheden.
8. Een rijkdom aan verscheidenheid Dit hoofdstuk lijkt het minst uitgewerkt van alle voorstellen. De uitgangspunten zijn goed aangegeven in 8.1 en ook 8.4. Beeldvorming is zeer wezenlijk, maar eerder beperkt uitgewerkt. Bij de maatregelen in 8.2.1. pleiten wij ervoor alle aanbevelingen van de toenmalige werkgroep die nog steeds relevant zijn, op te nemen en daarom vatten wij ze hieronder samen en geven daarbij nog een aantal andere suggesties. 8.1. Veroudering van de allochtone gemeenschap 8.1.4. Interculturalisering zorgvoorzieningen We ondersteunen de interculturalisering van zorgvoorzieningen en zijn geen voorstander van aparte diensten en voorzieningen. We zijn wel voorstander van een aangepast en ruim zorgaanbod waarbinnen diversiteit een plaats krijgt en waarbij de nodige aandacht is voor sensibilisering van zorgverleners, cliënten, alsook van bewoners van (semi-)residentiële voorzieningen. Daarnaast lijkt het aangewezen dat er bijkomend geïnvesteerd wordt in <u>aangepaste taallessen en basiseducatie</u> voor oudere allochtonen. De Vlaamse overheid dient de diversiteit in onze samenleving zoveel mogelijk verder te valoriseren in dwarsverbinding met de andere beleidsniveaus. 8.2. Het Vlaamse minderhedenbeleid	Dit hoofdstuk is misschien wat minder uitgewerkt, maar geeft toch een vrij accuraat overzicht van wat al bereikt is en nog op stapel staat. De door de Vlaamse ouderenraad naar voren gebrachte opmerkingen moeten beschouwd worden als aanbevelingen en elementen die dienstig kunnen zijn bij de opvolging van het plan. 8.1. Veroudering van de allochtone gemeenschap 8.1.1. Omgaan met diversiteit is een uitdaging voor de ganse samenleving. <i>Een belangrijke stap naar een interculturele samenleving is dan ook dat we mensen van allochtone afkomst ook gaan beschouwen als onze ouderen. De verantwoordelijkheid ten aanzien van deze groepen uit de bevolking, die maatschappelijk zwak staan en in het verleden veelal weinig aandacht kregen, moet immers op de eerste plaats bij de samenleving gelegd worden. Zij moet er voor zorgen dat deze mensen voldoende kansen aangereikt krijgen om ook als ze ouder worden een menswaardig leven te hebben.</i> 8.1.2. Allochtone ouderen moeten erkend worden als een groep met specifieke problemen. <i>In de oudere bevolkingsgroep maken de allochtonen tot nu toe nog een kleine minderheid uit. Het is echter een minderheid waarvan de noden moeten worden erkend.</i>

De Vlaamse overheid zou de lokale besturen moeten vragen dat ze voor alle ouderen een lokaal ouderenbeleidsplan ontwikkelen, waarin gedacht wordt aan een inclusief minderhedenbeleid. 8.2.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat etnisch-culturele minderheden met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod. Enkele maatregelen hierin genomen hebben betrekking tot het actief bestrijden van racisme en discriminatie. Er wordt echter geen verdere uitleg gegeven over hoe men dit zal concretiseren en via welke maatregelen men dit dan zal bereiken. Binnen een 'interprovinciale werkgroep interculturelisering van de zorg-en dienstverlening van ouderen' worden initiatieven en producten bijeengebracht die in juni 2007 zullen worden voorgesteld op regionale studie- en reflectiedagen voor de sector. Er werden/worden reeds subsidies verleend ter ontwikkeling van een lespakket voor hulpverleners en zorgverstrekkers in de ouderen- en thuiszorg over het omgaan met cliënten uit etnisch-culturele minderheden. Bijkomende maatregelen hier zouden kunnen zijn: - Het vak interculturele hulpverlening inschrijven als verplicht onderdeel in alle zorgopleidingen - Sensibiliseren en toeleiden van leden van etnisch-culturele minderheden naar zorgopleidingen	8.1.3. Als er geen antwoord wordt gegeven op de specifieke hulpvragen van allochtone ouderen, dan dreigen ze een risicogroep te worden. 8.1.4. Zorg op maat betekent: interculturele aanwezig brengen in diensten en voorzieningen en ruimte bieden voor een categoriaal aanbod Het veronderstelt dat alle betrokkenen, allochtone ouderen, autochtone ouderen, de voorziening en het personeel dat er werkzaam is, bekwaam (geworden) zijn in het omgaan met (culturele) verschillen in een hulpverleningssetting of, al naar gelang het geval, in een leef- en woonsituatie. Het vergt niet alleen een houding van uitdrukkelijk respect voor de verschillen tussen de betrokken gemeenschappen, maar ook het treffen van een aantal praktische schikkingen, zoals bvb op het gebied van voeding, godsdienstbeleving (bv. gebedsruimte) of andere elementen die in de beleving van een aantal culturen een belangrijke rol spelen, zoals bvb een taboe op de verzorging van vrouwen door mannen. 8.2. Het Vlaamse minderhedenbeleid Op 26 maart 2004 keurde de Vlaamse regering het nieuwe strategisch plan minderhedenbeleid goed. Dit plan zet het minderhedenbeleid op nieuwe sporen. Hiermee kiest de Vlaamse overheid positie in het continue debat over het 'samenleven in diversiteit'. 8.2.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat etnisch-culturele minderheden met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod.
<i>De Vlaamse overheid biedt prioritaire mogelijkheden aan initiatiefnemers uit de ouderenzorg, gelegen in de gebieden met een grote aanwezigheid van etnisch-culturele minderheden. Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met de zorgnood op bepaalde plaatsen (ook hier weer een algemeen beleid als regel en een doelgroepenbeleid waar nodig).</i> Bovendien dient ervoor gezorgd te worden dat voorzieningen uit de ouderenzorg bij het uitwerken van de kwaliteitseisen in het kader van het kwaliteitsbeleid, aandacht besteden aan de doelgroepen uit etnisch-culturele minderheden. Dat voorzieningen en instellingen uit de ouderensector rekening houden met de specifieke noden van ouderen uit de etnisch-culturele minderheden en werken aan management van diversiteit. Via het	<u>Maatregelen:</u> - Racisme en discriminatie in de welzijnsvoorzieningen wordt actief bestreden. - Welzijn start een inhaalbeweging vanaf januari 2005 met als doel om tegen 2010 een aanzienlijke toename te verkrijgen van allochtone personeelsleden in verzorgende en verplegende functies zodat het personeelsbestand in die functies beter de etnisch-culturele samenstelling van de bevolking weerspiegelt. Dit gebeurt via een gamma van projecten gericht op opleiding en tewerkstelling. In 2004 en 2005 verdeelde de Vlaamse overheid financiële middelen van het Europees Sociaal Fonds onder een aantal opleidingscentra

kwaliteitsbeleid van de instellingen moet de toegankelijkheid van voorzieningen ten behoeve van etnisch-culturele minderheden verbeterd worden. Concreet moeten er binnen afzienbare tijd in Vlaanderen initiatieven zijn, die effectief een aanbod van diensten voor allochtone ouders uitbouwen. <i>8.2.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan etnisch-culturele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen</i> In dit verband kunnen er nog bijkomende initiatieven genomen worden. - Informatie voor en sensibilisatie van de etnisch culturele minderheden in verband met vraagstukken van ouder worden en meer bepaald over mantelzorg, dienstverlening aan ouders en thuiszorg, en dit via de zelforganisaties van de betrokkenen. Deze kunnen een belangrijke rol spelen in toeleiding enerzijds en in het signaleren van noden en geven van feedback anderzijds. - Voor een goede samenleving is het nodig dat ook autochtone ouders (in de buurt, in voorzieningen, ...) gesensibiliseerd zijn met betrekking tot de situatie van ouders uit etnisch-culturele minderheden.	voor polyvalent verzorgenden om o.m. voor allochtone kandidaten een geïndividualiseerd opleidingstraject met meer slaagkansen te kunnen aanbieden. Verschillende opleidingscentra richten ook een vooropleiding voor allochtonen in, die gericht is op het verwerven van een basiskennis van de Nederlandse taal en van praktische vaardigheden. Het volledige traject duurt twee jaar. Het bestaat uit een basismodule Nederlands als tweede taal, een schakeltraject voor laaggeschoolde volwassenen die leren leren en communiceren, en een oriëntatie- en ingroemodule rond social profit. - Subsidies werden en worden verleend ter ontwikkeling van een lespakket voor hulpverleners en zorgenverstrekkers in de ouderen- en thuiszorg over het omgaan met ouders van buitenlandse afkomst - De Vlaamse overheid biedt prioritair mogelijkheden aan initiatiefnemers uit de ouderenzorg en de kinderopvang, gelegen in de gebieden met een grote aanwezigheid van etnisch-culturele minderheden, om een evenredig toegankelijke en kwaliteitsvolle dienstverlening aan allochtone ouders en jonge kinderen en hun omgeving te garanderen.
Vandaar het cruciaal belang van vorming op vlak van visie op en omgaan met diversiteit. - In samenwerking met de Minister van Cultuur kunnen impulsen gegeven worden om uitwisseling tussen ouders te stimuleren, gericht op zelfwerkzaamheid en valorisatie van hun capaciteiten en creativiteit. Het lokaal beleid kan hierin een grote rol spelen om intercultureel contact en samen nadenken over toekomstscenario's te stimuleren. - Om de doelgroep van allochtone ouders te bereiken kan op lokaal en regionaal niveau ook samengewerkt worden met de organisaties voor buurt- en opbouwwerk die met deze mensen werken en die samen met dienstencentra een gericht aanbod kunnen ontwikkelen. - Pilotprojecten verdienen tijd om de nodige expertise te verzamelen en effecten te kunnen meten om vandaar beleidsconclusies te trekken om deze inzichten op breder vlak te gaan toepassen. Innovatie ook op deze domeinen moet gestimuleerd worden. - Via linken met partners die pionierswerk doen elders in Europa en via	<i>8.2.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan etnisch-culturele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen</i> <u>Maatregelen:</u> - Racisme en discriminatie in de gezondheidsvoorzieningen wordt actief bestreden. - De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties (logo's, Kind en Gezin, mutualiteiten, ...) over het gepaste preventiemateriaal en –methodieken beschikken of deze ontwikkelen en de nodige inspanningen doen om etnisch-culturele minderheden te bereiken.

uitwisseling kan geleerd worden van elkaar op een domein waar vele van onze buurlanden binnen de Europese Unie ook voor nieuwe uitdagingen staan. 8.3. Het Vlaamse gelijkekansenbeleid Het diversiteits- en gelijkheidsbeleid is te eenzijdig toegespitst op het waarborgen van de rechten van mensen (in dit geval ouderen) van vreemde afkomst. Dit houdt het gevaar in dat men voorbijgaat aan de specifieke problematiek van bijvoorbeeld oudere vrouwen en alleenstaande mannen op leeftijd, oudere holebi's, gehandicapte ouderen. Wat wij bepleiten is dat er binnen het ouderensbeleid op alle punten uitdrukkelijk rekening gehouden wordt met de grote diversiteit binnen de oudere bevolking. Deze verscheidenheid moet worden gevaloriseerd. Maar ze houdt ook het gevaar in van marginalisering en uitsluiting.	8.3. Het Vlaamse gelijkekansenbeleid In de context van "een rijkdom aan diversiteit" richt het Vlaams Diversiteits- en Gelijkheidsbeleid zich specifiek tot een aantal minderheidsgroepen, zoals holebi's en etnisch-culturele minderheden. Dit neemt niet weg dat elders aandacht is voor gelijke kansen vanuit een genderperspectief. Vrouwen en mannen zijn geen echte minderheidsgroepen. Specifieke aandacht voor vormen van achterstelling of uitsluiting die (vooral) oudere vrouwen dan wel mannen treffen, werd dan ook zoveel mogelijk gestimuleerd binnen de context van het thema waarin de achterstelling of uitsluiting zich voordoet of dreigt voor te doen. 8.3.1. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen zodat holebi's met een zorg- of hulpvraag in 2010 toegang hebben tot het meest gepaste welzijnsaanbod. <u>Maatregelen:</u> – Homofobie en discriminatie in de welzijnsvoorzieningen wordt actief bestreden. – Gelijke Kansen liet een onderzoek uitvoeren met betrekking tot de operationalisering van het concept holebivriendelijkheid in de zorgsector. Dit resulteerde in twee sensibiliserende instrumenten, die concreet bestaan uit vragenlijsten. Het eerste instrument is gericht naar het management, het tweede naar individuele zorgverstrekkers. Het eerste focust op de organisatiecultuur en toetst of de randvoorwaarden voor een holebivriendelijk zorgaanbod vervuld zijn op het niveau van organisatie en beleid, personeel en opleiding, intake en dienstverlening. Het tweede instrument heeft betrekking op 'culturele competentie' en focust op kennis, vaardigheden en attitudes van zorgverstrekkers betreffende holebi's. Samen met Welzijn worden deze instrumenten in de zorgsector geïmplementeerd. 8.3.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan seksuele minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen
8.3.2. De Vlaamse overheid neemt de nodige maatregelen om aan seksuele	

<i>minderheden het recht op preventieve gezondheidszorg te garanderen</i> De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties over het gepaste preventiemateriaal en -methodieken beschikken. Voor deze maatregel is het van essentieel belang om de <u>holebi-ouderen</u> als partner te betrekken, zodat er geluisterd wordt naar hun noden en daarmee rekening kan worden gehouden. 8.4. Ouderen in beeld Nog al te vaak komen ouderen negatief in beeld. De termen vergrijzing, grijze druk hebben vaak een negatieve connotatie. Vandaar dat we opteren voor de titel 'Ouderen in beeld', wat een positievere klank met zich meebrengt. Aangezien de uitwerking van 8.4. heel beperkt was, hebben we zelf enkele strategische en operationele doelstellingen geformuleerd. 8.4.1. Strategische doelstellingen 8.4.1.1. Meer aandacht voor de groeiende groep van actieve ouderen. 8.4.1.2. Een correcte beeldvorming over ouderen en een intergenerationele samenspraak over normen en waarden. 8.4.1.3. Meer erkenning van de ervaring, kennis, wijsheid, productiviteit en andere belangrijke bijdragen van ouderen 8.4.2. Operationele doelstellingen 8.4.2.1. De Vlaamse overheid zal zich vanuit haar educatieve opdracht in deze materie dan ook tot taak stellen: - acties op touw te zetten en te ondersteunen die de ombuiging van een te enge en eenzijdige beeldvorming over ouderen bewerkstelligen - projecten te ontwikkelen en aan te moedigen die het al te stereotiepe negatieve beeld van de 'vergrijzing', 'grijze druk', 'inactieven' in haar juiste proportie onder de aandacht brengt van de modale burger en in die zin ook bespreekbaar maakt - plannen uit te werken die, vanuit de nood aan diversiteit, de samenleving	<u>Maatregelen:</u> - Homofobie en discriminatie in de gezondheidsvoorzieningen wordt actief bestreden. - De Vlaamse overheid garandeert dat de preventie-organisaties over het gepaste preventiemateriaal en -methodieken beschikken of deze ontwikkelen en de nodige inspanningen doen om een gepast antwoord te bieden op de zorgnoden van holebi-senioren. 8.4. Vergrijzing in beeld <i>Dé strategische doelstelling in dit verband luidt: Meer erkenning door het grote publiek van de autoriteit, wijsheid, productiviteit en andere belangrijke bijdragen van ouderen.</i> <u>Maatregelen:</u> Enkel een volgehouden campagne, samen met de toegenomen weerbaarheid van de beoogde doelgroep, kan de maatschappelijke positionering van ouderen versterken. De structureel gegarandeerde werkingsmiddelen voor het OuderenOverlegKomitee, nu de Vlaamse Ouderenraad, is daartoe een middel. Positieve beeldvorming erkent en benoemt ook de maatschappelijke rol van het rusthuis in de 21ste eeuw. Het kijk- en leesboek "Rusthuizen inspireren rusthuizen in positieve beeldvorming", opgezet met experimentele projectsubsidies, is de neerslag van een gezamenlijk project van drie rusthuiskoepels om de beeldvorming rond ouderen, en meer bepaald ouderen in een residentiële omgeving, in positieve zin te beïnvloeden. Maar dat mag de rusthuizen er niet van weerhouden in de eerste plaats zelf een strategie te ontwikkelen inzake positieve beeldvorming, eigen initiatieven te nemen en acties te plannen. Ook dat onderstreept het project. Het is trouwens de Vlaamse overheid die de rusthuizen in het kader van de zorgstrategische plannen ertoe aanzet na te denken over hoe zij zichzelf positief kunnen positioneren in hun onmiddellijke omgeving en de maatschappij.
--	--

laten kennismaken met het rijke scala die de groep van ouders vormt - inspanningen te leveren die ertoe leiden dat de ouderpopulatie op een respectvolle en algemene manier wordt benaderd, eerder dan betuttelend en categorieel - ouderen eerder op grond van hun levenswijshouding en –ervaring te benaderen, en minder in functie van hun leeftijd - meer de grote groep van ‘vitale ouderen’ in de kijker te plaatsen. ‘Vitale ouderen’ die: in een goede psychische en fysieke conditie verkeren; openstaan voor de omgeving en bedrijvig zijn in de maatschappij, aan vrijetijdsbesteding doen, zich bijscholen, oog hebben voor de technologische ontwikkelingen, als grootouder instaan voor kinderopvang en deelnemen aan het rijke aanbod binnen het verenigingsleven. - experimenten ter overbrugging van de kloof tussen geïnformeerde en niet-geïnformeerde ouderen verder te zetten en/of blijvend te ondersteunen 8.4.2.2. Enkel ter zake volgehouden informerings- en sensibiliseringscampagnes, samen met de toegenomen weerbaarheid van de beoogde doelgroep, kunnen de maatschappelijke positionering van ouderen versterken. <u>Maatregelen:</u> De jaarlijkse verhoging via indexaanpassing van de thans ook structureel gegarandeerde werkmiddelen voor het Ouderen Overleg Komitee – Vlaamse Ouderenraad is daartoe een middel. 8.4.3.3. Een positievere beeldvorming erkent en benoemt ook de maatschappelijke rol van het rusthuis in de 21ste eeuw <u>Maatregelen:</u> Het kijk- en leesboek 'Rusthuizen inspireren rusthuizen in positieve beeldvorming' dateert van 2003 en is niet meer verkrijgbaar op dit moment. 8.4.3.4. De Vlaamse overheid mag de rusthuizen er derhalve niet van weerhouden zelf een strategie te ontwikkelen inzake positieve beeldvorming en zal waar nodig en binnen de mogelijkheden deze aanmoedigen en ondersteunen. 8.4.3.5. Het is trouwens diezelfde overheid die de rusthuizen in het kader van de zorgstrategische plannen ertoe zal aanzetten na te denken over hoe zij zichzelf positief kunnen positioneren in hun onmiddellijke omgeving en de maatschappij.	
---	--

Slotbeschouwingen

Veiligheid en preventie

In de omgevingsanalyse wordt er kort stilgestaan bij de onveiligheidsgevoelens van ouderen. Men komt er doorheen de tekst nergens op terug. Concrete maatregelen dienen hier dan ook best genomen te worden in samenspraak met de lokale overheid.

Consumentenbescherming

Eén van de hoofddoelstellingen van de Europese Unie is de oprichting van een interne markt door het wegwerken van handelsbelemmeringen tussen de lidstaten. Het reglementeren van het vrij verkeer van producten binnen de EU is ver gevorderd. Dit heeft ook implicaties voor het Vlaams beleid. Zo brengt de geliberaliseerde energiemarkt een toegenomen complexiteit met zich mee met nadelen voor transparante prijzen en kwaliteit van de dienstverlening. De Vlaamse overheid heeft hier een taak op te nemen. Duidelijke, vergelijkbare en doorzichtige informatieverlening omtrent prijzen en voorwaarden is noodzakelijk opdat ouderen weloverwogen keuzes kunnen maken in een geliberaliseerde markt. Via reglementering moet de overheid producenten hiertoe verplichten en consumenten de nodige bescherming bieden.

Onderzoeksopdrachten

De voortschrijdende vergrijzing en de impact ervan voor de persoon en de gemeenschap vereisen dat er een wetenschappelijk onderbouwd beleid kan worden gevoerd en het werken met ouderen 'evidence based' kan worden uitgebouwd. In het verleden is er onder meer door het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies op dit terrein voortreffelijk werk verricht. Ook andere onderzoeksinstellingen en verenigingen hebben op dit terrein belangrijk werk gedaan. Maar in het perspectief van de vele uitdagingen die op ons af komen moet op dit terrein veel meer worden ondernomen. Wij betreuren tevens dat het Steunpunt Gelijkekansenbeleid geen verdere onderzoeksopdrachten krijgt voor de doelgroep ouderen. Ouderen hebben ook recht op gelijke kansen en dit kan best onderbouwd worden vanuit studiewerk.

Enkele voorstellen:

Veiligheid wordt enkel geoperationaliseerd m.b.t. het openbaar vervoer: *“Klantvriendelijkheid moet voorop staan. De Lijn moet een bijdrage blijven leveren tot de sociale veiligheid. Initiatieven als de lijnspotters, het installeren van camera's... kunnen hiertoe bijdragen. Op 13 juli 2006 werd een nieuw veiligheidsplan voorgesteld.”*

Federale bevoegdheid

In de ruimere context van de organisatie van het Min vd VI Gemeenschap zijn momenteel alvast deze organisaties actief:

1. Het net opgerichte **steunpunt WVG**
2. De **studiedienst van de Vlaamse Regering**
Op het vlak van ouderenbeleid zijn het vooral demografische gegevens die binnen de studiedienst beheerd worden.
3. Consortium Vergrijzing in Vlaanderen en Europa (**CoViVe**)
CoViVe is een interuniversitair consortium dat onderzoek voert naar de socio-economische impact van de vergrijzing in Vlaanderen en Europa. CoViVe wordt gecoördineerd door het Centrum voor Sociaal Beleid - Herman Deleeck en de partners zijn: UA-CSB, UA-OWV, UA-PSBH, VUB, KUL-HIVA en de Vlaamse overheid (Studiedienst van de Vlaamse Regering & dep. WVG-Kenniscentrum) De belangrijkste doelstellingen van het

- De Vlaamse regering zou een inventaris moeten maken van alle bestaande problemen en belemmeringen om tot een doeltreffender en efficiënter integraal ouderenenbeleid in staat te zijn. - Bij het registreren van gegevens door allerlei overheidsdiensten en bij het verlenen van onderzoeksoverdrachten dienen ook gegevens verzameld te worden over ouderen, hun opvattingen en gedrag. Tot op heden is het niet uitzonderlijk dat uitsplitsingen naar leeftijd tot de leeftijd van 65, maximaal 75 jaar worden beperkt. In het licht van de gestegen levensverwachting is deze aanpak in veel gevallen achterhaald (cfr. de Onderwijsstatistiek). - Heel veel kennis en inzichten die dienstig zouden kunnen zijn voor het ontwikkelen van een ouderenenbeleid en -praktijk is nu verspreid over allerlei onderzoekers en onderzoekseenheden die vaak niet van elkaar weten. Dat maakt dat de in Vlaanderen aanwezige kennis niet optimaal kan worden benut. Wenselijk is dat er een onafhankelijk Vlaams Kenniscentrum zou worden opgericht dat deze kennis samenbrengt en ter beschikking stelt van het beleid en de praktijk en dat tevens attendeert op belangrijke ontwikkelingen in het buitenland. Dit kan nog tijdens deze legislatuur worden opgezet. - Gegeven de demografische ontwikkeling kan in het algemeen worden gepleit voor meer en meer toegespitst onderzoek op het terrein van de geriatrie en de gerontologie in al haar vormen.	consortium zijn: (i.) het ontwikkelen van dynamische simulatiemodellen voor Vlaanderen die de meting van beleidshervormingen toestaan; (ii.) het meten van trends in intra- en intergenerationale verdeling van inkomen en rijkdom in Vlaanderen; (iii.) het maken van een projectie van de gezonde levensverwachting; (iv.) het meten van economische gevolgen van de vergrijzing in Vlaanderen; (v.) het in kaart brengen van trends in formele en informele zorgnetwerken; en (vi.) de parameters van een Vlaams zorgbeleid in een Europees vergelijkend perspectief plaatsen. 4. Het steunpunt gelijkekansenbeleid Binnen het steunpunt gelijkekansenbeleid wordt de variabele leeftijd meegenomen in onderzoek inzake gender, holebi's en allochtonen.
Ouderenbeleidscoördinatoren Wij ondersteunen ten volle het gebruik van de officiële term 'Ouderenbeleidscoördinatoren'. De ethische problematiek In het Vlaams ouderenbeleidsplan worden ethische kwesties, het levenseinde e.d., niet aangehaald. Deze thema's worden best behandeld aangezien ze tot het leven en de bezorgdheden van ouderwordende mensen behoren.	O.K. Er worden middelen voorzien voor palliatieve dagcentra. Ethiek in de ouderenzorg wordt een specifiek aandachtspunt in het woonzorgdecreet..